

Zeszyt naukowy festiwalu **Fide et Amore**

STUDIA HILDEGARDIANA SARIENSIA

1 (2014)

STUDIA HILDEGARDIANA SARIENSIA

1 (2014)

Studia Hildegardiana Sariensia

Rocznik Naukowy Festiwalu Twórczości Religijnej Fide et Amore

RADA NAUKOWA:

- ks. prof. dr hab. Rastislav Adamko (Uniwersytet Katolicki w Ružomberoku, Słowacja)
- dr Agnieszka Budzińska-Bennet (Musikhochschule Trossingen, Niemcy)
- s. dr hab. Susi Ferfaglia (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II, Kraków)
- prof. Julian Gembalski (Akademia Muzyczna, Katowice)
- prof. zw. dr hab. Nella Nyczkało (Narodowa Akademia Nauk Pedagogicznych, Kijów, Ukraina)
- ks. dr Arkadiusz Nocoń (Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Watykan)
- prof. dr hab. Remigiusz Pośpiech (Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Opolski)
- ks. prof. dr hab. Antoni Reginek (Uniwersytet Śląski, Katowice)
- ks. prof. UWM dr hab. Mieczysław Różański (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie)
- ks. dr hab. Robert Tyrała (Akademia Muzyczna, Kraków)
- ks. dr hab. Michał Roman Szulik, prof. UPH (Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny, Siedlce)
- ks. prof. dr hab. Jerzy Szymik (Uniwersytet Śląski, Katowice)
- dr Mariusz Wołoncej (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Lublin)
- ks. prof. dr hab. Andrzej Zajac (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II, Kraków)
- prof. dr hab. Anna Žilowà (Uniwersytet Katolicki w Ružomberoku, Słowacja)

RECENZENCI TOMU:

- ks. dr hab. Robert Bernagiewicz (Głuchów)
- ks. dr Piotr Dębski (Akademia Muzyczna, Wrocław)
- prof. dr hab. Marta Kierska-Witczak (Akademia Muzyczna, Wrocław),
- prof. zw. dr hab. Nella Nyczkało (Narodowa Akademia Nauk Pedagogicznych, Kijów, Ukraina)
- ks. dr hab. Piotr Wiśniewski, prof. KUL (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Lublin)
- ks. dr Sławomir Zawada (Instytut Teologiczny, Bielsko Biała),
- prof. dr hab. Anna Žilowà (Uniwersytet Katolicki w Ružomberoku, Słowacja)

REDAKCJA:

- ks. dr Wiesław Hudek – redaktor naczelny (Akademia Muzyczna, Katowice)
- dr Maria Kopsztejn – zastępca redaktora naczelnego (Wyższa Szkoła Administracji, Bielsko Biała)
- mgr Kamila Falińska – sekretarz (Uniwersytet Śląski, Katowice)
- ks. dr Franciszek Koenig (Uniwersytet Opolski)
- mgr Anna Maria Kowalska-Stępień (Książnica Pomorska, Szczecin)
- dr Krzysztof Michałek (Akademia Muzyczna, Kraków)
- dr Mariusz Pucia (Uniwersytet Opolski)

ISBN 978-83-7847-206-3

Skład komputerowy: Krzysztof Czeglik

Autor logo i grafiki: ks. Mirosław Czeglik

Korekta: Kamila Falińska, Maria Kopsztejn

Tłumaczenie na język niemiecki (s. 5, 9, 22, 28, 33): Teresa Materla

Wydawnictwo POLIHYMNIA Sp. z o.o.

ul. Deszczowa 19, 20-832 Lublin

tel./fax: 81 746-97-17

e-mail: poczt@polihymnia.pl

www.polihymnia.pl, www.ebooki.polihymnia.pl

Druk: Drukarnia Archidiecezjalna w Katowicach

ul. Wita Stwosza 11, 40-042 Katowice

www.drukarch.com.pl

Spis treści

Od redakcji (ks. Wiesław Hudek)

7

I. Artykuły i rozprawy

- Święta Hildegarda nową patronką muzyki kościelnej? - ks. dr Wiesław Hudek (AM Katowice) 13
- Treść i forma „Pieśni” Hildegardy z Bingen - dr hab. Małgorzata Kowalewska (UMCS Lublin) 25
- Hildegarda z Bingen. Doktor Kościoła na czas kryzysu - s. dr Blanka Szymańska OSB (COD Elk) 33
- Biogramy autorów 41

II. Omówienia, recenzje, kronika wydarzeń

- Festiwal Twórczości Religijnej *Fide et Amore*, Żory (2007-2014).
Geneza, koncepcja, repertuar (ks. W. Hudek) 45
- I. Międzynarodowy Konkurs Kompozytorski (Joanna Urbaniak) 59
- Biogramy kompozytorów nagrodzonych 60
- CD Musica Sedinensis (Anna Kowalska – Stępień) 62
- CD Musica Claromontana, vol. 49 (ks. Wiesław Hudek) 63
- Święta Hildegarda z Bingen. Ordo virtutum (tłumaczenie Katarzyna Wiwer) 65
- Obsada Ordo virtutum (Koncert finałowy VII. *Fide et Amore*, Żory 27 IX 2013) 75
- Fotografie 76

Mitteilung der Redaktion

9

I. Artikeln und Diskurse

- Heilige Hildegard neue Patronin der Kirchenmusik?
– Pfr. Dr. Wiesław Hudek (Musikakademie, Katowice) 13
- Inhalt und Form in den „Lieder” der Hl. Hildegard von Bingen
– Promovierte Dr. Małgorzata Kowalewska (UMCS, Lublin) 25
- Hildegard von Bingen. Kirchenlehrerin in der Krisenzeit
– Schw. Dr. Blanka Szymańska OSB (COD, Elk) 33
- Biografien der Autoren 41

II. Zusammenfassung, Rezension, Zeittafel (Chronik) des Festivals

- Festival der religiösen Kreativität *Fide et Amore*, Zory (2007-2014).
Entstehung, Konzept, Programm (Pfr. Wiesław Hudek) 45
- I. Internationaler Komponisten Wettbewerb (Joanna Urbaniak) 59
- Biografien der ausgezeichneten Komponisten 60
- CD Musica Sedinensis (Anna Kowalska-Stepien) 62
- CD Musica Claromontana, vol. 49 (Pfr. Wiesław Hudek) 63
- Hl. Hildegard von Bingen. Ordo virtutum (Übersetzung Katarzyna Wiwer) 65
- Besetzung Ordo virtutum (Finalkonzert VII. *Fide et Amore*, Zory 27 IX 2013) 75
- Fotografien 76

Od redakcji

Pierwszy zeszyt *Studiów Hildegardiana Sariensia*, który oddajemy do rąk Szanownych Czytelników jest wynikiem rozwoju festiwalowej oferty, a także propozycją skierowaną do szerokiego grona osób zainteresowanych pograniczem sztuki i teologii. Festiwal Twórczości Religijnej *Fide et Amore* organizowany od ośmiu lat przez Miejski Ośrodek Kultury w Żorach, Gminny Ośrodek Kultury w Suszcu oraz ewangelicką i rzymskokatolickie parafie dekanatu Żory stał się kulturalną propozycją o wysokiej dynamice. Początkowo od kilku koncertów organizatorzy, co roku proponowali nowe, ciekawe formy spotkań ze sztuką. Były to seanse filmowe, panele dyskusyjne, wystawy, warsztaty, konkursy (literacki, plastyczny, kompozytorski), które pokazały, iż każda z tych form znajduje grono zainteresowanych odbiorców. Organizatorzy zawsze troszczyli się o archiwizację wydarzeń, jednak pilną wydała się chęć utrwalenia naukowych dokonań związanych z festiwalem. Okazją, aby zainicjować niniejsze wydawnictwo stała się zaplanowana po raz pierwszy na VIII. edycję festiwalu sesja naukowa poświęcona życiu i twórczości św. Hildegardy z Bingen (1098-1179). Wielka uczona i kompozytorka, doktor Kościoła, wybitna kobieta średniowiecza, która staje się nie tylko patronką festiwalu *Fide et Amore*, ale i związanych z nim zeszytów naukowych.

W czasie wspomnianej sesji 5 października 2014 organizowanej przy parafii św. Brata Alberta w Żorach zostaną wygłoszone wykłady, których teksty pomieszczono w studiach. Ks. dr Wiesław Hudek z Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach przedstawi sylwetkę św. Hildegardy, jej muzyczne osiągnięcia, a także racje, dla których, święta mogłaby dołączyć do grona patronów muzyki kościelnej. Pani dr hab. Małgorzata Kowalewska z Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie, wybitna specjalistka z zakresu literatury średniowiecza przedstawi wyniki swoich badań dotyczących treści i formy „Pieśni” świętej z Bingen. Siostra benedyktynka dr Blanka Szymańska z Centrum Formacji w Elku podzieli się możliwościami zastosowania nauczania św. Hildegardy w osobistym rozwoju duchowym.

W dziale „Omówienia, recenzje, kronika wydarzeń” zawarto: omówienie dwóch płyt, które w bieżącym roku ukazały się pod patronatem festiwalu, wyniki I. Międzynarodowego Konkursu Kompozytorskiego wraz z prezentacją jego laureatów, a także historię dotychczasowych edycji festiwalu *Fide et Amore*.

Całość pisma zamyka tekst Hildegardowego „Ordo virtutum” w tłumaczeniu Katarzyny Wiwer przygotowany specjalnie na koncert finałowy VII. edycji festiwalu *Fide et Amore* (kościół św. Apostołów Filipa i Jakuba, 27 IX 2013), a także wybrane fotografie dokumentujące tamten wieczór oraz dokładny podział ról we wspomnianym spektaklu.

Pismo zaplanowane jest jako rocznik, którego celem będzie dokumentacja cyklicznych sesji naukowych, ale znajdzie się w nich miejsce dla materiałów nadesłanych, które powiązane będą z miejscami teologicznymi rozumianymi jako sztuki piękne (muzyka, literatura, malarstwo, film etc.). Chcielibyśmy również, aby studia co roku przynosiły przynajmniej jeden tekst poświęcony św. Hildegardzie, a także dokumentowały festiwalowe wydarzenia.

Redakcja wyraża serdeczną wdzięczność Urzędowi Gminy Godów z wójtem Mariuszem Adamczykiem, Stowarzyszeniu Ecce Homo z prezes Janiną Grabiec oraz parafii św. Brata Alberta na Kleszczówce z ks. proboszczem Piotrem Krawcem za pomoc finansową w wydaniu *Studiów Hildegardiana Sariensia*.

Wszystkich naukowców i artystów zapraszamy do współpracy, zachęcamy do publikowania na łamach naszego pisma i prosimy o życzliwe przyjęcie jego pierwszego zeszytu.

ks. Wiesław Hudek

Studia Hildegardiana Sariensia
ul. Jodłowa 12, 44-240 Żory
tel. (+48) 32 475 20 25
shildegarda2014@gmail.com
www.fideetamore.zory.pl

Mitteilung der Redaktion

Das erste Heft der Studien über Hildegardiana Sarensia, was wir in die Hände der geehrten Lesern übergeben, ist ein Ergebnis der Entwicklung des Festivalangebotes. Es ist auch verbunden mit dem Vorschlag, den wir an das breite Publikum richten, das sehr an Kunst und Theologie interessiert ist. Das Festival der religiösen Kreativität *Fide et Amore* ist seit acht Jahren durch das städtische Kulturzentrum in Żory, Kulturzentrum der Gemeinde Suszec sowie evangelische und römisch-katholische Pfarrgemeinden in Żory organisiert. Es ist ein dynamisches Kulturangebot. Von Anfang an haben die Organisatoren jährlich mehrere neue Formen und Programmpunkte angeboten und eingeführt: Konzerte, Filme, Diskussionspodien, Ausstellungen, Arbeitsgruppen, Wettbewerbe (literarische, plastische und Komposition-musikalische), die gezeigt haben, dass in jeder Gruppe eine breite Interessengemeinschaft entstehen kann. Von Anfang an haben Organisatoren große Interesse, wissenschaftliche Werte des Festivals dauerhaft zu pflegen und zu archivieren. Der Grund, die Fachzeitschrift zum ersten Mal zu veröffentlichen, war die wissenschaftliche Tagung über Leben und Werke der Hl. Hildegard von Bingen (1098-1179) während der VIII. Festivaledition. Die große Frau des Mittelalters, Komponistin, Kirchenlehrerin, Wissenschaftlerin wird nicht nur Schirmherrin des Festivals *Fide et Amore*, aber auch der Fachzeitschrift, die damit verbunden ist.

Während der Tagung, die am 05.10.2014 in der Pfarrgemeinde Hl. Bruder Albert in Żory stattfindet, werden Vorträge gehalten, deren Texte schon in den Studien erfasst wurden. Pfr. Dr. Wiesław Hudek (Musikakademie K. Szymanowski in Katowice) wird die Persönlichkeit der Hl. Hildegard von Bingen und ihre musikalische Leistungen vorstellen sowie Gründe zeigen, warum sie zu den Patronen der Kirchenmusik zugehören soll. Frau Dr. Małgorzata Kowalewska (Universität Maria Curie Skłodowska in Lublin) – berühmte Forscherin der Literatur des Mittelalters, stellt eigene Forschungen vor bezüglich des Inhaltes und der Form in den „Lieder“ der Heiligen aus Bingen. Benediktinerin Sr. Dr. Blanka Szymańska (Formationszentrum in Elk) wird erzählen über die Lehre der Hl. Hildegard und die Anwendung ihrer Lehre in der persönlichen spirituellen Entwicklung.

Das Kapitel Zusammenfassung, Rezension, Chronik beinhaltet: Besprechung der beiden CD, die in diesem Jahr auf den Markt unter dem Logo des Festivals kamen, Ergebnisse des I. Internationalen Komponisten Wettbewerbs inkl. die Vorstellung der Preisträger, sowie die Geschichte der bisherigen Festivaledition *Fide et Amore*.

Die Zeitschrift wird abgerundet mit dem Text: "Ordo virtutum", (übersetzt von Katarzyna Wiwer) und extra für das Finalkonzert der VII. Festivaledition *Fide et Amore* vorbereitet. Das Konzert hat in der Apostelkirche Philip und Jakob am 27.09.2013 stattgefunden. In der Zeitschrift werden auch ausgesuchte Fotos veröffentlicht, die den Abend dokumentieren sowie die Rollenverteilung während des Spektakels.

Die Zeitschrift soll planmäßig ein Mal im Jahr erscheinen; Ihr Ziel: eine Dokumentation der wissenschaftlichen Session, die regelmäßig stattfindet. In der Zeitschrift wird auch Platz geben für zugesandte Materialien, die verbunden werden mit theologischen Themen in der Kunst, wie z. B. Musik, Literatur, Malerei, Film u. s. w. Wir möchten auch, dass ein Mal im Jahr wenigstens ein Text über Hildegard von Bingen erscheinen wird und die Dokumentation des Festivals festgehalten wird. Wir danken dem Bürgeramt der Gemeinde Godów und dem Gemeindevorsteher Herrn Mariusz Adamczyk, dem Verein Ecce Homo und Frau Vorsitzende Janina Grabiec sowie der Pfarrei Hl. Bruder Albert und Pfr. Piotr Krawiec für finanzielle Unterstützung bei der Veröffentlichung der Studien Hildegardiana Sarensia.

Alle Wissenschaftler und Künstler laden wir ganz herzlich ein ihre Werke veröffentlichen und bei den Ausgaben mitzumachen. Gleichzeitig bitten wir um ihre nette Akzeptanz des ersten Heftes.

Pfr. Wiesław Hudek

Studia Hildegardiana Sarensia
ul. Jodłowa 12, 44-240 Żory
tel. (+48) 32 475 20 25
shildegarda2014@gmail.com
www.fideetamore.zory.pl

I.
ARTYKUŁY
I ROZPRAWY

Święta Hildegarda z Bingen nową patronką muzyki kościelnej?

Uwagi wstępne

Fakt, iż w roku 2012 rozszerzono kult św. Hildegardy na cały Kościół Powszechny przez akt tzw. kanonizacji równoważnej¹, a także ogłoszenie jej w tym samym roku, 7 października przez papieża Benedykta XVI doktorem Kościoła przyczyniło się do jeszcze większego zainteresowania tą niezwykłą kobietą². Zaciekawienie to trwające nieprzerwanie od chwili jej śmierci, przybrało na sile w roku 1998, czyli w roku 900- lecia jej urodzin, kiedy to zorganizowano specjalny kongres³, wynikający po części z niezwykle szerokiego pola działalności świętej, a w szczególności z jej poglądów dotyczących medycyny i dietetyki⁴. Zanim odpowiemy na postawione w temacie pytanie słusznym wydaje się poznanie życia i twórczego dzieła Sybilli Renu, a następnie omówienie jej muzycznych dokonań oraz związanych z nimi poglądów teologicznych.

Życie i działalność

Hildegarda z Bingen (niem. Hildegard von Bingen) urodziła się 16 września 1098 r. w Bermersheim w Alzacji (Nadrenia-Palatynat)⁵. Była dziesiątym dzieckiem w rodzinie średniozamożnej szlachty frankońskiej, Hildeberta i Mechthyldy von Bermersheim. Już w wieku trzech lat miała pierwszą wizję⁶. W roku 1106, w wieku ośmiu lat zgodnie z tradycją dziesięciny została poświęcona Kościołowi. Około 1112 r. została wysłana na naukę do mniszki Jutty z Sponheim, przeoryszy konwentu benedyktynek żyjącej w pustelni przy klasztorze w Disibodenbergu⁷. Jutta uczyła dziewczynkę recytowania psalterza oraz spełniania innych obowiązków wykraczających poza ramy modlitwy. Przyjmuje się, iż właśnie w tym roku dziewczęta zgromadzone wokół pustelniczki dały początek żeńskiemu zgromadzeniu działającemu przy męskim konwencie klasztoru w Disibodenbergu⁸. Niewiele wiadomo też o tym, co działo się z Hildegardą w okresie 24 lat formacji (1112-1136), jej biografowie notują jedynie, że „szła od cnoty do cnoty” i „o spokoju jej serca świadczyło skromne milczenie i małomówność” (Gotfryd), natomiast w roku 1136, po śmierci Jutty, bez trudu uzyskała nominację na miejsce po swojej mentorce (Gwibert z Gembloux)⁹. Wiadomo również, że w tym okresie Hildegarda nie mówiła o swoich wizjach, gdyż wcześniejsze doświadczenia w tym względzie narażały ją na wstyd. Jedyną jej powiernicą była Jutta oraz mnich Wolmar, który później stał się jej nauczycielem, doradcą i przyjacielem. Punktem zwrotnym w jej życiu był rok 1141, co wyraźnie zanotowała w najbardziej znanym swoim dziele „Scivias”: *I stało się w roku 1141 od Wcielenia Jezusa Chrystusa, że gdy miałam czterdzieści dwa lata i siedem miesięcy, rozwarły się niebiosy i ogniste światło o niezwykłym blasku na cały mój mózg się rozlało, i całe moje serce, i całą moją pierś niby ogień, ale nie parzący, lecz ogrzewający tak rozpaliło każdą rzecz, na którą kładzie swoje promienie. I nagle pojęłam znaczenie wykładu ksiąg, to znaczy Psalterza, Ewangelii i innych pism katolickich, tak Starego, jak i Nowego Testamentu*¹⁰.

Samo spisywanie wizji nie nastroczało tylu rozterek, co trzykrotny (by nie miała wątpliwości, że jest autentyczny i zobowiązujący) nakaz ich rozpowszechniania:

*O człowiecze mizerny, pyle z pyłu, zgnilizno zepsucia, mów i spisz wszystko, co widzisz i słyszysz*¹¹.

*Opowiadaj cuda te i spisuj – tak oto pouczone – i mów*¹².

*Ty zaś, człowieku, który nie w zwodniczym niepokoju, lecz w czystej prostocie otrzymujesz wskazówki dla objawienia rzeczy ukrytych, pisz, co widzisz i słyszysz*¹³.

1. A. Amato, *Święta Hildegarda z Bingen*, Kraków 2013, s. 9-10.

2. Benedykt XVI, *Mistrzynie duchowe*, Poznań 2012, s. 5-8.

3. M. Richert Pfau, S. J. Morent. *Hildegard von Bingen. Der Klang des Himmels*, Köln, Weimer, Wien 2005, s. 13.

4. O. Betz, *Hildegarda z Bingen. Cztery pory roku*, Kraków 2007, s. 10-13; G. Hertzka, *Cudowna medycyna św. Hildegardy z Bingen, doktora Kościoła. Bóg leczy poprzez naturę*, Kraków 2012, s. 105-261.

5. G. Wehr, *Die Mystikerin Hildegard von Bingen*, Wiesbaden 2012, s. 20.

6. S. Flanagan, *Hildegarda z Bingen. Żywot wizjonerki*, Warszawa 2002, s. 14.

7. S. Flanagan, *Hildegarda z Bingen. Żywot wizjonerki*, Warszawa 2002, s. 14.

8. Tamże.

9. Cyt. za: S. Flanagan, *Hildegarda z Bingen. Żywot wizjonerki*, Warszawa 2002, s. 16.

10. Hildegarda z Bingen, *Scivias. Tom 1. Księga pierwsza i druga*, Tłum. J. Łukaszewska-Haberkowa, Tyniec /Kraków 2011, s. 106.

11. Tamże s. 105.

12. Tamże s. 106.

13. Tamże s. 108.

W trakcie trwającego dziesięć lat spisywania (1141-1151) „Scivias” Hildegarda nie tylko zdobyła zaufanie najwyższych dostojników kościelnych, wraz z papieżem, ale doprowadziła do uniezależnienia swojej wspólnoty zakonnej. Opat Kuno powiadomił arcybiskupa Moguncji Henryka o jej działalności, a te obszerne fragmenty wizji przekazał papieżowi Eugeniuszowi III (1145-1153) na synodzie w Trewirze (XI 1147-II 1148). Wysłana do Disibodenbergu komisja składająca się z Alberona, biskupa Verdun i Adalberta, jego zastępcy, uznała natchniony charakter wizji i wróciła na synod z fragmentami „Scivias”. Sam papież czytał ten tekst biskupom i kardynałom. Dzięki wstawiennictwu wpływowego teologa i członka zakonu cystersów – Bernarda z Clairvaux – Hildegarda uzyskała u papieża Eugeniusza III błogosławieństwo i pozwolenie na rozpowszechnienie swoich idei, a także nakaz spisywania dalszych objawień¹⁴. Niewątpliwie opinia papieża i ojców synodu stały się przesłanką do zakończenia pracy nad pierwszym dziełem, ale być może przyczyniły się również do odważnej decyzji Hildegardy, aby realizować własną koncepcję roli mniszek jako „poślubionych Chrystusowi”. Wkrótce bowiem, w roku 1150, doprowadziła do przeniesienia konwentu do ufundowanego przez jej rodzinę klasztoru we wsi Rupertsberg (Kloster Rupertsberg), by nie dzielić murów z zakonnikami. Przenosząc się wraz z dwudziestoma zakonnicami do nowego klasztoru w pobliżu Bingen naraziła się na wiele trudności. Chodziło przede wszystkim o utratę prestiżu jakim cieszył się dom w Disibodenbergu ze względu na rosnącą sławę Hildegardy, ale również o odpływ dochodów materialnych. Dotyczyło to zarówno gruntów przekazywanych przez nowicjuszek na własność klasztorowi, jak i darów, które składali pielgrzymi i inni wierni zachwyceni świętością i mądrością Hildegardy. Ona sama tak skomentowała ówczesną sytuację: *Gdy mój opat i inni ludzie z okolicy pojęli, co taka zmiana oznacza – że pragniemy odejść z bujnych pól i winnic, wygod domowych na odludzie pozbawione udogodnień – zdumiali się i knuli, by powstrzymać nas i zniweczyć nasze plany. Powiadali, że zwiódł mnie urojenie*¹⁵.

Przykład I

Wtem rozwarły się niebios a ogniste światło o niezwykłym blasku na cały mój mózg się rozlało. Hildegarda z Bingen, Scivias. Tom 1. Księga pierwsza i druga, Tłum. J. Łukaszevska-Haberkowa, Tyniec/Kraków 2011, s. 106.

Hildegarda jednak konsekwentnie realizowała Boże zamiary. Zyskując poparcie Ryszardy ze Stade doprowadziła do interwencji arcybiskupa Moguncji Henryka i z jego pomocą zakupiła grunty pod nowy klasztor. Tam zyskała poczucie większej niezależności, co spowodowało niezadowolenie niektórych sióstr. W tym okresie (1151-1158) powstały prace naukowo-medyczne „Liber Simplicis Medicinae sive Physica” (Historia naturalna), „Liber Compositae Medicinae sive Causae et curae” (Choroby i leki), a także wiele jej kompozycji, pieśni, sekwencji oraz moralitet „Ordo virtutum”. Twórczość ta miała przede wszystkim zastosowanie praktyczne we wspólnocie jako umocnienie jedności zakonnic, ale i w posłudze dla pielgrzymów oraz gości klasztoru. W latach 1158-1163 napisała kolejne swoje wielkie dzieło „Liber vitae meritorum” (Księga zasług żywota), w którym na podstawie swoich codziennych, bezpośrednich obserwacji natury ludzkiej opisała cnoty i przywary człowieka. Sława wielkiej zakonnicy zaczęła zataczać coraz szersze kręgi. W roku 1152 napisała list do nowo wybranego króla Niemiec, Fryderyka Barbarossy, a on w 1163 roku zapewnił jej opiekę. Wiadomo również, iż w tym okresie korespondowała z innymi, udzielając rad i napomnień¹⁶. Mimo trwającej w latach 1158-1163 choroby Hildegarda rozpoczęła podróże kaznodziejskie. Wizytowała klasztory w Siegburgu i Zwiefalten wygłaszając przemówienia do poszczególnych konwentów, natomiast w roku 1160 w Trewirze przemawiała w miejscu pu-

14. S. Flanagan, *Hildegarda z Bingen. Żywot wizjonerki*, Warszawa 2002, s. 18.

15. Cyt. Za: S. Flanagan, *Hildegarda z Bingen. Żywot wizjonerki*, Warszawa 2002, s. 19.

16. S. Flanagan, *Hildegarda z Bingen. Żywot wizjonerki*, Warszawa 2002, s. 18.

blicznym, co w tamtych czasach było absolutną sferą zarezerwowaną dla mężczyzn. Dotarła nawet do Metz i Krautal, zaś w roku 1163 odwiedziła Kolonię, Boppard, Andernach, Siegburg, Werden i Liege, natomiast podróżując w roku 1170 po Szwabii była w Maulbronn, Hirsau, Kirchheim, Zweifalten i Hördt¹⁷. Warto nadmienić, iż podróż drogą lądową obejmuje przynajmniej czterysta kilometrów. W międzyczasie trwała również działalność pisarska, w roku 1163 rozpoczęła pracę nad swoim dziełem teologicznym „Liber divinorum operum” (Księga dzieł Bożych), które stanowiło komentarz do Ewangelii św. Jana, a ze względu na często pojawiające się stany chorobowe pracę nad nim ukończyła w roku 1174. Nie bez przyczyny był także ogrom wysiłków podjętych w roku 1165, kiedy założyła nowy klasztor w Eibingen leżący naprzeciw Bingen, po drugiej stronie Renu. Z tym domem utrzymywała ścisły kontakt, wizytując go dwa razy w tygodniu. Mimo pojawiających się problemów zdrowotnych podjęła pracę nad Żywotem świętego Dyzyboda (Vita Sancti Disibodi), świętego Ruperta, a także komentarzem do reguły św. Benedykta. Poważnym problemem było wyznaczenie następcy Wolmara. Dopiero interwencja papieża Aleksandra III (1159-1181) doprowadziła do tego, iż pod koniec 1174 lub na początku 1175 roku skierowano do siostr Gotfryda, który rozpoczął pracę nad systematyzacją dzieł Hildegardy. Jego śmierć w 1176 uniemożliwiła kontynuację tego dzieła. Dalsze prace podjął Gwibert z Gembloux, który pełnił w ostatnich latach życia Hildegardy obowiązki jej sekretarza i duszpasterza siostr¹⁸. Na ostatnie miesiące (1178) życia Hildegardy przypadał konflikt z administracją diecezji w Moguncji dotyczący pogrzebania na przyklasztornym cmentarzu człowieka obłożonego ekskomuniką. Warto wspomnieć o tym konflikcie, ponieważ w korespondencji dotyczącej sprawy nakładającej intercyzę na zakon w Rupertsbergu, Hildegarda napisała list poświęcony miejscu muzyki w planie Bożym. W marcu 1179 zniesiono interdikt i Hildegarda ostatnie miesiące swojego życia, aż do śmierci (17 września 1179) przeżyła spokojnie.

Dzięki solidnemu wykształceniu i bogatemu doświadczeniu oraz wybitnym zdolnościom oratorskim i prozatorskim Hildegarda potrafiła zjednywać sobie przychyłność oponentów. Wiedzę o greckiej kosmologii opartej na czterech żywiołach i odpowiadających im humorach, które miały decydować o kondycji psychicznej człowieka, umiała zastosować w praktyce podczas negocjacji i mediacji. W oczach swoich stronników była autentycznym narzędziem w ręku Boga. Jej poglądy i rozważania z zakresu teologii, filozofii i historii naturalnej były przyjmowane z zainteresowaniem w kręgach kościelnych i laickich, przynosząc jej powszechny szacunek i uznanie. Wśród wiernych jej osoba stała się obiektem admiracji, a z czasem – kultu. Historie o jej nadprzyrodzonych zdolnościach przenikały poza klasztorne mury i krążyły po średniowiecznej Europie. U szczytu popularności Hildegarda została okrzyknięta „Sybillą znad Renu” i była czczona jako chrześcijańska wyrocznia o atrybutach proroka, do której udawali się po radę i pociechę biskupi, papieże i władcy. Miała dar uzdrawiania, a nawet wypędzania złych duchów.

Proces kanonizacyjny prowadzony w latach 1223-1237 został wstrzymany w niewyjaśnionych okolicznościach, natomiast w roku 1243 papież Innocenty IV domagał się ponownego przebadania całej sprawy. Znaczącym aktem dla rozpowszechnienia kultu św. Hildegardy był dokument Jana XXII wydany w Awinionie w roku 1324 pozwalający na umieszczenie jej imienia w Martyrologium Rzymskim. W 1940 roku Pius XII zezwolił na obchodzenia jej święta w diecezjach niemieckich, jednak do kalendarza liturgicznego dodana została dopiero w 1971 roku, natomiast 10 maja 2012 roku papież Benedykt XVI rozszerzył jej kult przez kanonizację równoważną na cały Kościół. 7 października 2012 r. papież ogłosił św. Hildegardę z Bingen razem ze św. Janem z Ávila doktorem Kościoła. Znalazła się w tym gronie obok 31 mężczyzn i 3 kobiet: dominikańskiej tercjarki, Katarzyny ze Sieny, i dwóch karmelitanek bosych - Teresy z Avila i Teresy z Lisieux.

Teologia muzyki

Ciągle zdaje się, iż św. Hildegarda znana, a być może popularyzowana jest bardziej poprzez swoje poglądy medyczne – szczególnie dietetyczne – niż ze względu na swoją oryginalną twórczość muzyczną i związanej z nią poglądami teologicznymi. W tej materii przeprowadzono już wiele analiz i badań naukowych. To, co zamieszczono poniżej oparte jest przede wszystkim o prace: Marianne Richter Pfau i Stefana Johanna Morenta¹⁹, a także polskiego dominikanina Błażeja Matusiaka²⁰. Zanim mowa będzie o zasadniczych poglądach teologicznych Hildegardy zawartych w utworach muzycznych warto poznać ogólny dorobek dotyczący

17. Tamże s. 22.

18. Tamże s. 24.

19. M. Richter Pfau, S. J. Morent, *Hildegard von Bingen. Der Klang des Himmels*, Köln, Weimer, Wien 2005.

20. B. Matusiak, *Hildegarda z Bingen. Teologia muzyki*, Kraków 2003.

21. M. Richter Pfau, S. J. Morent, *Hildegard von Bingen. Der Klang des Himmels*, Köln, Weimer, Wien 2005, s. 89.

tematu. Źródła podają, iż św. Hildegarda jest autorką prawie osiemdziesięciu utworów muzycznych. Opracowania proponują różne sposoby systematyzacji jej twórczości. Ze względu na kręgi tematyczne dzieli się ją na następujące grupy:

- I. Trójca Święta: Bóg Ojciec i Syn Boży (7 śpiewów)
- II. Bogurodzica i Syn Boże (16)
- III. Trójca Święta: Duch Święty (5)
- IV. Niebiańska hierarchia (12)
- V. Święci Patronowie (14)
- VI. Dziewice, Wdowy i Święci Młodziankowie (5)
- VII. Święta Urszula (13 [6])
- VIII. Kościół (5)
- IX. Kyrie (1)²¹.

Jerzy Morawski proponuje podział ze względu na funkcję liturgiczną utworów św. Hildegardy: 43 antyfony, 18 responsoriów, 7 sekwencji, 4 hymny, 1 Kyrie, 1 alleluja i 3 utwory trudne do jednoznacznego określenia pod względem formalnym²². Natomiast, ze względu na formę i przyporządkowane jej kręgi tematyczne wyróżnia się trzy zasadnicze grupy:

A. antyfony i responsoria:

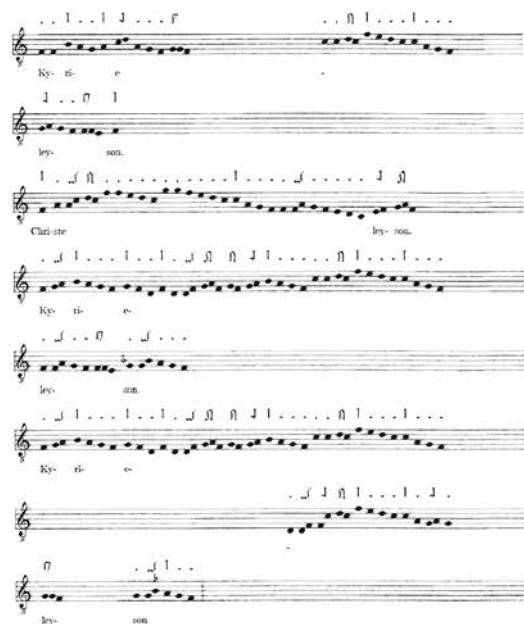
- Bóg Ojciec i Syn Boży (1-7)
- Duch Święty (8-9)
- Dziewica Maryja (10-20)
- Anioły (21-22)
- Patriarchowie i prorocy (23-24)
- Apostołowie (25-28)
- Męczennicy (29-30)
- Wyznawcy (31-39)
- Dziewice (40-41)
- Święta Urszula (42-52)
- Święci Młodziankowie (53)
- Kościół (54-57)
- Kyrie (58)

B. hymny i sekwencje

- Duch Święty (59-60)
- Maryja (61-64)
- Święci (65-73)
- Symphonia virginum (74)
- Symphonia viduarum (75)

C. dramat liturgiczny

- Ordo virtutum (76)²³.

Przykład II

Kyrie, R f. 472vb. (Riesenkodeks, Wiesbaden, Hessische Landesbibliothek Hs. 2, f. 466ra-481, kopia z ok. 1177-1179/80) za: M. Richert Pfau, S. J. Morent, *Hildegard von Bingen. Der Klang des Himmels*, Köln, Weimer, Wien 2005, s. 339.

Cała twórczość muzyczna św. Hildegardy wykazuje wiele cech różnicujących ją od niepodzielnie panującego wówczas chorału gregoriańskiego: tonalność wykraczająca poza system skal kościelnych, niezwykle rozbudowany ambitus melodii, sięgający niejednokrotnie dwie i pół oktawy (co jeśli zestawimy ze współczesnymi możliwościami wokalnymi obejmującymi niewiele ponad jedną oktawę jest nieprzeciętne i bardzo niezwykle), zdobiła swoje utwory bardzo bogatymi melizmatami, z których najdłuższy w responsorium O vos angeli składa się z 83 nut²⁴. Warto dodać, iż sama Hildegarda twierdziła, iż „ułożyła również i zaśpiewała pieśń wraz

22. J. Morawski, *Hildegarda z Bingen. Encyklopedia Muzyczna t. 4*, Kraków 1993, s. 210.

23. Tamże s. 116.

24. B. Matusiak, *Hildegarda z Bingen, Teologia muzyki*, Kraków 2003, s. 12-13.

z melodiami na chwałę Boga i świętych, chociaż nigdy nie uczyła się nut ani śpiewu”²⁵. Niezwykle ważną sprawą jest natchniony charakter całej jej twórczości, również muzycznej: „Któż by się nie dziwił, że ułożyła ona pieśni o słodkiej melodii i cudownej harmonii oraz wynalazła niewidziane wcześniej litery i niesłyszany dawniej język” (Vita II, 1)²⁶.

Melodie komponowane przez Hildegardę zbudowane są z krótkich fraz muzycznych, które łączą się ze sobą, a zaczynają i kończą nutą finalną albo jej dominantą. Każda pieśń zbudowana jest z nowych motywów występujących w wielu kombinacjach i połączeniach tak, że tworzą liczne wariacje i rozszerzenia, każdy zaś motyw wydaje się mieć swoje szczególne funkcje. Technika komponowania, którą posługuje się Hildegarda jest godna uwagi, bowiem melodie powstają z krótkich, gotowych układów tonów, których permutacje nigdy nie są takie same. Jest to więc sztuka „komponowania” (łac. *compositio* – złączenie, złożenie, mieszanina) w źródłowym znaczeniu tego słowa, czyli sztuka układania kombinacji, mozaiki. Jest to jeden z pierwszych przykładów tego typu twórczości (sztuki wariacji) w tak odległej epoce²⁷. Uważano również, iż akcentowanie tonalności i wysokie dowartościowanie roli dominanty stanowiło główną różnicę między pieśniami Hildegardy a typowym chorałem gregoriańskim, oraz to, że nabierają one charakteru tego, co dziś nazywamy *dur* i *mol*²⁸.

By zrozumieć poglądy muzyczno-teologiczne niemieckiej wizjonerki potrzeba odwołać się do wcześniejszych rozważań dotyczących tej materii. Chodzi tu o Ojców Kościoła, takich jak Boecjusz²⁹, Kasjodor³⁰ czy św. Augustyn³¹, którzy stworzyli bazę pojęciową średniowiecznych refleksji nad muzyką. Od Boecjusza zaczerpnięto podział na: *musica mundana*, *musica humana* i *musica instrumentalis*³². Później dodano jeszcze czwarty rodzaj *musica coelestis*, a Hildegarda była jedną z tych uczonych, w której twórczość ów termin się wpisuje³³. Dodać należy, iż średniowieczne rozumienie muzyki dawało pierwszeństwo stronie intelektualnej przed zmysłową, co miało przełożenie w zdecydowanym rozróżnieniu między muzykiem a kantorem³⁴. Pierwszy był teoretykiem znającym się na muzyce, a drugi praktykiem. Obydwie płaszczyzny nieobce były Hildegardzie. Była w swoich wizjach często świadkiem pieśni aniołów, a sama wiedziała jak muzyka wpływa na duszę ludzką³⁵.

Papież Benedykt XVI wyraził to w słowach swojej katechezy (audiencja generalna, 8 IX 2010): *Hildegarda zajmowała się medycyną i naukami przyrodniczymi, jak również muzyką, jako że była obdarzona talentem artystycznym. Komponowała m.in. hymny, antyfony i pieśni, które zostały zebrane pod tytułem „Symphonia Harmoniae Ca-*

Przykład III

Antyfony *O pulchre facies* D, f. 165r. (Dendermonde, Belgia, St. Pieters&Paulsabdij Cod. 9, f.153r-170v, kopia z Rupertsbergu ok. 1163-1175) za: M. Richter Pfau, S. J. Morent, Hildegard von Bingen. *Der Klang des Himmels*, Köln, Weimer, Wien 2005, s. 327.

25. Cyt. za: tamże s. 13.

26. Tamże.

27. M. Otlewska, *Symbolika muzyczna w „Ordo Virtutum”* <http://www.liturgia.pl/artykuly/Symbolika-muzyczna-w-Ordo-Virtutum-sw-Hildegardy-z-Bingen-audio.html> [dostęp: 20 IX 2014].

28. L. Bronarski, *Die Lieder der hl. Hildegard. Ein Beitrag zur Geschichte der geistlichen Musik des Mittelalters*, Zurich 1922, s. 107-109.

29. M. Richter Pfau, S. J. Morent, *Hildegard von Bingen. Der Klang des Himmels*, Köln, Weimer, Wien 2005, s. 32, 287-291, 293-294, 312.

30. Tamże s. 32, 287-288.

31. Tamże s. 97, 101-102, 105, 107, 170, 172, 287-288, 312, 315, 317.

32. B. Matusiak, *Hildegarda z Bingen. Teologia muzyki*, Kraków 2003, s. 15.

33. Tamże.

34. M. Richter Pfau, S. J. Morent, *Hildegard von Bingen. Der Klang des Himmels*, Köln, Weimer, Wien 2005, s. 285-310.

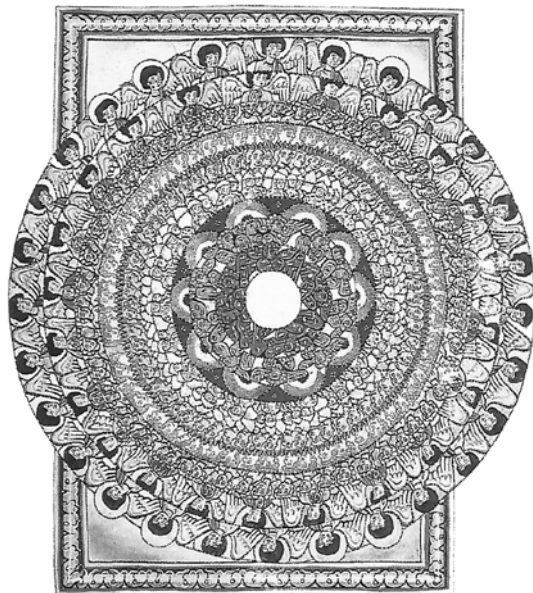
35. Morawski. *Hildegarda z Bingen*, s. 210-211.

elestium Revelationum" (Symfonia harmonii objawień niebieskich); wykonywano je radośnie w jej klasztorach, szerząc pogodną atmosferę, a przetrwały one aż do naszych czasów. Dla niej całe stworzenie jest symfonią Ducha Świętego, który sam jest radością i weselem³⁶.

Za o. Błażem Matusiakiem przyjmujemy spojrzenie na poglądy św. Hildegardy w układzie zamieszczonym w jego opracowaniu: miejsce muzyki w stworczym zamysle Boga³⁷, znaczenie muzyki w dziele zbawienia³⁸ i pieśń chwały³⁹.

Znaczenie muzyki w dziele stworzenia niemiecka mistyczka wiąże z angelologią. Harmonię, która panuje w świecie aniołów ujmuje w trzech kategoriach: ładu, blasku i śpiewu. Pierwsza kategoria ujawnia się już w opisie chórów anielskich podzielonych na zastępy w porządku wstępującym. Jest on również plastycznie przedstawiony w bodaj najbardziej znanej ilustracji kojarzonej z osobą świętej, która wylicza niebieskich duchów adorujących Boży Majestat: Aniołów i Archaniołów (Angeli, Archangeli), Moce (Virtutes), Potęgi (Potestates), Zwierzchności (Principatus), Panowania (Dominaciones) i Trony (Throni) oraz Cherubiny (Cherubin) i Serafiny (Seraphin). Ten podział ujawnia symboliczne znaczenie, które Hildegarda wyjaśnia w „Scivias”. Pierwsze dwa zastępy oznaczają duszę i ciało człowieka, natomiast kolejne pięć wyraża pięć zmysłów człowieka oczyszczonych przez pięć ran Chrystusa⁴⁰. Druga kategoria blasku wiąże się z popularną wówczas definicją piękna ujmującą je jako harmonię i blask, właśnie (consonantia et claritas). Mówiąc o tym Hildegarda stwierdza: *Tronem Bożym jest Jego wieczność, w której zasiada sam, zaś wszystkie istoty żyjące są iskrami tryskającymi z promieni Jego blasku i pochodzą od Niego niczym promieni słońca*, na innym miejscu nazywa aniołów *iskrami Bożego ognia*⁴¹. Mówiąc o aniołach określa ich piękno, które połączone jest z rozumnością jak *pulchritudo rationalis*⁴². Wreszcie świat aniołów określany jest poprzez ich śpiew, który według Hildegardy należy do ich natury. Potwierdzenie stanowią słowa z *Liber divinorum operum*: *Zastępy dobrych aniołów wpatrują się w Boga i poznają Go w całej symfonii chwał. Z przedziwną jednostajnością chwalą Jego tajemnice, które zawsze w Nim były i są, nie mogąc przestać, bo nie są obciążone ziemskim ciałem. Opowiadają także o bóstwie żyjącymi brzmieniami wspaniałych głosów, niezliczonych jak piasiek morski, przewyższających liczbę wszystkich owoców ziemi i głosy wszystkich zwierząt, i wszelki blask, którym na wodach jaśniej słońce, księżyc, które wznoszą się przez tchnienia wiatrów podnoszących i podtrzymujących cztery elementy ponad wszystkie dźwięki eteru. I we wszystkich tych pieśniach błogostawione duchy nie mogą w żaden sposób objąć bóstwa. Dlatego w śpiewach tych wprowadzają wciąż nowości*⁴³.

Od harmonii świata aniołów Hildegarda konsekwentnie prowadzi ku harmonii świata materialnego i harmonii samego człowieka. Pierwsza zilustrowana jest w wizjach świętej ukazujących uporządkowanie całego kosmosu. Dzieli się on na trzy sfery: ziemię, subtelne powietrze i firmament. Firmament dzieli się na trzy strefy: ogień, eter i powietrze. Nie wdając się w szczegóły tych wizji, świat materialny i jego kulista forma odzwierciedlają doskonałość samego Boga, a *gdy firmament mknie przez eter, powstaje radosny i pełen chwały dźwięk żywiołów, tak słodki jak harmonijnie brząca głos ducha ludzkiego*⁴⁴. Właśnie harmonia panująca w ciele człowieka dla Hildegardy jest objawieniem podobieństw do całego stworzenia, iż można je nazwać mikrokosmosem.

Przykład IV

Ilustracja z oryginalnego kodeksu dzieła Hildegardy z Bingen *Scivias*, wizja 1, 6 (S. Flanagan, *Hildegarda z Bingen. Żywot wizjonerki*, Warszawa 2002, s. 96, ilustracja 3).

36. Benedykt XVI. *Mistrzynie duchowe*, s. 12.

37. B. Matusiak. *Hildegarda z Bingen. Teologia muzyki*, Kraków 2003, s. 21-54.

38. Tamże s. 57-106.

39. Tamże s. 109-142.

40. Por. B. Matusiak, *Hildegarda z Bingen. Teologia muzyki*, Kraków 2003, s. 22-23.

41. Cyt. za: B. Matusiak, *Hildegarda z Bingen. Teologia muzyki*, Kraków 2003, s. 29.

42. Tamże.

43. LDO III, 6, 4. Cyt. za: B. Matusiak, *Hildegarda z Bingen. Teologia muzyki*, Kraków 2003, s. 33.

44. Tamże s. 40.

Człowiek w swoim ciele odwzorowuje porządek i piękno świata, odbija blask samego Stwórcy, natomiast duszy ludzkiej Hildegarda przypisuje niezwykle piękny i muzyczny atrybut symfoniczności. Jest zatem zgodnie i harmonijnie współbrząca ze swoim Stwórcą. Symfoniczna dusza stoi w człowieku na straży porządku zewnętrznego i wewnętrznego (moralnego). Jest zatem objawieniem porządku panującego w świecie Aniołów, w harmonii kosmosu oraz w samym ciele człowieka⁴⁵.

Po prezentacji poglądów Hildegardy na temat piękna i ładu stworzenia (darach otrzymanych od Stwórcy) ważnym jest ukazanie jej wizji dotyczących harmonii utraconej i przywróconej przez dzieło Chrystusa⁴⁶. Podobnie jak w historii stworzenia, również w dziejach zbawienia doniosłą rolę odgrywają aniołowie, szczególnie zaś Lucyfer, upadły anioł, który sprzeniewierzył się Bogu, stracił swoje piękno i stał się istotą pozamuzyczną. Warto nadmienić, iż w swoim moralitecie „Ordo virutum” diabeł jest jedyną postacią, która nie śpiewa. Upadek aniołów ściśle wiąże się również z upadkiem pierwszych ludzi. Piękno pierwotnego stworzenia ukazuje Hildegarda w swoim dramacie:

*In principio omnes creaturae viruerunt,
in medio flores floruerunt,
postea viriditas descendit,
et istud vir proeliator vidit et dixit:
Hoc scio, sed aureus numerus nondum est plenus.
Tu ergo, Paternum speculum,
aspice in corpore meo fatigationem sustineo,
parvuli etiam mei deficient.
Nunc memor esto, quod plenitudo
quae in primo facta est,
arescere non debuit,
et tunc te habuisti quod oculus tuus numquam cederet,
usque dum corpus meum videres plenum gemmarum.
Nam me fatigat
quod omnia membra mea in irrisionem vadunt.
Pater, vide, vulnera mea tibi ostendo.
Ergo nunc, omnes homines,
genua vestra ad Patrem vestrum flectite,
ut vobis manum suam porrigat*⁴⁷.

The image displays two pages from a medieval manuscript, likely the Risenkodez. The left page shows musical notation (neumes) on red staves with Latin text in Gothic script. The right page also features musical notation and Latin text, with a large initial 'Q' at the top. The text is from Hildegard von Bingen's 'Ordo virutum'.

Przykład V

Początek Ordo virtutum w Risenkodez z Rupertsbergu, R f. 478Va-b (Riesenkodex, Wiesbaden, Hessische Landesbibliothek Hs. 2, f.466ra-481, kopia z ok. 1177-1179/80)

za: M. Richter Pfau, S. J. Morent. *Hildegard von Bingen. Der Klang des Himmels*. Köln, Weimer, Wien 2005 s. 359.

45. Por. M. Richter Pfau, S. J. Morent, *Hildegard von Bingen. Der Klang des Himmels*, Köln, Weimer, Wien 2005, s. 312-318.

46. Por. B. Matusiak, *Hildegarda z Bingen. Teologia muzyki*, Kraków 2003, s. 57.

47. Na początku zieleniły się wszystkie stworzenia
pośród kwitnących kwiatów,
potem moc życia uschła,
lecz oto waleczny mąż spojrział i rzekł:
To wiem, lecz złota miara jeszcze się nie wypełniła.
Ty więc spojrzij jak Ojciec,
ciało moje trwa w udręce,
a potomstwo moje glinie.
Lecz pamięć owej obfitości,
która wpięrow była stworzona,
nie może uschnąć,
i tak też ty nie odwróć się nigdy oczu twoich,
póki nie ujrzysz ciała mego pełnego drogich kamieni.
Teraz omdlewam,
bo wszystkie członki moje wyszydzone.
Ojciec, spojrzij, tobie ukazuję moje rany.
Przeżył więc wszyscy ludzie,
zegnijcie swe kolana przed Ojcem waszym,
aby dłoń swoją ku wam wyciągnął. (tłumaczenie Katarzyna Wiwer)

Według Hildegardy muzyka była czystym wspomnieniem raju, gdzie Adam wraz z aniołami śpiewał psalmy na cześć Stwórcy. Wartość tego daru opisuje w słynnym 23. Liście do prałatów mogunckich: *Przed grzechem, będąc w stanie niewinności, Adam miał nie małą wspólnotę z głosami chwał anielskich, które oni, zwani duchami przez Ducha, którym jest Bóg, mają ze swój duchowej natury. Adam stracił więc podobieństwo do głosu anielskiego, którym odznaczał się w raju i zasnął wiedzę, którą był obdarzony przed grzechem, niczym człowiek po przebudzeniu nieświadomy i niepewny tego, co we śnie widział. (...) A w głosie Adama przez upadkiem rozbrzmiewała słodycz wszelkiej harmonii i całej sztuki muzycznej. Gdyby Adam pozostał w stanie, w którym został ukształtowany, słabość śmiertelnego człowieka w żaden sposób nie mogłaby znieść mocy i dźwięczności jego głosu. Gdy zaś jego zwodzieciel, diabeł, usłyszał, że człowiek z natchnienia Bożego zaczął śpiewać i przez to przypominać sobie słodycz pieśni niebiańskiej ojczyzny, ujrzał, że jego przemyślnie knowania idą na marne. Tak się wówczas przestraszył, że niemalego stąd doznał niepokoju i odtąd na wiele sposobów rozwija swoją przemyślność, aby zakłócić albo wyrwać wyznawanie i piękno oraz słodycz Bożej chwały – nie tylko z serca człowieczego przez złowrogie podszepty, nieczyste myśli albo rozliczne zajęcia, ale i z ust Kościoła, gdy tylko może, przez rozłamy, zgorzenie albo przygnębiecie*⁴⁸.

Fundamentalne znaczenie dla odzyskania utraconej harmonii w doktrynie Hildegardy ma Chrystus i Jego Matka, Maryja. Obie postacie Hildegarda w swoich utworach, szczególnie w pieśniach ukazuje jak wzory harmonijnego człowieczeństwa. Warto przytoczyć interpretację siostry Caecylii Bonn OSB, która wypowiada się na temat Mariologicznych poglądów Hildegardy: *Hildegarda w swoich pieśniach, w punkcie przecięcia nieba i ziemi, Boga i człowieka, wciąż na nowo spotyka Maryję, którą liturgia Kościoła nazywa „oknem na niebo”. (...) W aktach kanonizacyjnych św. Hildegardy znajdują się relacje świadków, że kiedy wraz z siostrami śpiewała w klasztorach krużgankach, miłość do Maryi otaczała ją jak blask światła. (...) Postać Matki Pana uzyskuje u Hildegardy kosmiczne rysy. Stwórca świata przed wszelkim stworzeniem jak orzeł w słońce patrzy w oblicze Najpiękniejszej z Kobiet. Jakże śmiały obraz! Stwórca jak w zwierciadle rozpoznaje w Maryi niezafalszowany i niezepsuty zamysł Swojego wielkiego planu. Tak więc obejmuje Ona ramionami całe stworzenie. (...) Maryja jest jutrzenką, jaśniejącym pierwiastkiem, złotą przyczyną świata w jego spełnieniu i przeniknięciu przez Boga. Jako druga Ewa staje się pomocnicą z boku i u boku Syna Bożego. Staje się Matką żyjących i sprawczynią życia*⁴⁹.

Podobnie, głęboko współczesna benedyktynka, duchowa spadkobierczyni św. Hildegardy z Bingen, opisuje istotę modlitwy Chrystusa i Jego miłości do człowieka: *Źródło i cel ostateczny wszelkiej naszej modlitwy znajduje się w dialogu Syna Bożego z Ojcem. Tam – zanim czas powstał – istnieje nieprzerwana rozmowa, do której jesteśmy zaproszeni. Nasze nędzne i nieśmiałe rozmowy z niebem są przez nią podtrzymywane, ona je ogarnia i ono do nich się wlewa. (...) Syn błagalnie pokazuje Ojcu Swoje rany, które pozostają otwarte, dopóki jeszcze człowiek na tej ziemi grzeszy. Stygmaty Chrystus ukazuje nie tylko jako znaki Swojego wcielenia; są one najgłębszym wyrazem Jego solidarności z nami, grzesznikami, czy wręcz z całym, powoli wędnącym stworzeniem.*

„Ojczy, spójrz na Moją troskę o członki Mego ciała. Żaden nie może zginąć, aż ujrzysz Moje ciało pełne szlachetnych kamieni.

Ojczy, jestem wyczerpany. Spójrz na moje rany! Stworzeniu, które na początku uczyniłeś zielonym, nie wolno zwiednąć i uschnąć”.

*W tej ostatniej modlitwie jeszcze raz pojawiają się wielkie tematy wizji Hildegardy: upadek i odnowa stworzenia, uzdrowienie grzesznego człowieka przez ukazanie mu jego zranienia i zbawcze zjednoczenie z ranami Pana. Modlitwę zamyka prorockie wezwanie, by z uwielbieniem uklęknąć przed Stwórcą i Ojcem, na co On wyciąga pomocną dłoń, by dokończyć w człowieku swoje umiłowane dzieło*⁵⁰.

W myśli kobiety – czwartej – obdarzonej tytułem doktora Kościoła, od harmonii utraconej, a następnie odzyskanej przez zbawcze dzieło Jezusa Chrystusa istotną rolę odgrywa powracanie do harmonii rajskiej, co dzieje się już tu na ziemi. Święta Hildegarda opisując ten stan z lubością używa pojęcie *viriditas*, rozumianej jako rajska zieleń w ludziach żyjących w przyjaźni z Bogiem⁵¹. Wielka uczona sięga po to pojęcie kiedy mówi o życiu Bożym i jego owocach w świętych. W odniesieniu do konkretnych świętych (np. św. Rupert, św. Jan Apostoł) czy ich grup (np. dziewic) używa takich określeń jak: *radix* – korzeń, *flos* – kwiat, *pomum* – owoc, wskazując, iż święci uobecniają w świecie życiodajną moc Boga⁵². To przykład świętych przebywających w niebieskim

48. Cyt. za: B. Matusiak, *Hildegarda z Bingen. Teologia muzyki*, Kraków 2003, s. 29.

49. s. Cecylia Bonn, *Świat myśli Hildegardy z Bingen. w: s. Walburga Storch OSB. Modlitwy Hildegardy z Bingen*, Tłum. K. Wiwer, Kraków 2008, s. 22-23.

50. Tamże s. 27-28.

51. Por. B. Matusiak, *Hildegarda z Bingen. Teologia muzyki*, Kraków 2003, s. 108.

52. Tamże s. 111.

Jeruzalem ma przypominać każdemu człowiekowi o jego powołaniu do wielbienia Boga, a także o tym, że dusza ma śpiewać: *Aby ludzie mogli przypominać sobie w miejscu wygnania o słodyczy i uwielbieniu, które przed upadkiem Adam miał wspólne z aniołami i aby byli do tych spraw pociągani, ci sami święci prorocy wymyślili nie tylko psalmy i kantyki, które śpiewa się dla rozpalenia pobożności słuchaczy, ale i rozmaite instrumenty muzyczne, które wydają wielorakie dźwięki. Dokonali tego z tym zamiarem, aby, jak powiedziano, za pośrednictwem zarówno kształtu i rodzaju instrumentów, jak i znaczenia śpiewanych słów, słuchacze, zachęceni i pouczeni przez to, co zewnętrzne, zdobyli wiedzę o rzeczach wewnętrznych. Naśladując świętych proroków. Ludzie pilni i mądrzy wynaleźli ludzką sztuką różne instrumenty, aby grać ku radości duszy. Dostosowali instrumenty do gry za pomocą zginania palców, przypominając sobie, że Adam został uformowany przez palec Boży, czyli Ducha Świętego.*⁵³

W konsekwencji Hildegarda zaprasza do podjęcia pieśni Kościoła. Z jednej strony jest to życie świętych i wszystkich wierzących, które określane jest synonimicznie pieśnią, a z drugiej strony to jakże bliskie współczesnej nauce Kościoła rozumienie liturgii i związanej z nią muzyki. W komentarzu do psalmu 150. pokazuje instrumenty jako obraz rozmaitych postaw człowieka wierzącego. Proponuje również rozumienie tychże instrumentów, jako różnych grup ludzi czy poszczególnych etapów historii zbawienia. Te ujęcia tworzą obraz symfonii granej przez wieki na chwałę Bogu⁵⁴. Hildegarda miała oryginalne podejście do ekspresji, co wyłania się z korespondencji z opatką pobliskiego klasztoru Tangswich z Andernach: *Słyszałyśmy – pisze Tangswich – o osobliwych i niezwykłych zachowaniach, które ty uważasz za dobre. Jak wieść niesie, twoje dziewice w dzień świąteczny stają w kościele do śpiewania psalmów z rozpuszczonymi włosami i zakładają jako element swego odzienia białe, sięgające stóp welony. Poza tym, jak opowiadano, noszą diademy z delikatnego złota, do których po obu stronach a także z tyłu przymocowane są krzyże [...] a to wszystko mimo wyraźnych zakazów pasterzy kościoła*⁵⁵. Warto podkreślić, iż dla świętej z Bingen śpiew jest integralną częścią liturgii, stanowi bowiem odwzorowanie niebiańskiej pieśni chwały, *harmonia coelestis*⁵⁶. A by „akord finalny” doktryny niemieckiej mistyczki zabrzmiał szczególnie mocno i donośnie, warto ponownie zacytować wspomniany już List do prałatów mogunckich: *Ci zaś, którzy bez słusznej przyczyny zabraniają Kościołowi chwalenia Boga pieśniami, będą w niebie pozbawieni udziału w chwałach anielskich, albowiem na ziemi niesprawiedliwie obrabowali Boga ze wspaniałości Jego chwały, chyba że poprawią się przez prawdziwą pokutę i pokorne zadośćuczynienie*⁵⁷.

Nowa patronka?

Zważywszy na to, iż muzyka kościelna oraz jej wykonawcy mają już sporą grupę świętych orędowników: Cecylię, Grzegorza Wielkiego dość dziwnym może się wydawać pytanie postawione w temacie niniejszego opracowania. W świetle dotychczasowych rozważań odpowiedź na to pytanie jest jednak zdecydowanie pozytywna. Warto jednak wskazać drogi i możliwości, poprzez które Hildegarda z Bingen, wielka święta kompozytorka i doskonała opiekunka młodych powołań, lecząca muzyką stała się również patronką tych wszystkich, którzy współcześnie zajmują się muzyką liturgiczną. Wydaje się, iż tych dróg może być bardzo wiele. Wskażemy dwie, które wzajemnie powinny ze sobą korespondować i się uzupełniać. Z jednej strony chodzi o szerzenie kultu św. Hildegardy, a z drugiej o szerokie pasmo promocji jej osoby, dzieła, szczególnie muzyki. Oczywiście, aby realnie ocenić to, co już w tej materii zostało uczynione trzeba by przeprowadzić szczegółowe badania. Jednak, w tym miejscu, więcej chodzi o pewne twórcze intuicje i inspiracje, które mogłoby dać impuls do dalszego działania.

W kwestii kultu św. Hildegardy z Bingen papież Benedykt XVI „zapalił zielone światło”. Wydaje się jednak, iż jak do tej pory nie wykorzystano tej możliwości w stopniu zadowalającym. Zarówno oficjalna kanonizacja, ogłoszenie świętej doktorem Kościoła, poświęcenie jej dwóch katechez na audiencjach ogólnych stanowią wyraźny sygnał, że to bardzo ważna osoba, godna naśladowania i modlitwy. Wiadomo, iż z inicjatywy dr Alfredy Walkowskiej rozpoczął się kult św. Hildegardy w parafii NSPJ w Legnicy, gdzie znajduje się obraz świętej namalowany przez Henryka Bacę. Wizerunek ten, w obecności ks. bpa Marka Mendyka, został wprowadzony do kościoła po uprzednim pielgrzymowaniu do relikwii w Eibingen. W 17. dniu każdego miesiąca o godz. 18-ej, odprawiane jest nabożeństwo przed obrazem świętej. Witraż, z postacią świętej Hildegardy (obok św. Cecylii) znajduje się na chórze muzycznym kościoła św. Brata Alberta na Kleszczówce. Nie jest to jedyny przejaw kultu tej świętej w młodej,

53. Tamże s. 158.

54. Tamże s. 127.

55. ed. L. van Acker, *Hildegardis Bingensis Liber Epistolarum*, Turnhout 1991, s. 116.

56. B. Matusiak, *Hildegarda z Bingen. Teologia muzyki*, Kraków 2003, s. 130.

57. Tamże s. 160.

żorskiej parafii. W związku z ogłoszeniem świętej doktorem Kościoła, dzięki uprzejmości Sióstr Córek Bożej Miłości z Bielska Białej, udało się sprowadzić do parafii, relikwie wielkiej wizjonerki średniowiecza. Stało się to z okazji dnia muzyki liturgicznej w archidiecezji katowickiej, czyli XXXIII niedzieli zwykłej, 18 XI 2012, który przeżywany był z myślą przewodnią: **Św. Hildegarda z Bingen (1098-1179) – doktor Kościoła i kompozytorka, świadkiem wiary**. Z tej okazji archidiecezjalna komisja muzyki sakralnej przygotowała materiały liturgiczno-muzyczne stanowiące pomoc w przeżywaniu tego dnia (propozycje śpiewów i literatury organowej, komentarze i modlitwę wiernych oraz myśli do homilii). W czasie uroczystych niesporów wierni mieli okazję usłyszeć dwie antyfony św. Hildegardy w wykonaniu Agnieszki Symeli oraz indywidualnie uczcić relikwie świętej. W roku kanonizacji (2012) również zorganizowano rekolekcje organistów archidiecezji katowickiej i diecezji bielsko-żywieckiej w Ośrodku Spotkań i Formacji im. św. Jadwigi w Brennej (ul. Leśników 38), które trwały w dniach 24-27 IX 2012. Ich mottem były słowa: *Słodycz wszelkiej harmonii i całość sztuki muzycznej* (por. *List do prałatów moguńskich*, 95-100), a tematem: **Teologia muzyki wg św. Hildegardy z Bingen (1098-1179)**. Również grupa organistów miała okazję uczcić relikwie świętej, które celem publicznej i prywatnej zarazem modlitwy wystawiono w kaplicy rekolekcyjnej. Prócz nauk rekolekcyjnych, które przybliżały życie i doktrynę świętej z Bingen, a także codziennego odmawiania litanii do św. Hildegardy ciekawą inicjatywą była poranna modlitwa, która miała oryginalną strukturę. Mianowicie rozpoczynała się codziennie od inwokacji do Ducha Świętego, następnie odtwarzano wybraną kompozycję Sybilli Renu, a w tym czasie wszyscy uczestnicy dysponowali już tekstem oryginalnym (łacińskim) i jego polską wersją. Po kilku minutach osobistej medytacji w ciszy, modlono się słowami świętej wizjonerki dodając własne intencje. Wykorzystano wówczas teksty: *O ignee Spiritus*⁵⁸, *O virga ac diadema*⁵⁹, *O orchis Ecclesia*⁶⁰, odpowiednio skierowane do Ducha Świętego, Matki Bożej oraz Kościoła. W środowiskach zakonnych zainteresowano się św. Hildegardą, co potwierdzają organizowane w roku 2012 tematyczne dni skupienia (m. in. w Katowicach i Bielsku). Wiadomo również, iż czynione są starania, by z warsztatami muzycznymi poświęconymi świętej połączyć ćwiczenia rekolekcyjne dla młodzieży żeńskiej w Drohiczynie w roku 2015. Autor niniejszego opracowania został poproszony również o napisanie tekstu pieśni ku czci świętej do powstającego w Krakowie śpiewnika⁶¹.

Obok tych jakże ważnych przejawów kultu niemieckiej wizjonerki, niezwykle ważnym dla zapoznania szerokich kręgów zainteresowanych jej życiem i twórczością, jest podejmowanie działań prowadzących do osią-

58. Och, Duchu ognisty, chwala Tobie, który działasz głosem bębnow i lutni. Umysły ludzkie ogień z Ciebie czerpią, a w tabernakulach ich dusz się ich się mieści. Od którego wzniesie się wola i smak tchnie w duszę/a ogień Jego jest pragnieniem. Zrozumienie przyzywa Cię dźwiękiem najśłodszym i domy przygotowuje dla Ciebie z rozumem co odsąca złote czyni. Ty zawsze miecz wznosisz, by odciąć to, co zatrute jabłko przyniosło przez najczelniejszego zabójcę, gdy wola i pragnienie zaćmione są, a dusza trzepocze się i błądzi. Lecz umysł okiełzana wola i pragnienie. Teraz kiedy duch wznosi się poszukując żenicy zła i zachwy nikczemności rychło spalasze je ogniem, bo taka Twoja wola. A gdy rozum przez uczynki zła leży pokonany, natęgasz się i bijesz z mocą, i wskrzeszasz go naparem doświadczenia. Gdy zło miecz przeciw Tobie dobywa, Cios zadajesz w samo serce, tak jak zadałeś, gdy upadł pierwszy anioł, gdy wiecie dumy jego straciłeś wprost do piekła. A tu wzniosłeś inną wieżę szynkarzy i grzeszników, którzy uczynki swe i grzechy Tobie wyznali. Jako że wszelkie stworzenie, co życie ma od Ciebie sławi Cię, boś maścią najcenniejszą na rany zaropiałe i cuchnące, które w najszlachetniejsze klejnoty zamieniasz. Zechciej zebrać nas przy sobie i wskazać właściwe ścieżki. Amen.

59. O virga ac diadema purpure Regis, que es in clausura tua sicut lorica. O lasko i diademie królewskiej purpury, jesteś jak pancerz nieprzebity. Tu frondens floruisti in alia vicissitudine, quam Adam omne genus humanum produceret. Gałęzie twe kwitną na przekór temu, do czego Adam przywiódł rodzaj ludzki. Ave, ave, de tuo ventre alia vita processit, quam Adam filios suos denudaverat. Bądź pozdrowiona! Z łona Twego inny żywot się narodził niżli ten, co go Adam synom swym narzucił. O flus, tu non germinasti de rore nec de guttis pluvie, nec aer de super te volavit, sed divina claritas in nobilissima virga te produxit. Kwiecie, nie rosa otworzyła pąk Twój, nie krople deszczu, nie powietrze wokół, lecz światłość boska dobyła Cię z najszlachetniejszej łodygi. O virga, floriditate tuam Deus in prima die creature sue previderat. O łodygo, Twoje kwitnienie Bóg ujrzał pierwszego dnia stworzenia. Et de Verbo suo auream materiam, o laudabilis Virgo fecit. I Słowem swym kruszcem złotym Cię uczynił, chwalebna Dziewico O quam magnum est in virbus suis latus viri, de quo Deus formam mulieris produxit, quam fecit speculum omnis ornamenti sui et amplexionem omnis creature sue. O jak wielka jest siła u boku mężczyzny, skąd Bóg wywiódł niewiastę i zwierciadłem ją uczynił wszelkiej ozdoby, klamrą wszelkiego stworzenia. Inde concinunt celestia organa, et miratur omnis terra, o laudabilis Maria, quia Deus te valde amavit. Naonczas rozbrzmiała niebiańska harmonia, a ziemia się dziwowała, O Maryjo chwalebna, że Bóg Cię tak umiłował. O quam valde plangendum et lugendum est, quod tristitia in crimine per consilium serpentis in mulierem fluxit. Plakać wniebogłosz wypada, że smutek i zbrodnia za podszeptem wężowym w niewiastę się wkradły. Nam ipsa mulier, quam Deus matrem omnium posuit, viscera sua cum vulneribus ignorantie decerpit et plenum dolore generi suo protulit. Bo niewiasta, co ją Bóg uczynił matką wszystkich, łono własne zniszczyła ranami niewiedzy i na dzieci swoje wielki smutek sprowadziła. Sed, o aurora, de ventre tuo novus sol processit, qui omnia crimina Eve absterst et maiorem benedictionem per te protulit, quam Eva hominibus nocuisset. Ale, Ty Jutrzenko, z Twego łona nowe słońce zajaśniało, które wszelki grzech Ewy zwycięży, i w Tobie przyniosło większe błogosławieństwo ludzkości niżli Ewa szkody. Unde, o Salvatrix, que novum lumen humano generi protulisti, collige membra Filii tui ad celestem harmoniam. Stąd, Ty, która niesiesz Zbawienie, któraś nowe światło rodzajowi ludzkiemu dała, zjednocz członki Syna Twego w niebiańskiej harmonii.

60. O orchis Ecclesia, armis divinis precincta, et iacincto ornata, ty es caldemia stigmatum loifolium et urbs scientiarum. O, o tu es etiam crizanta in alto sono et es chorzta gemma. Kościele niezmierny, opasany boskim orzechem, i przyozdobiony hiacyntem (chodzi tu o kamień albo o patrona św. Jacka) ty jesteś miłym zapachem dla zniewag ludzi i miastem wiedzy. Ty jesteś również namaszczoney w podniosłym tonie i jesteś błyszczącym klejnotem.

1) orchis=immensa, 2) caldemia=aroma, 3) loifolium=populorum, 4) crizanta=uncta, 5) chorza=corusca - pięć słów wyrażonych w Lingua Ignota (języku nieznanym) św. Hildegardy.

gnięcia tego celu. Życie i twórczość świętej popularyzuje m.in. Internationale Gesellschaft Hildegard von Bingen (Międzynarodowe Towarzystwo Hildegardy z Bingen) założone w 1980 w Engelberg w Szwajcarii. Obecnie liczy ok. 1800 członków z Niemiec, Austrii, Włoch, Francji, Czech, Polski, Węgier, Belgii, Finlandii, w dużym jednak stopniu z samej Szwajcarii. W Polsce, o czym warto wspomnieć, środowiska naukowe oraz skupiające miłośników św. Hildegardy starają się wydawanie polskich tłumaczeń jej dzieł. Spośród przytaczanej w artykule literatury wydaje się, iż dla celów ascetycznych bardzo pożyteczny może być zbiór modlitw składający się z prawdziwych pereł poezji religijnej nadreńskiej opatki⁶². Książka została wydana w zgrabnym formacie i jest bardzo bogato ilustrowana miniaturami pochodzącymi z dzieł św. Hildegardy.

W Polsce działają dwa ośrodki: **Polskie Centrum św. Hildegardy** z siedzibą w Legnicy. Jego założycielką jest dr Alfreda Walkowska (Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu). Jest też autorką książki „Powrót do harmonii. Program zdrowia według św. Hildegardy z Bingen”. Centrum od 1992 roku popularyzuje w Polsce wiedzę o osobie i dziele średniowiecznej niemieckiej wizjonerki. Drugim środowiskiem skupiającym osoby zainteresowane Sybillą znad Renu jest **Polskie Towarzystwo Przyjaciół św. Hildegardy** z siedzibą w Otwocku działające od marca 2013 roku, którego celem jest *badanie i rozpowszechnianie nauk św. Hildegardy w odniesieniu do dzisiejszych czasów, szczególnie w zakresie medycyny, odżywiania i zdrowego stylu życia (...) pomaganie wszystkim szukającym efektywnej drogi do życia w harmonii i w zdrowiu*⁶³. Towarzystwo skupia lekarzy medycyny konwencjonalnej, teologów, mediewistów oraz wszystkich zainteresowanych dziedzictwem św. Hildegardy. Obie organizacje posiadają strony internetowe, które umożliwiają dotarcie do literatury, również muzyki, a także dają dostęp do bogatej oferty spotkań, wykładów, warsztatów, pielgrzymek czy rekolekcji.

Warto w tym miejscu odnotować, iż dzięki pasji trzech osób: Agnieszki Budzińskiej Bennett, s. Susi Ferfogli oraz autora tego opracowania doszło w ubiegłym roku do pierwszej, pełnej, polskiej prezentacji *Ordo virtutum*. Owocem tej międzynarodowej (w projekcie brały udział osoby z Francji, Szwajcarii, Włoch, Meksyku i Polski) współpracy stały się warsztaty z muzyki średniowiecza, a następnie spektakl stanowiący koncert finałowy (27 IX 2013) VII. Festiwalu Twórczości Religijnej *Fide et Amore*. Pewnym śladem tych działań jest zarejestrowany koncert przez Telewizję Trwam, a także fotografie zamieszczone na końcu niniejszego zeszytu, obsada spektaklu i tłumaczenie moralitetu sporządzone przez Katarzynę Wiwer. Wspomniany koncert, ale i wcześniejsze prezentacje na Festiwalu Twórczości Religijnej *Fide et Amore*, np. drugi wieczór (12 VIII 2011) piątego festiwalu, zatytułowany *Symphoniae Sacrae* w wykonaniu Ala Aurea (Maria Jonas, Lucia Mense) czy koncert inauguracyjny (3 VIII 2012) VI. festiwalu, w wykonaniu Parnassos i Karoliny Brachman, a składające się z utworów św. Hildegardy sprawiają, iż twórczość ta staje się coraz bardziej znana publiczności. Organizatorzy festiwalu postanowili, aby w roku obecnym (2014) inicjować wydawanie cyklicznego periodyku (rocznika) zatytułowanego *Studia Hildegardiana Sariensia*. Przyczynkami do takiej inicjatywy stały się zarówno osobiste doświadczenia dyrektora artystycznego festiwalu, wspomniane wyżej działania propagujące twórczość i życie św. Hildegardy, jak i sesja naukowa jej poświęcona wieńcząca VIII. edycję *Fide et Amore*. Należy się spodziewać, iż zaowocuje to kolejnymi spotkaniami, wykładami, koncertami poświęconymi doktorowi Kościół, św. Hildegardzie z Bingen. Przyczyni się to z pewnością do większego zainteresowania jej życiem i wizjami oraz przepiękną muzyką.

Z racji swych widzeń, które otrzymywała od najwcześniejszego dzieciństwa, znana jako „Sybilla Reńska” lub „teutońska prorokini”, niewątpliwie jest jedną z bardziej intrygujących postaci średniowiecza. Hildegarda

61. Ref.: O, niebieskie Jeruzalem/ Sław potęgę Twego Króla
Obudź piękno pieśnią chwały/ Niech harmonią wielbi Boga!

1. O, dziewico pełna darów/ Hildegardo bądź nam matką,
Symfoniami pochwal Stwórcę/ Czystym dźwiękiem i modlitwą.
2. O, widząca światło jasne/ Zielonością zachwyć ludzi
Niech twa święta medycyna/ grzech zniweczy, da nam pokój.
3. O, zastępy świętych duchów/ Co przed Panem straż trzymacie
złączcie z nami głosy wasze/ z Hildegardą hymny grajcie.

4. O, doktorze, święta panno/ teologii, ucz nas życia
by pokorą i miłością/ wrócić łaskę utraconą.

5. O, natchniona cytro Ducha/ porusz struny, radość duszy
córo Renu, kwiecie rajske/ Hildegardo śpiewaj z nami!

6. O, niewiasto- dziesięcino/ poświęcona Bogu chętnie
egzorcystko, kaznodziejko/ słowa Księgi nam objaśnij.

7. O, przesławna Hildegardo/ niech Twa mądrość sławi Trójcę
Ojca, Syna z Duchem Świętym/ symfonicznie brzmi na wieki. (Amen) (tekst: ks. Wiesław Hudek)

62. s. Walburga Storch OSB. *Modlitwy Hildegardy z Bingen*. Tłum. K. Wiwer, Kraków 2008.

63. <http://www.hildegarda.edu.pl/kursy-i-szkolenia/> [dostęp: 20 IX 2014].

przygotowała wiele pism z zakresu teologii, medycyny i muzyki, ale także z zakresu botaniki, historii kościoła, głosiła również kazania. Reasumując, w świetle powyższych rozważań wynika jasno, iż zarówno pod względem biograficznym jak i muzycznym postać św. Hildegardy jest na tyle bogata, ciekawa, inspirująca i duchowo głęboka, że może ona dołączyć do grona osób świętych szczególnie wzywanych przez muzyków kościelnych. Czy tak się stanie, czy św. Hildegarda obok tego, iż czczona jest jako patronka esperanto, językoznawców i naukowców będzie również wzywana jako nowa patronka muzyki liturgicznej, to w dużym stopniu zależy od duchownych, jak i samych muzyków. Ona sama podpowiada: *ujrzałam powietrze przeniknięte świetlistym blaskiem i usłyszałam w nim wiele rodzajów wspaniałej muzyki, przez którą wychwalano niebiańskie miasto [...] A te zjednoczone dźwięki brzmiały jak najwspanialsza symfonia*⁶⁴.

Zanim Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów wyda stosowny dokument pozwalający czcić św. Hildegardę jako patronkę muzyki liturgicznej, nic nie stoi na przeszkodzie, aby modlić się już teraz za wstawiennictwem tej nieprzeciętnej kobiety. Modlić się o zrozumienie dla muzyki w liturgii Kościoła, o szacunek dla śpiewu, szczególnie chorału gregoriańskiego, o profesjonalne i serdeczne podejście do tematu muzyki do tematu muzyki we wspólnotach parafialnych.

Czy ktoś broni modlić się w tych intencjach za wstawiennictwem św. Hildegardy z Bingen?

Zusammenfassung

Pfr. Dr. Wiesław Hudek (Musikakademie, Katowice)
Heilige Hildegard neue Patronin der Kirchenmusik?

Das Leben der Hl. Hildegard von Bingen (1098-1179) umfasst ein sehr breites Spektrum des kreativen Lebens im XII. Jahrhundert. Im Jahr 2012 wurde sie als Universalgelehrte zur Kirchenlehrerin ernannt. Sie war eine fränkische Eremitin, Visionärin, Mystikerin, Heilerin und religiöse Reformatorin, Benediktinerin (seit 1136 Priorin). Sie war gleichzeitig eine Komponistin, deren Biografie vollständig und gut dokumentiert wurde. Ihr nach ist die Musik eine reine Erinnerung an Paradies, in dem Adam samt Engel, sämtliche Psalmen zum Lob des Gottes gesungen hat. Sie ist eine Vorreiterin der heutigen liturgischen Musik. Sie meinte, dass die Musik genauso wichtig in der Liturgie ist, wie das Gebet und nähert die Menschen an die Erlösung. Sowohl der Inhalt und Schönheit der von ihr 76 entstandenen Werken: (Antiphons, Responsorien an Gottvater, Sohn Gottes, Heiligen Geist, Jungfrau Maria, Engels, Patriarchen und Propheten, Aposteln und Märtyrers, an die Unschuldigen Kinder, an die Kirche, sowie ein Kyrie, Hymnen, Sequenzen und liturgisches Drama „Ordo virtutum“) als auch ihre klare und offene Meinungen bezüglich Kompositionen, machen sie zur Patronin der liturgischen Musik. Sie wurde neben der Heiligen Cecile und dem Heiligen Gregor den Großen zur Schirmherrin der Kirchenmusik ernannt.

64. ed. A. Führkötter, A. Carlevaris, *Hildegardis Bingensis Scivias*, CCCM 43A, Turnhout 1978, 2003 (reedycja), III, 11, s. 614.

Treść i forma „Pieśni” Hildegardy z Bingen

Hildegarda z Bingen staje się powoli jedną z najlepiej znanych dziś i – jeśli można tak powiedzieć – popularnych postaci średniowiecza. Dzieje się to w dużej mierze, choć nie wyłącznie, za sprawą tych wątków w jej bogatej twórczości, które znane są jako tzw. medycyna Hildegardy oraz dzięki jej zaleceniom dietetycznym. Coraz większym uznaniem i zainteresowaniem cieszy się także jej twórczość poetycka i kompozytorska zawarta w cyklu lirycznych pieśni, które autorka zatytułowała: „Symphonia harmoniae caelestium revelationum”¹. Składa się nań ponad siedemdziesiąt pieśni, które ze względu na liturgiczne gatunki literackie określić można jako antyfony, responsoria, sekwencje, hymny oraz swobodniejsze pieśni stylem nawiązujące do hymnu. Podobnie obszerny zbiór kompozycji liturgicznych sporządził (około dwudziestu lat wcześniej) Piotr Abelard.

Pieśni Hildegardy uznać można za rodzaj artystycznego podsumowania jej całej twórczości², której rdzeń stanowią dzieła tworzące tzw. trylogię wizyjną (czyli „Scivias”³, „Liber vitae meritorum”⁴ i „Liber divinorum operum”⁵). Jest to zgodne z jedną z podstawowych idei Hildegardy, mówiącej o symfonicznym charakterze świata i duszy ludzkiej. Według Hildegardy świat jest symfonią, w której uczestniczą wszystkie byty stworzone przez Boga, tak ożywione – w tym byty rozumne (aniołowie i ludzie) i nierozumne (zwierzęta) – jak i nieożywione (ciała kosmiczne, elementy czyli tzw. żywioły, minerały itp.). Wyłączone z tej symfonii są jedynie demony – przeciwstawiające się Stwórcy. Swoistą symfonią jest człowiek, w którym współbrzmia ciało i dusza, czyli materia i duch. Zarówno jeden, jak i drugi składnik ludzkiej natury uczestniczą w symfonii, zwanej zgodnie z tradycją średniowieczną – muzyką świata. Hildegarda uznaje dwa rodzaje muzyki: niebiańską i ziemską. Tę drugą uważa za naśladownictwo pierwszej, a ludzkie upodobanie do śpiewu uważa za wyraz tęsknoty człowieka za utraconym rajem, kiedy to pierwszy człowiek (Adam) uczestniczył, jako równoprawny członek, w niebiańskiej muzyce, czyli pieśni chwały wykonywanej nieustannie przez czyste duchy anielskie ku czci Boga. Święta z Bingen uważa to za podstawowe powołanie całej natury i nadnatury. A odzyskanie tej, utraconej przez grzech, możliwości uważa za podstawowe zadanie człowieka – wyгнаcia z raju.

W pieśniach Hildegardy zachwyca nie tylko komponowana przez nią muzyka, ale także ich warstwa słowna, w tym zarówno treść jak i stosowane środki wyrazu. Są one w zasadzie typowe dla średniowiecza, a jednak używane w sposób, dzięki któremu wyraża się duchowość i geniusz ich autorki. Pamiętać należy i o tym, że w średniowieczu – tak jak w starożytności – granice między poezją a prozą nie były tak ostre, jak w epokach późniejszych. Poezję zaliczano do kategorii „mowy” i uważano za mowę metryczną, uznawano także prozę rymowaną i prozę artystyczną, która to nazwa używana była również na oznaczenie poezji rytmicznej⁶.

Jeśli chodzi o zawartość treściową to pieśni Hildegardy dotyczą problematyki filozoficznej i teologicznej, poruszanej przez nią w pozostałej twórczości. Mówią więc o Bogu, którego Przedwiedza zawiera model świata, o Słowie przez które świat został uformowany, o Duchu Świętym dzięki któremu świat podtrzymywany jest w istnieniu. Mówią o człowieku, jako przedziwnym bycie, w którym zawiera się całe stworzenie, o gwiazdach będących ozdobami nieba, o niebiańskim Jeruzalem, które jest utraconą ojczyzną ludzi, do której pragną wrócić po ziemskim życiu. Liczne pieśni poświęcone są Maryi, przy współudziale której możliwe stało się pokonanie śmierci, o świętej Urszuli, która wraz ze swymi współtowarzyszkami stanowią wzór życia oraz świętemu Rupertowi (Robertowi), którego hagiografii jest autorką⁷. Na marginesie dodajmy, iż *Vita sancti Ruperti* autorstwa Hildegardy to jedyne zachowane źródło wiedzy na temat tego świętego. Pieśni mówią także o męczennikach, Apostołach i wyznawcach wiary. Ze względu na poruszane treści, utwory poetyckie Hildegardy można zaliczyć do nurtu platonizującej poezji filozoficznej, która kwitła w XII stuleciu. Zrównywano wówczas

1. *Hildegardis Carmina (Symphonia harmoniae coelestium revelationum)* ed. J. B. Pitra, Analecta sacra, VIII, 441-467, Monte Casino 1882, ed. P. Barth, M.J. Ritscher, Lieder, Salzburg 1969.

2. Poglądy Hildegardy starałam się przedstawić w książce *Bóg – Kosmos – Człowiek w twórczości Hildegardy z Bingen*, Lublin 2007, s. 329.

3. ed. A. Führkötter, A. Calrevalis, *Hildegardis Liber Scivias*, CCCM 43-43A, Turnhout 1978

4. ed. A. Calrevalis, *Hildegardis Liber vitae meritorum*, CCCM 90, Turnhout 1996

5. ed. A. Delorez, P. Dronke, *Hildegardis Liber divinorum operum*, CCCM 92, Turnhout 1996.

6. Sprawy te wyjaśnia R. E. Curtius w *Literatura europejska i łacińskie średniowiecze*. Zob. tłum A. Borowski, Kraków 1997, s. 156.

7. *Vita sancti Ruperti*, PL 197, 1082-1092.

poezję z filozofią i teologią, czego dowodzi między innymi twórczość św. Bernarda z Clairvaux, Adama od św. Wiktora, Alana z Lille, Bernarda Silvestris⁸.

Należy podkreślić, iż cała twórczość Hildegardy jest bardzo dobrą ilustracją tych zjawisk. Podobnymi cechami odznaczają się także listy, w których często występuje proza rymowana, a także liczne typowe dla średnio-wiecznej poezji środki artystyczne. Współcześnie listy Hildegardy ze względu na odmianę gatunkową można nazwać literackimi. Ten walor wynika z często używanych środków stylistycznych, a przede wszystkim bogatej metaforyki, rozbudowanych porównań, symboli, alegorii, parabol, i innych. To sprawia, że posiadają one wyszukaną formę artystyczną. Ze względu zaś na treść można je określić filozoficzno-teologicznymi.

Twórczość poetycką a także (co należy mocno podkreślić) listy Hildegardy można potraktować jako przegląd najważniejszych środków stylistycznych jakimi dysponuje literatura europejska – są to zwłaszcza metafory i rozbudowane porównania. Źródła te dostarczają obfitego materiału, który z konieczności zostanie przedstawiony jedynie w skromnym wyborze.

Analiza wymaga przedstawienia dwóch warstw wypowiedzi: brzmieniowej i znaczeniowej. W artykule przedstawię jedynie zarys warstwy brzmieniowej, która dotyczy środków fonicznych stosowanych przez Wizjonerkę. Najczęściej spotykanymi środkami fonicznymi w twórczości Hildegardy są aliteracje, anominacje, polifotony oraz antyfony i interiekcje. Częstotliwość ich występowania i to zarówno w pieśniach, jak i w listach – nie pozwala uznać ich za przypadkowe. Jako przykład niech posłużą następujące frazy z pieśni zatytułowanej *Cum eruberunt*: „Cum eruberint/infelices in progenie sua/ procedentes in peregrinatione /casus / tunc tu clamas clara voce / hoc modo homines/ de isto malicioso / casu, albo zdanie z pieśni *O Jerusalem*: „In te symphonizat spiritus sanctus”. Kolejne przykłady: „que mortem conturbasti, et serpentem contravisti”(responsorium *Ave Maria*), „o vivens vita et o suavis consolatrix tu mortifera mortis vincis et vidente oculo clausuram coeli aperis” (z *Ordo virtutum*), „Spiritus sanctus vivificans vita”; „Lux vivens vidit”; „veniens veni”; „o mirum admirandum”; „circuiens circuisti”⁹.

Wymienione wyżej środki foniczne są właściwe bardziej utworom wierszowanym niż prozie, ale w listach Hildegardy są równie częste jak w pieśniach. Także i w tym przypadku można więc podać liczne przykłady, spośród których wybrałam następujące aliteracje: „que in sinum tuum posite sunt, nec permitte eas in lacum perditionis demergi per potestatem convivantium prelatorum”¹⁰, „invenit in vanitate errantium viarum”, „venatores venientes”¹¹; „vitam viventibus (...) diram duritiam (...)”; „autem auditus aurium”¹², „circum circuitiois”¹³, „vos veloces venti”¹⁴; „in veritate tibi dico quod omnia verba hec in vera visione vidi et audi-vi”¹⁵; „suavis sensus sufficientiam”¹⁶; „velut flamma semper coruscant et in eadem coruscatione miracula ipsius vident, ac illa mirando et ”¹⁷, „miracula mirantur”¹⁸, „Que de tanto fulgore splendide faciei fulget”¹⁹; „qui dat dona dantibus et cursum currentibus”²⁰; „velut sposus sponsam suam in mente sua sibi suaviter copulat”²¹; „terra terram non abicit nec spernit sibi similem, sed ill”²²; „debita debitorum domini sui...”²³; „cum fiduciali fine finiaris”²⁴.

Pieśni Hildegardy nabierają charakteru poezji ze względu na rytmizację oraz stosowanie rymów, często rymów wewnętrznych. Przykładem może być np. następujący ustęp: „Euge!, euge! Quis est tantus timor?/ Et quis est tantus amor? Ubi est pugnator? Et ubi est remunerator?/ Vos nescitis quid collitis” (*Ordo Virtutum*).

8. Por. Kowalewska M., *Bóg – Kosmos – Człowiek w twórczości Hildegardy z Bingen*, Lublin 2007, s. 45.

9. Zob. M. Kowalewska, *Bóg – Kosmos – Człowiek w twórczości Hildegardy z Bingen*, dz. cyt. s. 46–47.

10. ed. L. van Acker, *Hildegardis Bingensis liber epistolarum*, pars I ep. I-XC, CCCM 91, Turnhout 1991; pars II ep. XCI-CCL. CCCM 91 A, Turnhout 1993. Ep. 3, s. 9, 18–19.

11. Ep. 6, s. 14, 4.

12. Ep. 15, s. 34, 14.

13. Ep. 15, s. 36, 55.

14. Ep. 15, s. 37, 93.

15. Ep. 17, s. 52, 42–43.

16. Ep. 81, s. 183, 9.

17. Ep. 84, s. 191, 40.

18. Ep. 84, s. 191, 44.

19. Ep. 85, s. 204, 21.

20. Ep. 143, pars 2, s. 318, 1.

21. Ep. 179, pars 2, s. 386, 61.

22. Ep. 219, s. 479, 1–2.

23. Ep. 177, s. 403, 5.

24. Ep. 156, s. 351, 43.

„Ave generosa. Gloriosa et intacta puella? Tu puppilla castitatis/tu materia sanctitatis/quae Deo placuit. Nam haec superna infusio in te fuit/ quod supernum Verbum in te carnem induit?” (Pieśń Ave generosa). Podobnym zabiegom (artystycznym) poddane zostały listy Hildegardy (rytmizacji, stosowanie rymów), co sprawia, że posiadają cechy swoistej melodyjności wierszowej, innej niż proza. W listach wprawdzie występują tylko rymy wewnętrzne, ale wynika to stąd, że tylko takie możliwe są w prozie: („Qui gloriam cum Deo habere vult, proprietatem suam abscidat, et qui meritum apud Deum habere desiderat, opus ad hoc exerceat”²⁵; „sed ceco nomine nominaretur, quia quamvis lucida diceretur, lumen eius tamen non videretur”²⁶; „Tu autem surge, quia dies tui breves sunt, et reminiscere quod Nabuchodonosor cecidit et quod corona ipsius periit. Et alii multi ceciderunt, qui se temere in celum exaltaverunt”²⁷; „Cum autem deceptor eius, diabolus, audisset, quod homo ex inspiratione Dei cantare cepisset”²⁸; „Ignis vero flammam habet quam ventus movet, ita quod eadem flamma flagrando apparet.”; „ita quod amado non crescent, neque arescent”²⁹); „Unde Paulus apostolus, qui in summa volavit et in terra tacuit, ita quod non revelavit quod absconditum fuit”³⁰; „homo contra diabolum pugnaret et eum superaret, et sic in divina laude semper persisteret”³¹; „Prima radix in die apparuit et in omnibus ramis floruit, atque duas vias constituit. Altera via plena edificiorum erat, in quibus aquile et alia volatilia habitabant”³²; „in cuius scientia fuisti et a quo principium sumpsisti”³³.

Jest dla mnie czytelne, iż Hildegarda świadomie zbliża swoje prozatorskie wypowiedzi poprzez aliterację i rymy (głównie wewnętrzne, żeńskie) do wiersza. Nie można oprzeć się wrażeniu, że powstaje w ten sposób to, co nazywany poezją w szerokim znaczeniu: wypowiedź z rymem, melodyką i poetyckim językiem. Bo przecież wyrażenie „poetycki” odnosi się do języka, a wyrażenie „wiersz” odnosi się do sposobu organizowania wypowiedzi. W skrócie: wiersz to rytm, a poezja – to metafora (która jest podstawową figurą w wypowiedziach wizjonerki). Hildegarda zaś dba o rytm, który jest zasadą wiersza a wynika z powtarzalności pewnych elementów brzmieniowych – sylab i akcentów. W stosunku do tego rym jest czynnikiem dodatkowym. Widać więc, że Hildegarda przekracza poziom języka poetyckiego i idzie w stronę wiersza, dbając o melodykę wypowiedzi. Jest więc poetką nawet w listach. Ważny jest też podział na strofy. Rytm wynika z powtarzalności pewnych elementów brzmieniowych – sylab i akcentów. W przedostatnim z przytoczonych cytatów („Prima radix (...) habitabant”) mamy i rym i wyraźne rytmiczne wyrażenie. Zbliżona ilość sylab w poszczególnych wersach i dająca się usłyszeć powtarzalność sylab akcentowanych i nieakcentowanych zbliżają się do nieregularnego wiersza sylabotonicznego.

Omówienie warstwy brzmieniowej poetyckich wypowiedzi Hildegardy jest zadaniem trudnym, ale jeszcze trudniejszym jest przedstawienie warstwy znaczeniowej. Wizjonerka w pieśniach, a także i w listach stosuje wszystkie tropy (przenośnie, porównania, epitety), właściwe językowi poetyckiemu, a przede wszystkim metaforę. W wielu listach bogate metafory i porównania homeryckie rozwijają się wręcz w obrazy poetyckie. Zagadnienia te przedstawiłam w odrębnym artykule³⁴.

W pieśniach Hildegardy najważniejsze jest ich przesłanie. Jest nim prezentacja najważniejszych dla niej idei filozoficznych i teologicznych, oraz głoszenie chwały Bożej. Zarówno bardzo poważna problematyka, jak i właściwości formalne i retoryczne sprawiają, że odbiera się je jako utwory natchnione, dynamiczne a zarazem pełne swoistego patosu i pewnego rodzaju emfazy. Bez wątpliwości wyraża się w nich zarazem indywidualność autorki, jak i jej szczególne doświadczenie, będące fundamentem życia, czyli doświadczenie wizji.

O pieśniach Hildegardy z pewnością można powiedzieć, iż posiadają one tajemniczą głębię i siłę wyrazu. Rodzi to niezwykle frapujące pytania odnoszące się do samego procesu twórczego. Na ten temat pewnych informacji dostarczają świadectwa z epoki, w której żyła. Średniowieczny autor hagiografii Hildegardy³⁵ zamieszcza informacje o tym, jak tworzyła Hildegarda. Wynika z niej, iż improwizowała je w stanie natchnienia

25. Ep. 15, s. 46, 85-86.

26. Ep. 16, s. 49, 8-9.

27. Ep. 19, s. 55, 3-6.

28. Ep. 23, s. 64, 104-105.

29. Ep. 15, s. 47, 20.

30. Ep. 52, s. 128, 9-11.

31. Ep. 84, s. 191, 49-50.

32. Ep. 85, s. 209, 1-4.

33. Ep. 153, pars. 2, s. 432, 14-15.

34. *The linguistic artistry of Hildegard of Bingen as exemplified in her letters*, w: Roczniki Kulturoznawcze, t. V, nr 1, Lublin 2014, s. 125-152.

35. ed. L. van Acker, *Vita sanctae Hildegardis*, ed. L. van Acker, CCCM 126, Turnhout 1993.

poetyckiego. Jedną z takich pieśni (tą, o której wspomina *Vita*) jest pieśń ku czci Maryi zatytułowana *O Virga ac diadema*. W tłumaczeniu na język polski brzmi ona tak:

Różdżko i klejnocie królewskiej purpury,
Trwasz w swym odosobnieniu niczym w pancerzu.
Gdy dojrzałaś, zakwitłaś w inny sposób niż ten,
Którym Adam wyprowadził cały rodzaj ludzki.
Bądź pozdrowiona: z Twego łona wywodzi się
Życie inne niż to,
Które Adam przekazał swym synom.
Kwiecie, Ty nie wyrastasz z rosy,
Ani z kropel deszczu, ani też nie unosi się nad Tobą powietrze,
Lecz boska jasność wyprowadziła Cię na świat
Z najszlachetniejszej Różdżki.
Różdżko, to że zakwitniesz,
Bóg przewidział w pierwszym dniu stworzenia.
I swym Słowem, o godna chwały Dziewico,
Uczył złą materię.
Jakże potężne jest w swej sile ciało Męża,
Z którego Bóg wyprowadził postać Kobiety,
Będącej odbiciem piękna całego świata
I zwieńczeniem wszelkiego stworzenia.
Dlatego niebiańskie głosy śpiewają,
A cała ziemia podziwia,
O, godna chwały Mario,
Że Bóg Cię tak umiłował.
O, jakże ciężko należy żałować i opłakiwać to,
Że za podszeptem węża smutek i grzech
Wniknęły w kobietę,
Ponieważ to właśnie kobieta,
Którą Bóg ustanowił matką wszystkich ludzi,
Przekazała potomstwu swe ciało
Wraz z ranami niewiedzy, bólem i cierpieniem.
Ale z Twojego łona, Jutrzenko, wzeszło Nowe Słońce,
Które zmyło wszystkie winy Ewy.
I za Twoim pośrednictwem uczyniło dobro
Znacznie większe od szkód wyrządzonych
Ludziom przez Ewę.
Dlatego, Zbawicielko, która dałaś Nowe Światło
Rodzajowi ludzkiemu,
Zgromadź członki Twojego Syna
W niebiańskiej harmonii³⁶.

Pieśń ta jest nawiązaniem do biblijnej księgi Izajasza: „I wyrośnie różdżka z pnia Jessego i wypuści się odrośl z jego korzenia” (11, 1). Tą właśnie różdżką jest Maryja, która dała życie (zakwitła) w sposób nadprzyrodzony (czyli inaczej niż pozostała ludzkość). Syn Boży – Zbawiciel, którego Hildegarda nazywa „kwiatem” stał się źródłem łaski i życia nadprzyrodzonego, w przeciwieństwie do Adama, od którego pochodzi życie przyrodzone, związane z materialnym ciałem – źródłem cierpienia. Takie ciało dziedziczą ludzie po Ewie, której antytezą jest Maryja. Zbawiciel nie potrzebuje warunków koniecznych dla życia pozostałych ludzi (nie potrzebuje rosy ani deszczu, jak inne rośliny). Maryja jest tu nazywana Zbawicielką (Hildegarda głosi więc, że jest ona „współodkupicielką”) i istotą stworzoną z innej materii niż pozostała ludzkość. Materia ta jest nazwana doskonałą („złotą”), a było nią ciało preegzystującego Słowa (Hildegarda nawiązuje tu a rebur do stworzenia Ewy z ciała Adama).

36. Tłumaczenie MK. Pierwszy raz opublikowane w: M. Kowalewska, *Ku harmonii chwały*, Ethos, Lublin 2006, s. 115-116.

Dlatego właśnie jest ona obrazem wszelkiego stworzenia. Jest więc i Ona przedmiotem pochwalnych pieśni, które głoszą aniołowie w niebie, ale też tą, która pomaga osiągnąć zbawienie ludzi, którzy są członkami Kościoła (Mistycznego Ciała Chrystusa) dlatego, że dała światu Zbawiciela, dlatego, że to Ona zwołuje tych ludzi do Kościoła i wprowadza między nimi harmonię.

Kolejna z pieśni mówi o stworzeniu świata oraz zbawczym planie Boga. Jest to responsorium *O vis aeternitatis*:

O siło odwieczna,
Która wszystko uporządkowałaś w Twym sercu,
Przez Twe Słowo wszystko zostało stworzone
Tak jak chciałaś,
A samo Twoje Słowo
Przyobiekło ciało
W tym kształcie,
Który pochodzi od Adama.
I tak Jego szaty
Zostały oczyszczone
Przez najwyższe cierpienie.
O, jakże wielka jest łaskawość Zbawiciela
Który zbawił wszystkich
Przez swoje wcielenie
I gdy boskość wytchnął
Bez pęt grzechu
Chwała Ojcu i Synowi
I Duchowi Świętemu³⁷

W tej poetyckiej wypowiedzi Hildegarda nazywa Boga-Ojca siłą, która nie posiadając początku stwarza świat w swej myśli porządkując to, co następnie ziszcza się za pośrednictwem drugiej Osoby, czyli Słowa Bożego. Plan stwórczy zawierał w sobie od początku zamysł wcielenia Słowa w ciało ludzkie i Jego zbawcze niezawinione cierpienie, które oczyściło naturę ludzką (czyli „szaty Adama”) z brudu grzechu. Dodajmy, że właśnie ze względu na zamysł wcielenia został stworzony człowiek, który właśnie z tego względu nazwany jest „wielkim stworzeniem”.

Tak jak Ojciec jest siłą, która porządkuje, Syn jest tym, dzięki któremu myśl Ojca realizuje się w rzeczywistości poza umysłem Boga, tak Duch Święty jest przenikającą wszystko mocą życia. W wielu miejscach swych pism Hildegarda odnosi do Ducha Świętego jedno z kluczowych pojęć swej filozofii, to znaczy pojęcie „viriditas”. Duch jest poruszczycelem, ożywicielem i tą Osobą Trójcy, która utrzymuje istnienie świata. W tajemniczy sposób jest obecny w świecie jako siła go przepelniająca – jako rdzeń („korzeń”) każdej rzeczy. Taki obraz Ducha Świętego znajduje swoje potwierdzenie w tekście Antyfony do Ducha Świętego:

Duch święty ożywiający życie
Porusza wszystko
Jest on korzeniem wszelkiego stworzenia
I wszystko uwalnia od nieczystości,
Zmazując grzechy,
Namaszczając rany,
Jest jaśniejącym i godnym uwielbienia życiem
Pobudzającym i wskrzeszającym
Wszystko³⁸.

Jak wspomniałam, człowiek został stworzony ze względu na zaplanowane w przedwidzy Bożej Wcielenie. Dlatego właśnie Hildegarda nazywa człowieka „wielkim stworzeniem” (omnis creatura). Jest to podstawowa

37. Tłumaczenie MK.

38. Tłumaczenie MK.

myśl antropologii XII wieku, zgodnie z którą człowiek jest bytem, który odzwierciedla i zawiera w sobie wszystko – jest obrazem wszechświata. Tym samym jest najważniejszym ze stworzeń. Hildegarda podkreśla „integralność”, kompletność i doskonałość człowieka w stosunku do innych istot. Chodzi tu, oczywiście, o człowieka w jego zamierzonej przez Boga postaci, zanim człowiek upadł z powodu grzechu pierworodnego.

Antyfona o stworzeniu człowieka *O quam mirabilis est:*

O jakże godna podziwu jest przedwiedza Bożego Serca,
Która od zawsze znała wszelkie stworzenie.
Bowiem, gdy Bóg spojrział w oblicze człowieka,
Którego uformował
Ujrzał w nim
W jednej integralnej formie człowieka
Całe swoje stworzenie.
O jakże zachwycające jest tchnienie życia
Którym ożywił człowieka

Przekonanie o kierującej wszystkim Mądrości Stwórcy wyraża Hildegarda w przytoczonej poniżej antyfonie. Zgodnie ze słowami autorki, Mądrość ta jest niczym okrąg (zatem nie ma końca, ani początku – jest odwieczna), w którym zamknięte jest całe stworzone uniwersum. Mądrość jest tożsama z każdą z osób Trójcy Świętej, co symbolizują wspomniane w antyfonie skrzydła. Pierwsze, skierowane ku wysokości symbolizuje Ojca; drugie, które „trudzi się na ziemi” jest symbolem Syna, który prowadził życie na ziemi, zaś trzecie okrąża wszystko, wszystko przenika – jest wszędzie. To symbol Ducha Świętego, który – jak już wiadomo – przenika całe stworzenie. Nie ma takiego „miejsca”, w którym by nie sięgała jego moc. Fakt, iż Bóg panuje nad wszystkim „otacza”. „okrąża” wszystko jest przyczyną jedności świata.

Antyfona o mocy Mądrości *O virtus Sapientiae:*

O mocy Mądrości,
Która okrążasz otaczając
Zbierając wszystko
Na jednej drodze, która daje życie,
Posiadasz trzy skrzydła,
Z których jedno wlatuje wysoko,
Drugie trudzi się na ziemi,
A trzecia unosi się wszędzie
Niech Ci będzie chwała, jaka Ci się godzi, o Mądrości

Kolejna pieśń to pochwała Trójcy Świętej, od której pochodzi życie (jest „dźwiękiem życia”, czyli stwórczym Słowem) i dzięki której życie trwa.

Antyfona o Trójcy Świętej *Laus Trinitati:*

Chwała Trójcy,
Która jest dźwiękiem życia i stwórzycielką z życiem wszystkiego.
I której chwałę głoszą anielskie chóry
I wspaniały blask tajemnic,
Które są zakryte przed ludźmi,
A która jest życiem we wszystkim.

Na zakończenie wybrałam pieśń dedykowaną Maryi, którą Hildegarda nazywa „materią świętości”, która zastała wybrana do swej roli jeszcze przed stworzeniem świata. Ze względu na swą rolę w historii zbawienia Maria ma szczególne miejsce w Kościele.

Pieśń *Ave generosa:*

Bądź pozdrowiona, szlachetna,
Pełna chwały i nietknięta panno,

Tyś żrenicą czystości
Tyś materią świętości
Która spodobała się Bogu
Bowiem na ciebie spłynęło z góry,
I Słowo z wysoka
W Tobie przyoblekło ciało
Tyś białą lilią,
Którą Bóg przed wszelkim stworzeniem
Ujrzał
O przepiękna i przesłodka
Tak bardzo Bóg Cię upodobał
Że w objęciach swego ciepła
Sprawił, że
Jesteś karmicielką Jego Syna!
Bowiem Twe tony miało chwałę, gdy cała niebiańska symfonia
Dźwięczała w Tobie,
Bowiem dziewica nosiła Syna Bożego
Dlatego Twoja czystość
Jaśniej w Bogu
Teraz zaś cały Kościół
Płonie z radości
I rozbrzmiewa symfonią
Z powodu najśodszej dziewicy
Godnej chwały Mariam
Rodzicielki Boga!. Amen.

Osobnym tematem związanym z pieśniami jest ich warstwa muzyczna. Jest to temat bardzo ważny, już choćby z tego względu, że to właśnie muzyka trafia do współczesnego odbiorcy. Szczupłe ramy tego artykułu nie pozwalają mi na omawianie tego zagadnienia, jednak należy podkreślić, iż pieśni Hildegardy są i pod tym względem prawdziwym skarbem, a zarazem świadectwem istnienia nadreńskiej szkoły kompozycji, której Hildegarda jest wybitną (a zarazem jedyną znaną z imienia) reprezentantką. Współczesne wykonania pieśni Hildegardy zachwycają i zachęcają do poznawania także i innych aspektów twórczości Wizjonerki, która była przekonana, iż dusza ludzka jest symfoniczna – „anima himinis symphonisat et symphoniam in se habet”.

Zusammenfassung

Promovierte Dr. Malgorzata Kowalewska (Uniwersytet im. Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie)

Inhalt und Form in den „Lieder“ der Hl. Hildegard von Bingen

Hl. Hildegard von Bingen, ist einer der bekanntesten Persönlichkeiten des Mittelalters und Autorin des Liederzyklus „Symphonia harmoniae caelestium revelationum“. Die Sammlung umfasst über siebzig Lieder der verschiedenen Musikformen: (Antiphons, Responsorien, Sequenzen und Hymnen). Das Wichtigste in den "Liedern" ist die Präsentation der philosophischen und theologischen Ideen sowie Lob Gottes. Sowohl die Wichtigkeit der Problematik, als auch die Form i Rhetorik bewirken, dass man ihre Werke als magische, dynamische, mit einer Dosis Pathos und Emphase, Musikstücke erlebt. Ohne Zweifel wird in den Musikwerken ihre Individualität sowie ihre besondere Erfahrung gezeigt, die die Grundlage ihres Lebens darstellt und als Vision bezeichnet wird. Lieder von Hl. Hildegard erzählen über Gott, Wort, Heiligen Geist, über Mensch und sein da sein, sowie über Schöpfung, Sternen und himmlisches Jerusalem. Einige Lieder sind Marja, Hl. Ursula und Hl. Rupert (Robert) gewidmet, andere den Märtyrers, Aposteln und Glaubensbekennern.

Hildegarda z Bingen. Doktor Kościoła na czas kryzysu

Emerytowany papież Benedykt XVI - u progu Roku Wiary¹ - ogłosił Hildegardę z Bingen - Doktorem Kościoła². Wielokrotnie wzmiankowano o tej postaci zarówno w przekazach medialnych, jak i w rozmowach czy dobrych wydawnictwach. Zapewne wiele już wiemy: że jest benedyktyńką, świętą, odnowicielką życia monastycznego, prorokinią, znawczynią medycyny, przyrody, kompozytorką, kaznodziejką³ czy może wręcz - powiedzielibyśmy dziś - misjonarką. Ta lista mogłaby być o wiele dłuższa, bowiem Święta tworzyła w zakresie różnych dziedzin nauki⁴, jednakże wszystko to, co czytamy lub słyszymy o tej jednej osobie sprowadza się do pierwszego punktu: była benedyktyńką. Życie w klasztorze benedyktyńskim ukształtowało ją jako postać kluczową w dziejach Kościoła i Europy, a zarazem jako osobę, którą dziś czcimy jako Świętą i Doktora Kościoła. Bez tego kontekstu - że była to mniszka uformowana przez liturgię, *Regułę* św. Benedykta, przez studium Pisma Świętego - *lectio divina* - tak naprawdę nic, albo niewiele by się wydarzyło.

W życiu każdego człowieka przychodzi moment, w którym nasuwa się mu pytanie: po co właściwie żyję? Co czyni moje życie wartościowym, dzięki czemu zyskuje ono sens? Już w młodych latach, przy poszukiwaniu zawodu lub osoby, z którą chcemy związać swoje życie, rodzi się pytanie o sens istnienia⁵. W biegu życia człowieka wciąż na nowo pojawiają się momenty krytyczne, które każą nam pytać, co właściwie czyni nasze życie wartościowym. W starości, gdy zbieramy owoce życia, jest ważne, by znaleźć odpowiedź na pytania: Co było warte moje życie? Co mi pozostało?

Niewątpliwie, z pomocą na te i inne pytania przychodzi właśnie Hildegarda z Bingen - Doktor Kościoła na czas kryzysu i ważnych życiowo pytań. Jej osobista droga życia może stać się dla wielu nieocenionym wsparciem, które wprowadzi wiele światła⁶ w zagmatwane sytuacje i ciemne zaułki ludzkich doświadczeń.

Spojrzenie na historię ułatwi osadzenie w czasie i zrozumienie epoki, w której żyła Święta: to przełom XI i XII wieku na obszarze dzisiejszych Niemiec⁷. Przyszła na świat (16.09.1098 r.), jako dziesiąte dziecko w rodzinie⁸. Następnie została oddana na tzw. *dziesięcinę*⁹, do jednego z benedyktyńskich klasztorów¹⁰, w którym została mniszką¹¹, a w wieku 38 lat - wybrana jednogłośnie opatką¹². Jej słowa, świętość życia oraz dzieła dokonane za jej wstawiennictwem, stały się przyczynkiem stosunkowo szybkiego rozrostu kierowanej przez nią wspólnoty¹³, dla której w rezultacie wzniosła drugi klasztor - systematycznie wizytowany - na przeciwnym brzegu

1. Benedykt XVI, *Porta fidei* nr 1, Kraków 2012.

2. Z biografią Świętej i kluczowymi informacjami dotyczącymi epoki oraz jej wpływu na sytuację Kościoła i Europy, można zapoznać się m.in. w syntetycznym artykule: s. B. E. Szymańska, *Pod prąd - o kobiecie renesansu w sercu średniowiecza - rzecz o Hildegardzie z Bingen*, w: *Veni Sancte Spiritus. Księga pamiątkowa poświęcona Księdzu Biskupowi Jerzemu Mazurowi*, Elk 2013, s. 411-423.

3. W latach 1158-1171 r. odbyła cztery podróże kaznodziejskie nawołujące do przemiany obyczajów zarówno wśród zmanierowanego duchowieństwa, jak i zwykłych ludzi. Dotarła wówczas do Kolonii, Metz i Bambergu oraz Trewiru. Por. M. Kowalewska, *Bóg - kosmos - człowiek*, Lublin 2007, s. 25.

4. Hildegarda pisała w latach 1141-1174. Jej spuścizna literacka jest tak bogata i interesująca, że pozwala uznać autorkę za jedną z najważniejszych postaci w historii kultury europejskiego średniowiecza, w: M. Kowalewska, *Bóg - kosmos - człowiek w twórczości Hildegardy z Bingen*, dz. cyt., s. 26.

5. H. Strickerschmidt, *Hildegard von Bingen. Mit Seele, Leib & Sinnen. Tugenden und Laster*, Leipzig 2012, s. 7.

6. Por. Jan Paweł II, *List do Kardynała Volk z okazji 800. rocznicy śmierci św. Hildegardy*, w: *Karol Wojtyła - Jan Paweł II Muzyka wobec poezji i nauczania Karola Wojtyły i Jana Pawła II*, Tom I. *Karol Wojtyła - Jan Paweł II. Muzyka. Antologia tekstów*, Wybór i opracowanie D. Radziechowski, (red. serii) T. Malecka, K. Kiwała, Kraków 2011, s. 129.

7. Opracowań poświęconych Hildegardzie na rynku księgarskim pojawiło się w ostatnim czasie bardzo wiele. Niestety w wielu przypadkach budzą one merytoryczne wątpliwości. Do rzetelnych i kluczowych należą dla przykładu: S. Flangan, *Hildegarda z Bingen. Żywot wizjonerki*, przeł. R. Sudół, Warszawa 2002, s. 13; M. Kowalewska, *Bóg - kosmos - człowiek*, dz. cyt., s. 23n; A. Walkowska, *Życie i działalność Hildegardy z Bingen (1098-1179)*, w: *Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne*, Rok IV (2005) nr 2, s. 203-231; E. Wiater, *Hildegarda z Bingen. Mistyczka z charakterem*, Kraków 2012, s. 10n.

8. Źródła historyczne skąpo informują o rodzicach Hildegardy i wczesnych latach jej dzieciństwa. Rodzice pochodzili ze szlachty o godności rycerskiej. Ojciec był człowiekiem sprawiedliwym i oddanym Bogu, pełniącym funkcję urzędnika cesarskiego. Wykonywał obowiązki u hrabiego Meginharta von Spanheim. Szerzej na ten temat: L. Hammertein, *Charakterbilder aus dem Leben der Kirche*, Trier 1900, s. 5-6; L. Kuc, *Z historii poglądów na człowieka w wieku dwunastym - święta Hildegarda z Bingen*, *Roczniki Filozoficzne KUL* 2/3 (1949-1950), s. 398; M. Kowalewska, *Prophetissa teutonica - święta Hildegarda z Bingen; życie i dzieło*, w: *Duchowość i religijność kobiet dawniej i dziś*, Poznań 2000, s. 12.

9. W kontekście dziesięciny złożonej przez rodziców niektórzy autorzy dopatrują się raczej metafory niż konkretnej praktyki, uznając przy tym fakt oddania dziecka do klasztoru na stałe. Por. K. Wróblewska, *Z przymusu obrata najlepszą częścią*, w: *Znak* 54 (2003) nr 7, s. 144-150.

10. Chodzi o klasztor w Disibodenbergu. Była to benedyktyńska wspólnota męska, przy której dobudowano pomieszczenia dla mniszek i rekluz. W tym właśnie miejscu - pod okiem pustelnicy Jutty von Spanheim - mała Hildegarda rozpoczęła swe doświadczenie monastycznego życia.

11. L. Tancredi, *Hildegarda z Bingen. Opowieść o życiu naznaczonym łaską*, tłum. M. Dobosz, Warszawa 2012, s. 38.

12. Piastowała ten urząd do końca swoich dni, co pokrywa się z epoką rządów króla Fryderyka I Barbarossa (spotkała się z nim osobiście w Ingelheim ok. 1154 r.) oraz działalnością św. Bernarda z Clairvaux, w którego reformy kościelne się włączyła. Por. A. Kieturakis, L. Bartoszewski, *Wizja świata*, Wrocław 2000, s. 18; M. Kowalewska, *Bóg - kosmos - człowiek*, dz. cyt., s. 23.

13. Dla pierwotnej wspólnoty - idąc za głosem Boga - ufundowała klasztor w Rupertsbergu. Uwarunkowanie tej decyzji było złożone, przede wszystkim jednak naznaczone troską o dobro sióstr oraz zachowanie ducha benedyktyńskiego. Wraz z upływem czasu i wzrostem liczebności wspólnoty założyła klasztor po drugiej stronie Renu. Szerzej na ten temat: M. Kowalewska, *Bóg - kosmos - człowiek*, dz. cyt., s. 24.

rzeki Ren¹⁴. Zmarła dnia 17. 09. 1179 r., osiągnąwszy – jak na tamte czasy – sędziwy wiek 82 lat, w epoce, w której ludzie żyli znacznie krócej.

Hildegarda pozostawiła po sobie wielką naukową spuściznę. W języku polskim niewiele jest jeszcze fachowych przekładów Jej dzieł. Jedynym – jak dotąd – i kluczowym jest *Scivias*¹⁵, które traktuje o stworzeniu i zbawieniu świata. Z kolei *Liber vitae meritorum*¹⁶, jest księgą o wadach i cnotach. Inne dzieło, wchodzące w skład hildegardowskiej trylogii wizyjnej to *Liber divinorum operum*¹⁷ – księga o dziełach Bożych. W dorobku świętej jest ponad 80 kompozycji muzycznych, bogata epistolografia, a także najstarsza zachowana sztuka moralitetowa *Ordo virtutum*¹⁸ i wiele innych¹⁹.

Myśląc o Hildegardzie, jako przewodniczącej na czas kryzysu, nie sposób pominąć ponownie nawiązania do epoki, w której żyła, naznaczonej licznymi sytuacjami granicznymi. Szersza obserwacja pozwala zauważyć podobne zjawiska w skali społeczeństw, najbliższego sąsiedztwa, gdzie nie zawsze dzieje się dobrze, ponieważ i dziś, spotykamy osoby, o których się słyszy, lub też same o sobie mówią, że *kryzysują*, że sobie nie radzą. Odnosząc się do średniowiecza, w którym żyła Święta, nie trudno zauważyć, że podobnie doświadczano *sui generis* kryzysów: osobistych, wspólnotowych, społecznych, religijnych czy ekonomicznych. W tym kontekście Hildegarda z Bingen jawi się jako światło²⁰ – postać, która przeprowadza – najpierw siebie, następnie wspólnotę i w końcu tych, do których jest posłana – przez doświadczenie kryzysu.

Czym zatem jest kryzys, jak go właściwie rozumieć i rozpoznać gdy stanie się naszym udziałem? Sięgając do greckiego źródłosłowa otrzymamy właściwe i stosunkowo szerokie spectrum jego znaczeń, bowiem gr. κρίσις (*krisis*) oznacza okres przełomu, decydujący zwrot, rozróżnienie, oddzielenie, przesilenie, spór, sąd, a także okres załamania²¹. Trudno zatem o jednoznaczną definicję zjawiska tym bardziej, że jest ono interpretowane w ramach różnych dziedzin nauki.

Niejednokrotnie można spotkać się z opinią, zwłaszcza w naukach społecznych²², że kryzys jest szansą²³. Rzeczywiście, odnosząc się do kultury Dalekiego Wschodu, dla przykładu do piśmiennictwa japońskiego²⁴, nie trudno zauważyć pozytywny wydźwięk zjawiska. W tym właśnie kluczu postać św. Hildegardy z Bingen jest nieocenionym przykładem właściwego przeżycia doświadczenia kryzysu²⁵, które na różny sposób stało się Jej udziałem od dzieciństwa, do śmierci.

Opisując doświadczenie człowieka w skali jego życia i związanej z tym aktywności, można dokonać nieco akademickiego podziału wyszczególniając płaszczyznę osobistą, społeczną, religijną itd. Analogicznie, można ją odnieść do sfery przeżywanych kryzysów, począwszy od tych egzystencjalnych, rozwojowych, sytuacyjnych, aż po religijne²⁶. W odniesieniu do św. Hildegardy wspomniane klasyfikacje wielowymiarowo stały się Jej udziałem i szczegółowa ich charakterystyka wymagałaby odrębnego opracowania. W niniejszym artykule odniosę się jedynie do kilku kluczowych.

14. Por. Tamże.

15. Dzieło powstało w latach 1141-1151. Dotychczas pojawiły się w Polsce dwa przekłady. Z naukowego punktu widzenia istotnym, choć niestety nie pozbawionym błędów, jest tynkieckie wydanie dwutomowe: Hildegarda z Bingen, *Scivias. Księga pierwsza i druga t. 1, Źródła Monastyczne 57*, Kraków 2001 oraz Hildegarda z Bingen, *Scivias. Księga trzecia, t. 2, Źródła Monastyczne 58*, Kraków 2011.

16. Redakcja dzieła moralizatorskiego zbudowanego z sześciu ksiąg przypada na lata 1158-1163. Nie doczekało się jeszcze polskiego przekładu.

17. Prace nad dziełem – omawiającym związki człowieka z kosmosem i człowieka z Bogiem – zostały zakończone w 1174 roku. W wersji polskiej dzieło nie pojawiło się jeszcze na rynku wydawniczym.

18. Por. M. Kowalewska, *Bóg – kosmos – człowiek*, dz. cyt., s. 34.

19. Obecnie trwają prace edytorskie autora artykułu nad przekładem dzieła przyrodniczo – medycznego *Liber simplicis medicine* (znane jako *Physica*; PL 197,1117-1352) oraz *Liber compositae medicine* (znane jako *Cause et curae; Analecta sacra VIII 468-482*; ed. P. Kaiser, Leipzig 1903).

20. Por. H. Schipperges, *Prophetissa-Teutonica. Hildegard von Bingen-die Prophetin vom Rhein, Würzburg 2001*, s. 60.

21. Por. E. Sobol, *Słownik wyrazów obcych PWN*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995, s. 617.

22. Dla przykładu jedynie wielki amerykański psycholog Allport określa kryzys jako sytuację stresu zarówno emocjonalnego, jak i umysłowego, która wymaga zmian perspektywy w stosunkowo krótkim czasie, rzutując niejednokrotnie na zmiany w strukturach osobowości, zarówno progresywne, jak i regresywne. Z kolei Lazarus, interpretując doświadczenie kryzysu zakłada, że jakaś osoba lub grupa ludzi jest narażona na wymagania dla graniczne, z którymi – w zależności od poziomu frustracji i zagrożenia – poradzi sobie lub nie. Por. Z. Plużek, *Psychologia pastoralna*, Kraków 1991, s. 87.

23. Taki też tytuł nosi publikacja znanego profesora Universität Zürich i psychoterapeutki Vereny Kast: V. Kast, *Kryzys jest szansą. Czyli jak wykorzystać trudności*, tłum. R. Zajączkowski, Kielce 2001, tamże.

24. W piśmiennictwie japońskim wyrazu *kryzys* znajdują się dwa znaki, z których jeden oznacza *niebezpieczeństwo i bliską, nieuniknioną ruinę*, natomiast drugi – *okazję, możliwość, perspektywę w przyszłości*. Por. A. Jacyniak, Z. Plużek, *Świat ludzkich kryzysów*, dz. cyt., s. 12.

25. Por. V. Kast, *Kryzys jest szansą*, dz. cyt., s. 7-13.

26. W ramach wymienionych można wyodrębnić szczegółowe podziały, odnoszące do tożsamości, wartości, sacrum, zaufania, wspólnoty, osobowości, wiary itd. Por. A. Jacyniak, Z. Plużek, *Świat ludzkich kryzysów*, dz. cyt., s. 71n.

27. Utrzymujące się od wczesnego dzieciństwa doświadczenia o charakterze wizji, nabrały na sile po złożeniu ślubów i trwały do śmierci. Por. A. Kieturakis, L. Bartoszewski, *Wizja świata*, dz. cyt., s. 12; M. Kowalewska, *Bóg – kosmos – człowiek*, dz. cyt., s. 24.

Kryzys osobisty stał się udziałem Świętej praktycznie od Jej dzieciństwa. Problem tego kryzysu można umiejscowić wcześniej, niż wspomniana powyżej praktyka oddawania dziecka na służbę Bogu w formie dziesięciny, ponieważ - wskutek doświadczanych od trzeciego roku życia wizji²⁷ - Hildegarda była traktowana jak dziecko chorowite o *niespecyficznych zachowaniach*. Zatem - jak twierdzą niektórzy interpretatorzy - rodzice chcąc pozbyć się tego problemu, oddali Ją na służbę Bogu do klasztoru benedyktyńskiego. Nietrudno zauważyć, że w tak młodym wieku - w wieku 8 lat, kiedy kształtują się istotne struktury osobowości z niezwykle silną potrzebą wzorca i bliskości - Hildegarda zostaje sama, oddzielona od rodziców naturalnych, rodzeństwa, rodziny i przyjaciół, wywieziona do surowego klasztoru w celu pozostawienia Jej tam na zawsze. Jak wielka była to trauma można jedynie wnioskować na bazie zachowanych przekazów, z których jednoznacznie wynika, iż wraz z objęciem przez Świętą funkcji przełożonej wspólnoty zabroniła takiej praktyki. Owszem, zachowała prawo oddania dzieci do klasztoru *na wychowanie*, jednakże nie w tym celu, by zostały one tam na zawsze, składając profesję. To doświadczanie kryzysu i przeszywającej samotności, rzutowało później na całe Jej życie, w którym odnalazła właściwe odniesienia międzyludzkie i zbudowała głębokie relacje z Chrystusem, jedyną Miłością Jej życia. Ponadto, potrafiła w większym stopniu i z odpowiednią mądrością - wyrosłą z osobistego doświadczenia - zaangażować się w służbę na rzecz powierzonej Jej pieczy wspólnoty.

Warto przy okazji zauważyć, że dopiero ok. 17 roku życia dojrzała do decyzji, aby poświęcić swoje życie Bogu w życiu mniszym. Zatem nie była to decyzja automatyczna, lecz odroczone i okupiona osobistym cierpieniem, będąca wynikiem stoczonej wewnętrznej walki: musiała *dorosnąć*, dojrzeć, aby świadomie i odpowiedzialnie złączyć się z Bogiem, który będzie Jej jedynym Oblubieńcem.

Innym etapem Jej życia, o którym możemy powiedzieć, że był okresem osobistego kryzysu, był niewątpliwie czas chorób i wizji. Warto przypomnieć, że - zarówno wśród najbliższych, w rodzinnym domu, jaki i w swojej wspólnocie zakonnej - nie rozumiano, doświadczeń wizyjnych Hildegardy. Z jednej strony było to dla Niej doświadczenie trudne, uciążliwe, skrywane przed światem, a z drugiej - otwierające duchowo na świat, któremu zostało objawione dopiero później - po zaopiniowaniu przez św. Bernarda autentyczności tego daru od Boga, uzyskując aprobatę Kościoła²⁸. Zatem pierwotne doświadczenie osamotnienia, niezrozumienia, posądzeń - zaowocowało otwartością, z której i my dziś korzystamy.

Kiedy spojrzymy na późne lata Jej życia zauważymy kolejny epizod kryzysu osoby - kobiety, która żyła w sercu średniowiecza, ale zarazem istotnie wyprzedzała swoją epokę. Była mocna i odważna dlatego, że była pokorna względem Boga. Stać Ją było na pewne posunięcia, które nie były zrozumiane przez współczesnych ludzi. Dla przykładu - problem interdyktu nałożonego na Jej klasztor jedynie za to, że pochowała na cmentarzu klasztorным żołnierza podejrzanego o ekskomunię²⁹. Tak surowa i niesłuszna kara niewątpliwie wprowadziła naszą Świętą w doświadczenie krytyczne względem własnej wspólnoty, lokalnego duchowieństwa i świeckich, którzy liczyli się z Jej osobą i zdaniem. Cofnięcie interdyktu³⁰ i uznanie błędu związanego z jego nałożeniem na klasztor zapewne stało się okazją do osobistego wzmocnienia i odkrycia nowej szansy na to, co może poprowadzić w lepszą jakość życia.

Znamy średniowiecze jako epokę, która charakteryzowała się teocentryzmem. Spoglądając na historię, sztukę czy literaturę tego okresu, można odnieść wrażenie, że właśnie osoba Boga stanowiła centrum uwagi ówczesnych. W pewnym sensie tak, jednakże w świadomości *prorokini znad Renu* sukcesywnie ukształtowało się słuszne przekonanie, że w tej właśnie epoce, jest bardzo wiele zapomnienia o Bogu lub wręcz niewiary w Niego, co potwierdza zaistnienie *kryzysu religijnego*. Niby Bóg był, niby w Niego wierzono, jednakże bardziej ze strachu, niż z potrzeby serca. Wspomniane już doświadczenie samotności - kiedy Święta dojrzywała w środowisku klasztorным, z natury religijnym - pozwoliło Jej wypracować nowe spojrzenie na sprawy religijne i życie duchowe. Tego właśnie Boga, postrzeganego jako panującego Sędziego, którego należy się lękać³¹ i z tego

28. Pozytywne zaopiniowanie - przez wspomnianego odnowiciela Bernarda z Clairvaux oraz powołaną w tym celu papieską komisję badającą autentyczność wizjonerskiego daru i ortodoksji pierwszego dzieła Hildegardy (*Scivias*) - a nadto aprobatę samego papieża Eugeniusza III na synodzie w Trewirze (1147/1148) - otworzyły przed mniszką nowe horyzonty. Por. s. B. E. Szymańska, *Pod prąd*, dz. cyt., s.415n.

29. Hildegarda była pewna, że ekskomunika została nałożona niesłusznie, gdyż nie było podstaw do odmówienia chrześcijańskiego pochówku żołnierzowi. Por. A. Kieturakis, L. Bartoszewski, *Wizja świata*, dz. cyt., s. 205.

30. Por. F. Beer, *Kobiety i doświadczenia mistyczne w Średniowieczu. Dziedzictwo średniowiecza*, Kraków 1996, s. 39 n.

31. Problem postrzegania Boga jako surowego Sędziego, którego należy się lękać, podejmuje już w swej *Regule św. Benedykt z Nursji* (480-547). Co ciekawe, obraz Boga przenosi również na osobę opata i zaleca, by mnisi zachowywali przykazania i śluby z miłości, a nie z lęku (por. RB 7,67), a opata miłowali bardziej, niż mieliby się go lękać (RB 64,15). Por. Św. Benedykt, *Reguła*, tłum. Benedyktyni tynieccy, Kraków 1978, s. 25.

powodu zachowywać przykazania, natomiast Hildegarda dość *przewrotnie* ukazuje jako Boga bliskiego, Boga - Osobę, z Którym powinno się pragnąć relacji, spotkania, Który to Bóg zaprasza do udziału w swojej miłości.

Św. Hildegarda z Bingen, ukształtowana przez tajemnicę Inkarnacji, z zupełnie innej perspektywy postrzegała świat. Odnosząc do dzieła stworzenia i pragnienia Boga, by ten świat zaistniał, ukazywała, że nie jest on [świat] dla człowieka zagrożeniem czy wręcz koniecznym więzieniem – czyścem w drodze do zbawienia, lecz jest darem nam ofiarowanym przez Stwórcę, Który zaprasza człowieka do dzieła współtworzenia. Rzeczywiście, to symboliczny *kopernikański przewrót* w spojrzeniu na średniowieczny świat i Boga. Powyższa interpretacja jest zatem odpowiedzią na sytuację kryzysu religijnego, gdzie ludzie należeli do Boga z lęku, a nie z czystej wiary i miłości, traktując życie na ziemi jako *zło konieczne*.

Mając do czynienia z kryzysem religijnym - tak za czasów Hildegardy, jak i współcześnie - tak również kryzys społeczny, w pewnym sensie łączy nasze epoki. Co w tym kontekście dostrzegała nasza Święta? Niewątpliwie zaobserwowała liczne antagonizmy, w ramach których patrzono na siebie jak na wrogów, agresorów, odnosząc się do siebie bez głębszych relacji, co mogło wynikać z ograniczonej koncepcji spojrzenia na człowieka w ogóle. W tym sensie, Święta ponownie podpowiada, że punktem wyjścia dla pokoju - w rodzinie, sąsiedztwie, społeczeństwie, w stosunkach międzynarodowych – jest nasze postrzeganie bliźnich: czy traktujemy ich jak braci – chcianych przez Boga i powołanych przez Niego do życia, podarowanych nam jako towarzyszy w drodze – czy może właśnie pozostawiamy siebie wzajemnie w obrębie kategorii zagrożenia i wrogości?

To właśnie od Hildegardy z Bingen uczymy się, że człowiek jest jednością cielesną-psychiczno-duchową. Przyodziany w ciało - o które ma się troszczyć, jak o tunikę gotową do zwrotu Bogu w chwili śmierci w stanie nie gorszym, niż otrzymał – ma czerpać z siły Życia, które jest wieczne. To myśl dość przewrotna i niezrozumiała przez Jej współczesnych, zwłaszcza, że właśnie ciało traktowano jako niezbędne, konieczne więzienie dla duszy w drodze do życia wiecznego.

Wrażliwość na sprawy psychiczne i duchowe to kolejny wyróżnik geniuszu św. Hildegardy z Bingen, która pozwala rozwikłać skomplikowane sytuacje międzyludzkie wynikające z niezrozumienia tych sfer. Doktor Kościoła nakierowuje uwagę, zarówno współczesnych sobie, jak i naszą, na bogactwo psychiczno-duchowe człowieka, z jednej strony naznaczone *cnotami*, o których wypowiada się obficie, ale i wadami³². Jesteśmy bowiem ludźmi zaproszonymi przez Stwórcę do osobistego rozwoju – będącego procesem całościowym - ale też możemy, jako ludzie wolnej woli, *zafundować* nieszczęście regresu – kryzys rozwojowy, *inwestując* właśnie w to, żeby się nie rozwijać, aby pozostał nasz dotychczasowy *status quo* bez stawiania kroku dalej. Święta przestrzegała przed opisaną sytuacją kryzysową, która ma miejsce wówczas, gdy w człowieku nie istnieje potrzeba podejmowania wewnętrznego wysiłku i współpracy z Bożą łaską, z Duchem Świętym, który zamieszkuje w nas, gdyż jesteśmy Jego Świętynią (1 Kor 3,16³³).

Nie tylko w powyższym rozumowaniu, ale i w życiu tymi prawdami tkwi siła Hildegardy, dzięki której mogła wykorzystać kryzysy w rozwojową szansę hojnie obdarzona łaską. Świadectwo takiego przekonania i życia niewątpliwie przyczyniło się do faktu, że obecnie czcimy Ją jako Świętą i Doktora Kościoła.

Klucz mądrego przechodzenia przez kryzys św. Hildegardy z Bingen zawarty jest w ukształtowaniu Jej przez Pismo Święte i praktykę *lectio divina*, pielęgnowaną po dzień dzisiejszy w klasztorach benedyktyńskich. Właściwie przeżywana owocuje wewnętrznym pokojem, ładem, ale i wyższą jakością życia. Drugim kluczem było niewątpliwie *officium divinum* czyli liturgia, modlitwa psalmami zwieńczona celebracją eucharystyczną. Cała rzeczywistość *Sacrum* również nas może chronić i ubogacać, dając siłę i mądrość do mierzenia się ze wszyst-

32. Temu tematowi Hildegarda poświęca wspomnianą już księgę *Liber vitae meritorum*, natomiast szczegółową analizę cnót i wad wraz z ich psychologiczną interpretacją zawarła w cytowanej już pozycji niemiecka autorka: H. Strickerschmidt, *Hildegard von Bingen*, dz. cyt., s. 8n.

33. *Biblia Tysiąclecia*, wyd. V, Pallotinum, Poznań 2000.

34. Św. Benedykt, *Reguła*, dz. cyt., ibidem.

35. Pojęcie ojców i doktorów Kościoła przybliży i szeroko omawia wielu znanych i cenionych autorów. Dla przykładu i z uwagi na specyfikę niniejszego tekstu ograniczono się do następujących: B. Mc Ginn, *Doktorzy Kościoła*, Kraków 2011; Benedykt XVI, *Doktorzy Kościoła*, Poznań 2012; Benedykt XVI, *Ojcowie Kościoła*, Poznań 2012, F. Drączkowski, *Patrologia*, Pelplin 2007, s. 7n.; A. Żurek, *Wprowadzenie do Ojców Kościoła*, Kraków 1993, s. 20n.; P. P. Yerbraken, M. Starowieyski, *Ojcowie Kościoła. Panorama patrystyczna*, tłum. M. Starowieyski, S. Kawecki, Warszawa 1991, s. 5n.; B. Altaner, A. Stuiber, *Patrologia*, tłum. P. Pachciarek, Warszawa 1990, s. 12n.; J. M. Szymusiak, M. Starowieyski, *Słownik wczesnochrześcijańskiego piśmiennictwa*, Poznań 1971; A. Hamman, *Portrety Ojców Kościoła. Praktyczny przewodnik po patrologii*, tłum. i oprac. zbiorowe, Warszawa 1978.

kim, co niesie codzienność. Trzecim kluczem była *Reguła* Św. Benedykta³⁴ stanowiąca - *sui generis* - duchowy program, który można realizować zarówno w życiu zakonnym - benedyktyńskim, jak i laickim.

Przywołując wielokrotnie osobę św. Hildegardy warto jeszcze odpowiedzieć na pytanie co w praktyce oznacza, że została ogłoszona Doktorem Kościoła³⁵, skoro w skali dwóch tysięcy lat chrześcijaństwa niewielu świętych dostąpiło tego zaszczytnego tytułu? Zatem, aby określać kogoś tym mianem, osoba musi spełnić trzy warunki. W Kościele starożytnym dochodził jeszcze czwarty wyznacznik: warunek starożytności (łac. *antiquitas vitae*), czyli ograniczenie chronologiczne do pierwszych wieków historii Kościoła (do 636 r. na Wschodzie i 749 r. na Zachodzie)³⁶. Natomiast współcześnie, pierwszym warunkiem jest prawowierność nauki (łac. *doctrina orthodoxa*), tzn. wszystko, co osoba pisze, mówi, co głosi, musi nie tylko mieścić się w ramach nauczania Kościoła katolickiego, ale jednocześnie ma to być przekaz, który w sposób najbardziej pełny przybliża zamiar Boga ukryty w nauczaniu Kościoła. Drugi – to świętość życia (łac. *sanctitas vitae*). Dziewięciowiekowe oczekiwanie na ogłoszenie Hildegardy Świętą, a następnie Doktorem Kościoła dowiodło, że w *Sancta Mater Ecclesiae* wszystko ma swój czas, a decyzje nie są podyktowane żadnym automatyzmem. Dlatego świętość życia, którą Hildegarda potwierdziła swoim przykładem, zaangażowaniem we wspólnotę, w praktykę *Reguły* św. Benedykta, w posługę na rzecz osób, które do niej przybywały, jest gwarantem, że ten warunek został spełniony. I trzeci warunek, że Kościół katolicki nie tylko uznaje to nauczanie (łac. *approbatio ecclesiae*)³⁷, ale jednocześnie zaleca, czy prosi wręcz wiernych, aby do tego nauczania chętnie sięgali, zgodnie z Tradycją. To, co zostało spisane, wypowiedziane, wygłoszone, a także przykład życia osoby świętej są na tyle ważne dla współczesnego człowieka, że powinny być niejako przez niego zgłębiane z *natury rzeczy*, katolik powinien pragnąć zapoznawania się z dziedzictwem, ze spuścizną, którą nam święty pozostawił, ponieważ stanowi dla nas pewne i pomocne narzędzie na drodze naszego uświęcenia i zbawienia³⁸.

Św. Hildegarda z Bingen jest zatem 35³⁹. Doktorem Kościoła w jego historii, w tym dopiero czwartą kobietą po św. Teresie Wielkiej, św. Katarzynie ze Sieny i po małej Teresie od Dzieciątka Jezus. Jest jednocześnie pierwszą kobietą - Doktorem Kościoła - ogłoszoną w XXI wieku, a zarazem pierwszą benedyktynką. Czego nas uczy Święta w odniesieniu do doświadczanych kryzysów osobistych, relacyjnych, zawodowych, w których niejednokrotnie mamy poczucie porażki? Na co uwrażliwia, by kryzys przyczynił się do zmiany naszego życia na szczęśliwe i spełnione?

Podsumowując warto zauważyć, że priorytetowo Hildegarda podkreśla fundament doświadczenia miłości, której – jak zostało to wspomniane – została w pewnym sensie pozbawiona. Jednakże w tej *dziecięcej samotności* wzrastało w niej doświadczenie i zależenia od Pana Boga, i trwania z Nim w zażyłej więzi, ale też i doświadczenie niezwyklej godności, jako człowieka. Była to nowość, jak na Jej epokę, a współcześnie przesłanka o tyle ważna, gdyż godność ludzka jest bardzo zagrożona. W konsekwencji, poczucie bycia kochaną przez Boga, cechowało całe życie Świętej i motywowało Ją do stawiania się darem dla innych w licznych posługach jakie pełniła, zarówno jako przełożona swojej wspólnoty zakonnej, doradczyni duchowieństwa czy jako osoba świadcząca posługi medyczne, czy też jako kszalnica.

Drugim przesłaniem Doktora Kościoła jest niewątpliwie konieczność wejścia na drogę nawrócenia: apelowała wręcz o łac. *recordatio*⁴⁰ czyli ponowne oddanie serca Temu, do Kogo powinno ono w pierwszym rzędzie należeć. Doświadczeniem współczesnych jest częste *rozmiękanie się na drobne*⁴¹, pochłanianie umysłów sprawami małej wagi, co sprawia, że uwaga serca zaciera się, zostawiając przestrzeń na inne miłości, pozabiając się - *ipso facto* - *najlepszej częstki*. Niejednokrotnie z tego właśnie powodu osoby czują się jakby pogrążone w chaosie, rozdrażnione, pozbawione możliwości ogarnięcia wielu spraw, nie radzące sobie w relacjach.

36. Wówczas osoby te nazywano zaszczytnym tytułem: Ojcowie Kościoła, których ośmiu jest na Wschodzie (św. Atanazy, św. Efreem Syryjczyk, św. Bazyli Wielki, św. Grzegorz z Nazjanzu, św. Jan Chryzostom, św. Cyryl Aleksandryjski i św. Jan Damascyński) i ośmiu na Zachodzie (św. Hilary z Poitiers, św. Hieronim, św. Ambroży, św. Augustyn, św. Piotr Chryzolog, św. Leon Wielki, św. Grzegorz Wielki i św. Izidor z Sewilii). Spośród wyżej wymienionych, tak czterech w Kościele Wschodnim jak i czterech w Kościele Zachodnim, nosiło tytuły *Wielkich doktorów Kościoła (magni egregii)*. Są nimi: Ambroży, Augustyn, Hieronim, Grzegorz Wielki oraz Atanazy Wielki, Bazyli Wielki, Grzegorz z Nazjanzu i Jan Chryzostom. Por. F. Drączkowski, *Patrologia*, dz. cyt., s. 19n.

37. Por. Tamże. Szerzej na ten temat: B. Mc Ginn, *Doktorzy Kościoła*, dz. cyt., s. 11n.

38. Por. Benedykt XVI, *Doktorzy Kościoła*, dz. cyt. s. 68.

39. Przytaczana już publikacja Benedykta XVI obejmuje 33. doktorów i kończy się omówieniem postaci św. Teresy od Dzieciątka Jezus.

40. W całym dokumencie św. Benedykta jak refren pojawia się wezwanie do nawrócenia – życie chrześcijańskie powinno być nieustannym trudem powrotu do Boga, od którego odeszliśmy przez grzeszenie nieposłuszeństwo (RB, Prolog 2). Natomiast szerzej zjawisko owego duchowego przebudzenia i powrotu do Boga omawia na przykład: C. Bonn, *Hildegard von Bingen. Lehrmeisterin des geistlichen Lebens. Weg zu Gott, Rüdesheim am Rhein 1998*, s. 32.

41. O tym samym zjawisku, w ujęciu psychologii społecznej i religii w świetle współczesnych badań empirycznych: *Doświadczenie religijne a sens życia*, (red.) S. Głaz, Kraków 2002, s. 67-107.

Przywrócenie pierwszej relacji na miejsce właściwe (*recordatio*) wprowadza w życie pokój i ład, za którym człowiek tak bardzo tęskni.

Po trzecie Hildegarda przypomina nam, że każdemu chrześcijaninowi powinna nieodłącznie towarzyszyć *aspiracja wiary*, która stymuluje pragnienie powrotu do Boga i pogłębianie z Nim relacji. Pytanie o więcej (por. J 21,15) jest wciąż aktualne, gdyż wiele osób zatrzymuje się w swym rozwoju i w swych pragnieniach poniżej przeciętnej. Święta niejako *przywołuje do porządku* tych, którzy żyją *day by day* (ang. z *dnia na dzień*) bez kreatywnego wybiegania myślą naprzód, zapominając jednocześnie o wielkim charyzmacie i potencjale rozwojowym zawartym w każdym człowieku.

Hildegarda uczy nas szeroko rozumianej kultury i szacunku⁴² – czyli słów współcześnie niemodnych, ponieważ szacunek wyraża swego rodzaju zdolność do poklonienia się przed wielkością Boga. Uczy kultury słuchania i mówienia – zwłaszcza w epoce wielkiego szumu medialnego – dzięki czemu można oddzielić słowa istotne i nauczyć się milczenia kształtującego naszą osobowość. Doktor Kościoła wskazuje jeszcze na mądrość życiową wyrażoną w dwóch łacińskich słowach: *ordo et discretio* (łac. *ład i rozeznanie*), bez których życie człowieka nie może właściwie się spełniać.

Odnosząc się do sytuacji i kryzysów egzystencjalnych, dla przykładu związanych z doświadczeniem poważnej choroby, wskazuje na cierpienie jako szansę daną człowiekowi przez Boga zawsze z pytaniem: czy z niej skorzystasz?

Ponadto, Święta uczy przeżywania tajemnicy miłosierdzia twierdząc, że trzeba je zawsze okazywać błędzącym, dając nowy początek. Tak odnosiła się do swoich sióstr, tak odnosiła się do ludzi, którzy przychodzili do niej po porady, którzy prosili ją, aby przeprowadziła ich przez najciemniejszą ze stron ich życia.

W końcu opatka z Bingen zostawia i przesłanie nadziei, która wyrasta z Chrystusowego źródła. Trzymanie się tej nadziei uzdolni człowieka do stawania się darem dla innych.

Emerytowany papież Benedykt XVI, w kilku katechezach poprzedzających ogłoszenie Hildegardy z Bingen, jako Świętej, a później Doktorem Kościoła, poświęcił tej postaci wiele uwagi. W dokumencie przygotowanym na dzień ogłoszenia świętości, w ramach wspomnianej *kanonizacji równoważnej*⁴³, papież odniósł się bardzo osobiście do tej benedyktynki wspominając, że zawsze był związany z tą niezwykłą kobietą, która jest dla niego przewodniczką w wierze. Może właśnie dlatego pozostawił nam Ją, jako Świętą, a nade wszystko jako Doktora Kościoła, u progu *Roku Wiary*, bo dokonał tego 20.10.2012 r.⁴⁴ W swoich katechezach⁴⁵ zachęcał, by *ta prorokini na nasze czasy*, uczyła nas rozpoznawania znaków czasu – czyli radzenia sobie z sytuacjami, które każdego dnia mogą nas zaskakiwać i przerastać – w tym celu, by osiągnąć zbawienie.

42. Powyższa refleksja jest wynikiem dyskusji po wykładzie w Konstancji oraz stałej konsultacji zagadnień hildegardowskich autora artykułu z wybitnym znawcą tematu – s. Philippa Rath, benedytką z opactwa w Einbingen, gdzie spoczywają relikwie Świętej. Por. S. Ph. Rath, *Hildegards Visionen als Bausteine heilen und gelingenden Lebens*, wykład podczas *Internationale Hildegard-Kongress fand vom Freitag, 04.05. 2012 bis Sonntag, 06.05.2012 im Konzil Konstanz*.

43. Fragment tej proklamacji brzmi: *nulla accedente formali sententia definitiva, nullis praemissis iudicialibus processibus, nullisque consuetis caeremoniis adhibitis*. Potwierdzenie świętości dokonało się w ramach tzw. *kanonizacji równoważnej*, w ramach której papież potwierdza świętość osoby już uprzednio otaczanej kultem wiernych oraz na podstawie cudów potwierdzonych w świadectwach historycznych bez procesów i procedur prawnych. Zagadnienie to – w odniesieniu do św. Hildegardy z Bingen – szczegółowo omawia: A. Amato, *Święta Hildegarda z Bingen*, Kraków 2013, s. 8-10.

44. Benedykt XVI, *Porta fidei* nr 1, dz. cyt.

45. Benedykt XVI, *Katecheza wygłoszona dnia 1 września 2010 r. podczas audiencji w Castel Gandolfo*, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_01092010.html; Benedykt XVI, *Katecheza wygłoszona dnia 8 września 2010 r. podczas audiencji w Castel Gandolfo*, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/audiencje/ag_08092010.html.

Zusammenfassung

Schw. Dr. Blanka Szymanska OSB (Elk)

Hildegard von Bingen - Kirchenlehrerin in der Krisenzeit

Erfahrungen diverse Menschen und Epochen zeigen deutlich, dass Krise kein Ausnahmeereignis ist und verbreitet sich nicht nur in unserer Zeit. Die Krise kann jede beliebige Form und Intensität annehmen, betrifft sämtliche Bereiche des menschlichen Lebens und erspart keinen. Als Beispiel kann hier Hl. Hildegard von Bingen sein. Die Große Heilige, Benediktinerin, Theologin, Visionärin, Predigerin, Komponistin und Kirchenlehrerin, hat während des ganzen Lebens mehrere verschiedene Krisen erlebt, sowohl im persönlichen als auch gesellschaftlichen und religiösen Bereich. Sie hat die Krisen sehr klug überstanden. Mit grenzenlosem Vertrauen an Gott, hat sie Barmherzigkeit und Hoffnung erfahren sowie innere Kraft im Gott gefunden. Die Kraft hat sie in der schwierigsten Zeit ihres Lebens begleitet und trotz des Jahrhundertverlaufs kann sie immer noch nach der Krisenerfahrung ein seelischer Leitfaden für uns sein. Es hängt nur von uns ab, ob wir die Weisheit und Hilfe für uns als Chance nutzen wollen.

Biogramy autorów

ks. dr Wiesław Hudek, duszpasterz organistów i środowisk twórczych, przewodniczący Archidiecezjalnej Komisji Muzyki Sakralnej archidiecezji katowickiej, rzecznik prasowy Komisji Rewizyjnej Stowarzyszenia Polskich Muzyków Kościelnych, asystent kościelny Polskiej Federacji Pueri Cantores, dyrektor artystyczny żorskich festiwali (Pieśni Pokutnej i Pasyjnej oraz Twórczości Religijnej *Fide et Amore*), autor 15 książek (w tym 6 tomów poezji), publikacji naukowych i popularnych, a także tekstów oratoriów i pieśni, od 2007 roku jest felietonistą Radia Katowice, współpracuje też z Radiem eM. Mieszka i pracuje w parafii św. Brata Alberta w Żorach-Kleszczówce, gdzie powołał do istnienia Apostolstwo Zdrowia – grupę modlitewną wspierającą osoby chorujące na raka. Laureat nagrody Phoenix Sariansis' 2013, wykładowca (AM Katowice) i nauczyciel w PSM II st. (Katowice i Rybnik).

dr hab. Małgorzata Kowalewska, adiunkt w Zakładzie Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej UMCS w Lublinie. Od 1990 roku do chwili obecnej na Wydziale Filozofii i Socjologii UMCS, w Zakładzie Historii Filozofii Dawnej i Historii Logiki (obecnie Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej), doktorat nt. *Quaestiones super octo libros Physicorum Aristotelis secundum Andream de Kokorzynii. Editio critica.* (Lublin 1992), habilitacja nt. *Bóg – Kosmos – Człowiek w twórczości Hildegardy z Bingen* (Lublin 2007), inne publikacje: 25 artykułów, 5 recenzji, jedno tłumaczenie i 46 haseł w PEF. Uczestnictwo w 20 konferencjach. Nagrody i wyróżnienia: 2008 – nominacja do nagrody im. Jana Długosza. 2009 – Nagroda II stopnia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego za wybitne indywidualne osiągnięcia naukowe za rozprawę habilitacyjną pt: *Bóg – Kosmos – Człowiek w twórczości Hildegardy z Bingen*.

s. dr Blanka Szymańska OSB, wykładowca, absolwentka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w zakresie teologii, studium poradnictwa psychologicznego i psychoterapii dla duchowieństwa oraz Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w zakresie historii literatury wczesnochrześcijańskiej, dyrektor Centrum Oświatowo-Dydaktycznego Diecezji Elckiej. Fascynuje ją monastycyzm chrześcijański, duchowość benedyktyńska i psychologia formacji. Wokół tych zagadnień koncentruje swoje poszukiwania naukowe.

II.
OMÓWIENIA,
RECENZJE,
KRONIKA WYDARZEŃ

ks. dr Wiesław Hudek

Geneza, koncepcja, repertuar

1. Geneza

Myśl o zorganizowaniu festiwalu dla dla żorskiej społeczności pojawiła się pod koniec 2006 r. Była ona owocem pozytywnego klimatu, jaki zrodził się w środowisku artystycznym miasta po Żorskich Obchodach Mozartowskich z okazji 250. rocznicy urodzin Wolfganga Amadeusza Mozarta (1756–1791)².

Skromnymi siłami i przy niewielkim nakładzie środków finansowych przeprowadzono pięć muzycznych wieczorów w żorskich świątyniach. Głównymi organizatorami byli: dyrektor Miejskiego Ośrodka Kultury w Żorach – Henryk Krypczyk, Jan Ludwik – nauczyciel gry na oboju, a także działacz muzyczny i współtwórca festiwalach programów, oraz autor niniejszych słów – pomysłodawca festiwalu, równocześnie jego dyrektor artystyczny³. Od samego początku zadaniem, jakie sobie postawiono, było propagowanie muzycznej kultury religijnej, również w wymiarze ekumenicznym, czego świadectwem było zaangażowanie parafii katolickich i ewangelickiej. W kolejnych edycjach festiwalu przewiduje się propagowanie kultury także innych religii, co wynika z dziejów miasta (przed II wojną światową w Żorach wyznawcy religii mojżeszowej stanowili 10% jego mieszkańców).

Poszczególne koncerty zostały pomyślane jako prezentacje różnych form i gatunków muzyki religijnej – od chorału gregoriańskiego poprzez muzykę organową na współczesnej twórczości skończywszy. Ustalono, iż koncerty będą się odbywały w kolejne piątki, zawsze o godz. 19.00.

Honorowy patronat festiwalu objęli: Metropolita Górnośląski – ks. abp Damian Zimoń, biskup diecezji ewangelicko-augsburskiej – ks. bp Tadeusz Szurman, Prezydent miasta Żory – Waldemar Socha, członek Międzynarodowej Komisji Teologicznej w Watykanie, a równocześnie znany poeta – ks. prof. Jerzy Szymik, Prezes Stowarzyszenia Polskich Muzyków Kościelnych i Prodziekan Wydziału Teologicznego UŚ w Katowicach – ks. dr hab. Antoni Reginek oraz wybitny kompozytor – prof. Wojciech Kilar.

Do tego grona dołączyli w roku 2008: Przewodniczący Rady Miasta Żory – Piotr Kosztyla oraz prof. Krzysztof Penderecki, natomiast w 2009 r.: o. Nikodem Kilnar – Krajowy Duszpasterz Muzyków Kościelnych i Prezes Stowarzyszenia Kapela Jasnogórska, kompozytor prof. Henryk Mikołaj Górecki oraz Bogusław Śmigielski – Marszałek Województwa Śląskiego.

O festiwalu szeroko informowały media, spośród których w gronie patronów znalazły się: „Gazeta Żorska”, „Gość Niedzielny”, tygodnik regionalny „Nowiny”, Radio eM, Radio Katowice, TVP 3 Katowice, miesięcznik „Śląsk”. O festiwalu pisał również „Ruch Muzyczny”, informując szerokie grono polskich melomanów o jego istnieniu i przygotowanym programie⁴.

Dla zapoznania się z profilem festiwalu przedstawiam poniżej skrótowo przebieg jego pierwszej edycji w roku 2007. Inauguracja festiwalu *Fide et Amore* odbyła się 20 lipca w kościele pw. Miłosierdzia Bożego koncertem zatytułowanym „Pieśni nabożne”. Festiwal uroczystość został otwarty przez ks. prof. Antoniego Reginka. Połączone żorskie chóry (*Canticum novum* z parafii św. Brata Alberta, dyr. Gabriela Jaworska, Schola *Cantorum Sariansis* z parafii św. Apostołów Filipa i Jakuba, dyr. Ewa Dyrda) wykonały *Miserere* G. Allegriego. Następnie Zespół Kameralny Chóru Filharmonii Śląskiej w Katowicach (dyr. Waldemar Sutryk) wykonał repertuar polski (*Bogurodzica*, M. Gomółka – *Radujcie się*, M. Zieleński – *Magna est gloria eius*, Wacław z Szamotuł – *Już się zmierzka*, W. Kilar – *Agnus Dei*). W ostatniej części koncertu Śląski Oktet Gitarowy (dyr. Franciszek Wieczorek) wykonał *Góreckiadę* Bartłomieja Budzyńskiego (obecnego na koncercie). Na zakończenie wspólnie z filharmonikami po raz pierwszy zabrzmiały *Pieśni nabożne* do tekstów dominikanina o. Błażeja Dereya na chór mieszany oraz osiem gitar⁵.

¹ Tekst jest poszerzoną wersją artykułu *Festiwal Twórczości Religijnej „Fide et Amore” (Żory 2007–2010). Geneza, koncepcja, repertuar*, Biuletyn Stowarzyszenia Polskich Muzyków Kościelnych, (6) 2011, s. 23–36 (przypis autora).

² W. Hudek, *Żorski Festiwal Twórczości Religijnej „Fide et Amore” 2007*, w: L. BUCHALIK I IN (red.), *Kalendarz Żorski 2008*, Żory 2008, s. 180–182.

³ *Z muzyką do nieba*, [z W. Hudekiem rozmawia M. Buchta], „Gazeta Żorska” (2007), nr 11 (480), s. 6.

⁴ [brak aut.], „Fide et Amore” w Żorach, „Ruch Muzyczny” (2007), nr 14, s. 4.

⁵ [brak aut.], *Festiwal Twórczości Religijnej*, GN (dodatek katowicki) (2007), nr 30, s. 2.

Drugie festiwalowe spotkanie odbyło się w kościele św. Brata Alberta na Kleszczówce i było poświęcone chorałowi gregoriańskiemu, a także muzyce organowej D. Buxtehudego. Wieczór, w czasie którego wystąpiła *Schola Cantorum Minorum Chosoviensis* (dyr. Sławomir Witkowski) oraz organista Arkadiusz Popławski, podzielono na dwie części: modlitwa (nieszpory o św. Jacku wg *Antiphonarium Sacri Ordinis Praedicatorum*, 1933) i koncert (różne przykłady monodii oraz wczesnej polifonii: chorał starorzemy, mozarabski, polifonia korsykańska, pieśni tradycyjne).

Kolejny koncert miał miejsce 3 sierpnia w kościele ewangelickim. W tej prezentacji zabrzmiała muzyka J.S. Bacha (*Toccata i fuga d-moll BWV 565*, *Koncert na skrzypce, obój i orkiestrę smyczkową BWV 1060*, *Jesus bleibet meine Freude* – chorał z kantaty *Herz und Mund und Tat und Leben BWV 147*, *Sonata II na wiolonczelę BWV 1028*, *Erschallet, ihr Lieder, erklinget, ihr Seiten* – kantata na Zielone Świątki BWV 172, aria *Ich will dir mein Herze schenken* z *Pasji wg św. Mateusza BWV 244*), a także muzyka wokalna przygotowana przez żeńską, męską oraz mieszaną obsadę chóru ewangelickiego *Gloria* ze Skoczowa (dyr. Bolesław Noga). Wśród solistów prezentujących muzykę Bacha znaleźli się: Katarzyna Żurek (skrzypce), Dominika Kontny (wiolonczela), Marek Ludwik (obój), Joanna Spandel (sopran) oraz Tomasz Świercz (organy).

Czwarty festiwalowy koncert, zatytułowany „Śpiewajcie Panu z radością!”, odbył się 10 sierpnia w kościele pw. św. Apostołów Filipa i Jakuba. Wieczór ten został pomyślany jako spotkanie z piosenką religijną. „Tradycyjne” piosenki (od chorału gregoriańskiego poprzez *soul*, *gospel*, *rock & roll*, *reggae* aż do *country*) prezentowali dwaj muzykujący księża (ks. Bogumił Mazurczyk oraz ks. Grzegorz Stencel), zaś w środkowej części z oryginalnymi piosenkami uwielbieniowymi wystąpiła Agnieszka Szupowa, której towarzyszyło grono przyjaciół. W ostatniej części koncertu publiczność zgromadzona w kościele wykonała wiele standardów piosenki religijnej (np. *Jest zakątek na tej ziemi*, *Pan kiedyś stanął nad brzegiem*, *Abba Ojcze*, *Ty wyzwoliłeś nas*, *Panie*).

Ostatni koncert odbył się 17 sierpnia w największym żorskim kościele – pw. św. Stanisława. Na program przygotowany przez organizatorów złożyły się utwory instrumentalne (m.in. orkiestrowe, skomponowane przez Jana Ludwika, współorganizatora festiwalowych koncertów, a także organowe), jednak zasadniczą część wypełniły dzieła: T. Albinoniego, *Koncert d-moll op. 9, nr 2* na obój i orkiestrę smyczkową, oraz G. B. Pergolesiego, *Stabat Mater* na dwa głosy żeńskie, orkiestrę smyczkową i *basso continuo*, wykonane przez Orkiestrę Kameralną PSM I i II st. im. F. Chopina w Opolu (dyr. Hubert Prochota) oraz solistów (Marek Ludwik – obój, Cordula Södt – sopran i Theresa Hoffmann – mezzosopran). Festiwal zamknął ks. bp Tadeusz Szurman, wyrażając życzenie, by zakorzenił się on nie tylko w świadomości miasta, ale i całego regionu⁶.

2. Koncepcja

Organizatorzy Festiwalu Twórczości Religijnej *Fide et Amore* od początku postawili sobie za cel nie tylko prezentowanie muzyki, ale również innych aspektów duchowej działalności człowieka. Informacje załączone w trzeciej części tego tekstu pozwalają zorientować się, iż nie były to tylko koncerty, ale także konkursy (plastyczny, literacki), spotkania autorskie (m.in. z ks. Jerzym Szymikiem i autorem niniejszego tekstu), projekcje filmów oraz dyskusje panelowe.

W szerszym znaczeniu słowa „twórczość” mieszczą się też spektakle teatralne, wernisaże, wystawy i inne imprezy, które mogą ukazać ludzką działalność obdarzoną określeniem „religijna”. Takie szerokie spektrum festiwalowych zainteresowań umożliwia jego dynamiczny rozwój w dalszych latach. Czas, miejsce i sposób prezentacji festiwalowych zakłada szeroko pojętą edukację kulturalną, integrację społeczną, ale przede wszystkim dostarczenie odbiorcom przeżyć duchowych.

2.1. Logo festiwalowe – przesłanie ikonograficzne

Logo festiwalowe zostało zaprojektowane i wykonane przez ks. Mirosława Czeglika – autora licznych prac plastycznych i projektów związanych z architekturą sakralną w archidiecezji katowickiej. Utrzymane jest w kolorystyce dwóch barw i już przez to odzwierciedla festiwalowe założenia, bowiem żółty jest kolorem słońca i radości, zaś niebieski każe myśleć o tym, co duchowe i transcendentne.

⁶ [brak aut.], *Otwarcie na Boga*, „Nowiny” (z 22 VIII 2007), s. 17.

Trójkąt leżący w centralnym polu nawiązuje nie tylko do symboliki chrześcijańskiej, bezpośrednio obrazując tajemnicę Trójcy Świętej, ale i w szerszym znaczeniu ogniskuje uwagę odbiorcy na tym, co doskonałe. Strzępiaste linie, jak strzały wypływające ze źródła, mogą w sposób plastyczny wyrażać pewną dynamiczną rzeczywistość i prowadzić do skojarzeń ze skrzydłami aniołów czy też ogniem, który wiąże się z symboliką i historią Żor.

Te dwa elementy reprezentują festiwalowe hasło: *Fide et Amore*, czyli Wiarą i Miłością. Niebieskie skrzydła nasuwają skojarzenie z dynamiką wiary (łac. *fides*), zaś żółty trójkąt można rozumieć jako symbol niewyczerpanej miłości (łac. *amor*).

2.2. Założenia programowe

1. Festiwal będzie realizował zespolone ze sobą cele:
 - propagować muzyczną kulturę religijną;
 - muzycznie edukować społeczność miasta (szerzej: słuchaczy);
 - promować lokalny dorobek kulturowy.
2. Festiwal muzyki religijnej ma być imprezą łączącą w sobie dwa wymiary: promowanie wysokiej kultury jako *antidotum* na kult zła i brzydoty oraz zaspokojenie potrzeb duchowych słuchaczy.
3. W założeniach programowych mieści się aspekt ekumeniczny, co wyrażać się będzie w zaangażowaniu innych Kościołów, a w kolejnych edycjach być może również innych religii (np. wyznania mojżeszowego).
4. Realizacja powyższych założeń przejawiać się będzie w programie koncertów, zróżnicowanych pod względem aparatu wykonawczego i prezentowanych form muzycznych:
 - muzyka wokalna liturgiczna (od chorału do wielogłosowości);
 - muzyka wokально-instrumentalna religijna (od form ściśle związanych z liturgią, np. *offertoria*, *communiones*, przygrywki chorałowe po utwory inspirowane tekstami liturgicznymi, z Pisma św. itd.);
 - muzyka organowa;
 - wielkie formy muzyki wokально-instrumentalnej (np. oratorium, pasja, msza).

3. Repertuar

Załączone poniżej programy czterech edycji festiwalu *Fide et Amore* wraz z gronem patronów honorowych, medialnych oraz organizatorów ostatniego festiwalu umożliwiają prześledzenie jego dynamicznego rozwoju⁷. Zamieszczony tu materiał pozwala również dostrzec „przenikanie” artystów rodzimych z zapraszanymi z Polski i z zagranicy oraz zauważyć wielkie wydarzenia artystyczne (m.in. prawykonania dzieł oraz obecność najwybitniejszych interpretatorów muzyki dawnej).

Warto dodać, iż artyści zapraszani na festiwal „przy okazji” koncertują również w innych ośrodkach (np. w roku 2008 chór z Białej Podlaskiej wystąpił w sanktuarium MB Fatimskiej w Turzy Śląskiej, zaś w 2009 r. studenci ze Słowacji dali koncert w sanktuarium MB Uśmiechniętej w Pszowie).

ROK 2007

I piątek, 20 lipca, godz. 19.00, kościół pw. Miłosierdzia Bożego

Wykonawcy:

Canticum novum (parafia św. Brata Alberta), dyr. Gabriela Jaworska; *Schola Cantorum Sariensis* (parafia św. Ap. Filipa i Jakuba), dyr. Ewa Dyrda; Dagmara Świtacz – sopran; Zespół Kameralny Chóru Filharmonii Śląskiej w Katowicach, dyr. Waldemar Stryk; Śląski Oktet Gitarowy, dyr. Franciszek Wieczorek.

Program:

Gregorio Allegri – *Miserere* (Ps 51), *Bogurodzica*, Mikołaj Gomółka – *Radujcie się* (Ps 81), Wacław z Szamotuł – *Już się zmierzka*, Wojciech Kilar – *Agnus Dei*, Bartłomiej Budzyński – *Góreckiada na osiem gitar*, Bartłomiej Budzyński, śl. o. Błażej Derey – *Pieśni nabożne* (pieśń o Cudownym obrazie, o św. Dominiku, o św. Jacku, o św. Katarzynie Sieneńskiej).

II piątek, 27 lipca, godz. 19.00, kościół św. Brata Alberta (Kleszczówka)

Wykonawcy:

Schola Cantorum Minorum Chosoviensis, dyr. Sławomir Witkowski; Arkadiusz Popławski – organy

⁷ A. Burda-Szostek, *Zamiast kielbasek. Festiwal Twórczości Religijnej w Żorach*, GN (dodatek katowicki) (z 15 VIII 2010), s. 8.

Program:

Nieszpory gregoriańskie ku czci św. Jacka, polifonia religijna, literatura organowa (utwory i improwizacje inspirowane chorałem gregoriańskim).

III piątek, 3 sierpnia, godz. 19.00, kościół ewangelicki Zbawiciela

Wykonawcy:

Marek Ludwik – obój; Dominika Kontny – wiolonczela; Chór ewangelicki *Gloria* ze Skoczowa, dyr. Bolesław Noga.

Program:

Muzyka sakralna Jana Sebastiana Bacha oraz śpiewy Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego.

IV piątek, 10 sierpnia, godz. 19.00, kościół św. Ap. Filipa i Jakuba

Wykonawcy:

Ks. Bogumił Mazurczyk – śpiew, ks. Grzegorz Stencel – gitara, Agnieszka Szupował z grupą.

Program:

Piosenka religijna śpiewana przez wszystkich (*Barka, Czarna Madonna, Abba Ojciec* i in.), piosenki uwielbieniowe wykonywane przez artystów.

V piątek, 17 sierpnia, godz. 19.00, kościół św. Stanisława

Wykonawcy:

Orkiestra Kameralna PSM I i II st. w Opolu, dyr. Hubert Prochota; Marek Ludwik – obój; Cordula Sodt – sopran; Theresa Hoffmann – mezzosopran.

Program:

T. Albinoni – *Koncert d-moll* op. 9 nr 2 na obój i orkiestrę smyczkową, G.B. Pergolesi – *Stabat Mater* na dwa głosy żeńskie, orkiestrę smyczkową i *basso continuo*.

ROK 2008

Koncert inauguracyjny *Canticum novum*, 1 sierpnia, godz. 19.00, kościół św. Ap. Filipa i Jakuba

Wykonawcy:

Schola *Cantorum Misericordis Christi* (Biała Podlaska); Kameralna Orkiestra Akademii Muzycznej we Lwowie (Ukraina), dyr. Piotr Karwowski.

Repertuar:

W. A. Mozart – *Missa brevis F-dur* (KV 192); wybrane fragmenty oratorium Mesjasz G.F. Händla oraz polskie i ukraińskie dzieła muzyki sakralnej.

***Servi Domini Cantores*, 8 sierpnia, godz. 19.00, kościół ewangelicko-augsburski Zbawiciela**

Wykonawcy:

Ks. Paweł Sobierajski – tenor (Sosnowiec), ks. Tomasz Jarosz – baryton (Kraków), ks. Rafał Kobyliński – baryton (Warszawa), ks. Robert Kaczorowski – bas-baryton (Gdańsk).

Repertuar:

Pieśni i arie o tematyce sakralnej ze światowego repertuaru (m.in. G. Verdi, G. Caccini, G. Donizzetti).

***Ave Maria*, 15 sierpnia, godz. 19.00, kościół Niepokalanego Serca NMP (Rowień)**

Wykonawcy:

Julian Gembalski – organy, Elżbieta Grodzka-Łopuszyńska – sopran (Katowice).

Repertuar:

Muzyka wokalna i organowa związana z duchowością Maryjną.

***Missa cantata*, 22 sierpnia, godz. 19.00, kościół Miłosierdzia Bożego**

Wykonawcy:

Akademicki Zespół Muzyczny Politechniki Śląskiej (Gliwice), dyr. Krystyna Łoboda-Krzyżanowska.

Repertuar:

G. G. Gorczycki – *Missa paschalis*, T. Albinoni – *Symfonia G-dur*, T. Maklakiewicz – *Msza góralska*.

***Pueri Cantores*, 29 sierpnia, godz. 19.00, kościół św. Brata Alberta (Kleszczówka)**

Wykonawcy:

Chór *Pueri Cantores Sancti Nicolai* (Bochnia), dyr. ks. Stanisław Adamczyk.

Repertuar:

Chorał gregoriański, motety i śpiewy liturgiczne w stylu palestrinowskim.

Koncert finałowy *Magnificat*, 26 września, godz. 19.00, kościół św. Stanisława

Wykonawcy:

Chóry żorskie, dyr. Andrzej Marciniak; Orkiestra PSM I i II (Opole), dyr. Hubert Prochota.

Repertuar:

Opracowania chóralne i orkiestrowe.

ROK 2009⁸

Koncert inauguracyjny: 7 sierpnia, godz. 19.00, kościół św. Stanisława,

Koncert I – *Stworzenie świata*

Wykonawcy:

Marina Andriejewa – sopran, Feliks Widera – tenor, Dymitr Tapieznikow – bas, Rosyjski Państwowy Chór Kameralny Filharmonii w Jarosławlu (dyr. Władimir Kontarijew), Orkiestra Symfoniczna Filharmonii Śląskiej, dyr. Jan Wincenty Hawel.

Repertuar:

J. Haydn – oratorium *Stworzenie świata*.

14 sierpnia, godz. 19.00, kościół Miłosierdzia Bożego,

Koncert II – *Muzyka uświęcająca czas*

Wykonawcy:

Pueri Cantores Sancti Alberti (dyr. Tomasz Świercz), Schola Cantorum Sariensis, dyr. Ewa Dyrda.

Repertuar:

Rok kościelny w muzyce (chorały gregoriańskie, pieśni kościelne, muzyka organowa).

21 sierpnia, godz. 19.00, kościół Ewangelicko-Augsburski Zbawiciela, Koncert III – *Pieśni biblijne*

Wykonawcy:

Karolina Widenka – sopran, Stanisław Pielczyk – organy, pozytyw.

Repertuar:

A. Dworzak – *Pieśni biblijne*, F. Mendelssohn-Bartholdy – III sonata organowa.

28 sierpnia, godz. 19.00, kościół MB Częstochowskiej (Kleszczów),

Koncert IV – *Chór w liturgii*

Wykonawcy:

Klaudia Romek – sopran, zespół instrumentalny (Anna Smolińska, Anna Kubik, Małgorzata Niemiec, Joanna Zub, Daniel Nowak), Chór parafii św. Anny z Babic, dyr. Brygida Tomala.

Repertuar:

Misterium muzyczne (m.in. J. Haydn, W. A. Mozart, J. Świder, H.M. Górecki).

4 września, godz. 19.00 – dla uczczenia 70. rocznicy wybuchu, II wojny światowej, Miejski Ośrodek Kultury

Koncert V – *Kiedy myślę Ojczyzna...*

Wykonawcy:

Chór PSM II st. w Żorach (dyr. Zofia Mańka-Błaszczuk), Chór PSM I st. w Żorach (dyr. Ewa Adamczyk-Ścibik), Małgorzata Gwardecka – akompaniament, Natalia Tomecka – fortepian, Martyna Śrubarz – fortepian, Paweł Kontny – recytacje.

Repertuar:

Program słowno-muzyczny o charakterze religijno-patriotycznym (m.in. Z. Noskowski, F. Chopin, J. Łuciuk).

8 W. Hudek (red.), *III Festiwal Twórczości Religijnej Fide et Amore. 7 sierpnia – 25 września 2009 – Żory. Spotkania ze sztuką*, Wodzisław Śląski 2009, s. 76.

11 września, godz. 19.00, kościół św. Brata Alberta (Kleszczówka), Koncert VI – *Te Deum laudamus*

Wykonawcy:

Jolanta Kowalska – sopran, Agnieszka Monasterska – alt, Zygmunt Magiera – tenor, Jacek Ozimkowski – bas, Chór *Kantorei Sankt Barbara*, Orkiestra *L'Estate Armonico*, dyr. Wiesław Delimat.

Repertuar:

J.S. Bach – *Missa g-moll* (BWV 235), F. Mendelssohn-Bartholdy – *Herr, nun lassest Du Deinen Diener, Herr, sei gnädig*, G. A. Benda – kantata *Gott ist die Liebe*, J. Haydn – *Te Deum* C-dur (Hob. XXIIIc:2).

18 września, godz. 19.00, kościół Niepokalanego Serca NMP (Rowień),

Koncert VII – *In honorem sancti Cajetani*

Wykonawcy:

Miriam Źiarna – sopran, Juraj Duda – bas, ks. Rastislav Adamko – skrzypce, Zuzana Zahradnikova – organy, Chór *Benedictus* Instytutu Muzyki z Katolickiego Uniwersytetu w Ružomberoku, (Słowacja), Chór parafii św. Brata Alberta w Żorach *Canticum novum* (dyr. Gabriela Jaworska), Barokowa Orkiestra Kameralna *Il Sospiro* (dyr. Tomasz Manderla), dyr. Ivan Mraz.

Repertuar:

S. F. Lechleitner – *Missa solennis in honorem Sancti Cajetani* (1741) – prawykonanie światowe.

Koncert finałowy: 25 września, godz. 19.00, kościół św. Ap. Filipa i Jakuba,

Koncert VIII – *Mesjasz*

Wykonawcy:

Agnieszka Bochenek-Osiecka – sopran, Angelina Roch-Domagała – alt, Łukasz Nowak – tenor, Adam Żak – bas, *Concerto Polacco* (dyr. Marek Toporowski), Zespół Śpiewaków Miasta Katowice *Camerata Silesia*, dyr. Anna Szostak.

Repertuar:

G. F. Händel – *Mesjasz*.

Imprezy towarzyszące:

1. Koncert ewangelizacyjny: Scena na Rynku w Żorach, 15 VIII, godz. 19.00, Grupa muzyczna SHALOM z Riva del Garda we Włoszech;
2. Czwartki z X muzą w kinie na starówce (6, 13, 20, 27 VIII; 3, 10, 17, 24 IX; projekcje filmów zawsze o godz. 18.00);
3. Konkursy: literacki (Rodzina szkołą miłości) i plastyczny (W domu najlepiej...);
4. Debata artystów (poeta, muzyk i plastyk) pt. kult – kultura (MOK, 21 IX, godz. 19.00), o godz. 18.00 ogłoszenie wyników konkursów oraz wernisaż.

ROK 2010⁹

Piątek, 6 sierpnia, Koncert inauguracyjny, kościół św. Ap. Filipa i Jakuba, *Muzyka Elsnera, nauczyciela wielkiego Fryderyka*

Wykonawcy:

Agnieszka Tomaszewska – sopran, Joanna Dobrakowska – alt, Karol Kozłowski – tenor, Dariusz Siedlik – bas-baryton, Zespół Muzyki Dawnej *Kapela Jasnogórska, Cantores Minores Wratislavienses*, dyr. Jarosław Jasiura.

Repertuar:

J. Elsner, *Missa in C* op. 26; *Expectans* op. 31; *Inveni David* op. 83; *Tui sunt coeli* op. 70; *Nunc dimittis* op. 69 – współczesne prawykonanie światowe.

Piątek, 13 sierpnia, kościół Miłosierdzia Bożego, *Chorał gregoriański*

Wykonawcy:

Mulierum Schola Gregoriana CLAMAUERUNT IUSTI Warszawska Schola Gregoriańska, dyr. Michał Sławecki.

Repertuar:

Misterium salutis – Alma Redemptoris Mater (muzyka gregoriańska).

⁹ W. Hudek (red.), *IV Festiwal Twórczości Religijnej Fide et Amore. 6 sierpnia – 25 września 2010 – Żory. Spotkania ze sztuką*, Wodzisław Śląski 2010, s. 70.

Piątek, 20 sierpnia, kościół św. Jadwigi (Baranowice), *Chwalcie Go dźwiękiem rogu* (Ps 150, 3)

Wykonawcy:

František Vaníček – organy, Karel Houdek – trąbka.

Repertuar:

Muzyka kameralna (A. Gabrieli, J. Clarke, J. S. Bach, G. F. Händel, G. Muffat, B. M. Černohorský, P. J. Vejvanovský, N. Bruhns, M. A. Charpentier).

Piątek, 27 sierpnia, kościół MB Częstochowskiej (Kleszczów), *Sub Tuum praesidium*

Wykonawcy:

Bielski Chór Kameralny, dyr. Beata Borowska.

Repertuar:

Opracowania tekstów Maryjnych kompozytorów polskich.

Piątek, 3 września, kościół ewangelicki Zbawiciela, *Modlitwa z mistrzami baroku*

Wykonawcy:

Dagmara Świtacz – sopran, Zespół Muzyki Dawnej *Parnassos*, *Schola Cantorum Sariensis*.

Repertuar:

G. F. Händel (kantaty sakralne), J. S. Bach (chorały).

Piątek, 10 września, kościół Niepokalanego Serca NMP (Rowień), *Mistyka Arvo Pärta*

Wykonawcy:

Brygida Tomala – organy, Chór PSM II st. im. M. Karłowicza w Katowicach, dyr. – Joanna Marcinowicz), Orkiestra PSM II st. im. A. i K. Szafranków w Rybniku, dyr. Romana Kuczera.

Repertuar:

A. Pärt, *Mein Weg* (1989/1999, rev. 2000) na 14 instrumentów smyczkowych i perkusję, *Collage über B-A-C-H* (1964) na instrumenty smyczkowe, obój, klawesyn i fortepian, *Trivium* na organy, *Veni Creator* (2006), *Da pacem Domine* (2004/2006), *Salve Regina* (2001), *An den Wassern zu Babel sasen wir und weinten* Psalm 137 (1976/1984), *Cantate Domino canticum novum* Psalm 96 (1977/1996).

Piątek, 17 września, kościół św. Brata Alberta (Kleszczówka), *Oratorium różańcowe*

Wykonawcy:

Klaudia Romek – sopran, Agnieszka Monasterska – alt, Krzysztof Kozarek – tenor, Marcin Wolak – bas, *Pueri Cantores Sancti Nicolai* z Bochni, dyr. ks. Stanisław Adamczyk, Krakowska Orkiestra Kameralna SOAVE, dyr. Maciej Tworek.

Repertuar:

J. Świder, *Oratorium Różańcowe obrazy Bocheńskiej Matce w ofierze* (tekst: ks. Wiesław Hudek).

Piątek, 24 września, kościół św. Stanisława (Suszec), *Jak Abendmusiken w Lubece...*

Wykonawcy:

Dagmara Świtacz – sopran, Zespół Muzyki Dawnej *La Folette*.

Repertuar:

D. Castello – *Ottava sonata a doi violino e basso (fagotto)*; S. Capricornus – motet *Jesu nostra redemptio* na sopran, violę da gamba i b.c.; D. Buxtehude, *Sonata a-moll* na skrzypce, violę da gamba i b.c.; kantata *Singet dem Herrn* na sopran, skrzypce i b.c.; G. P. Telemann – *Trio G-dur* ze zbioru *Essercizii Musici*, kantata *Dieß ist der Gottes Kinder Last* na sopran, skrzypce, viola da da gamba i b.c.

Sobota, 25 września, Koncert finałowy, kościół św. Stanisława, *Króluj nam Chryste po wieczny czas!!!*

Wykonawcy:

Karolina Wiedenka – sopran, chóry żorskie (*Gloria*, *Pasja*, *Canticum novum*, *Schola Cantorum Sariensis*, Chór SSM II st.), Żorska Orkiestra Kameralna *Camerata Sariensis*, Orkiestra Symfoniczna Filharmonii Śląskiej, dyr. Mirosław Jacek Błaszczuk.

Repertuar:

W. Kilar, *Exodus – Angelus, Victoria, Dona nobis pacem* z *Missa pro pace, Króluj nam Chryste po wieczny czas*.

Imprezy dodatkowe

1. Czwartek, 23 września, godz. 19.00, MOK, Wieczór autorski ks. prof. Jerzego Szymika.

2. Konkurs plastyczny pt. *Świat dźwiękami malowany* (200. rocznica urodzin Fryderyka Chopina).

2011¹⁰

5 sierpnia 2011 godz. 19:00, Koncert inauguracyjny, kościół pw. świętych Apostołów Filipa i Jakuba
Offertoria totius anni i Communiones totius anni – Mikołaja Zielenieckiego (ok. 1550-ok. 1616)

– (wykonanie w 400-lecie wydania zbiorów [1611] w Wenecji)

Repertuar:

Missa pro defunctis – Andrzeja Siewińskiego (XVII/XVIII w.)

Wykonawcy:

Zespół instrumentalny, Zespół Śpiewaków Miasta Katowice *Camerata Silesia*, Anna Szostak – dyrygent

12 sierpnia 2011 godz. 19:00, kościół pw. św. Brata Alberta

Repertuar:

Symphoniae Sacrae – św. Hildegardy z Bingen (1098 – 1179)

Wykonawcy:

Ala Aurea – zespół muzyki średniowiecznej, Maria Jonas – śpiew, lira korbowa, Lucia Mense – flet

19 sierpnia 2011 godz. 19:00, kościół pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Suszcu

Repertuar:

Preludium vitae aeternae – liturgiczne wykonanie *Missa brevis* F-dur (KV 192) Wolfganga Amadeusza Mozarta (1756-1791)

Wykonawcy:

Soliści, chór i orkiestra Stowarzyszenia Mozart 2003, Szymon Wyrzykowski – dyrygent

26 sierpnia 2011 godz. 19:00, kościół pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Kleszczowie

Repertuar:

O Maria! – motety i kantaty Maryjne kompozytorów XVII wieku

Wykonawcy:

Ensemble MUSAICUM, Karolina Brachman – sopran, Irene Klein – viola da gamba, Christoph Barth – lutnia, teorba

2 września 2011 godz. 19:00, kościół pw. Niepokalanego Serca Najświętszej Maryi Panny w Równiu

Repertuar:

Antica et moderna – śpiewy gregoriańskie, muzyka organowa, dzieła Petra Ebena (1929-2007)

Wykonawcy:

František Vaniček – organy, Schola Gregoriana Pragensis, David Eben – dyrygent

9 września 2011 godz. 19:00, kościół pw. św. Jadwigi Śląskiej w Baranowicach

Repertuar:

Pianto della Madonna – muzyczna opowieść o życiu Matki Jezusa

Wykonawcy:

Beatriz Lafont Murcia – sopran (Hiszpania), Jan Čižmář – lutnista (Czechy)

16 września 2011 godz. 19:00, kościół Ewangelicko – Augsburgski pw. Zbawiciela

Repertuar:

Orgelbüchlein – muzyka Jana Sebastiana Bacha (1685-1750)

Wykonawcy:

Schola (Joanna Marcinowicz – dyrygent) i organiści PSM II st. im. M. Karłowicza w Katowicach (Brygida Tomala – przygotowanie)

23 września 2011 godz. 19:00, kościół pw. Miłosierdzia Bożego

Repertuar:

Muzyka z Jasnej Góry – dzieła instrumentalne XVII i XVIII w.

Wykonawcy:

Jasnogórski Oktet Dęty, Marek Piątek – dyrygent

30 września 2011 godz. 19:00, Scena Na Starówce

Gala konkursu plastycznego

7 października 2011 godz. 19:00, kościół pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika

W hołdzie Mistrzowi w 35. rocznicę wydania III. Symfonii pieśni żałosnych

Repertuar:

Henryk Mikołaj Górecki (1933-2010) – *Totus tuus* op. 60 (1987) na chór a capella; *Amen* op. 35 (1975) na chór mieszany; *Symfonia pieśni żałosnych* op. 36 (1976) na sopran i orkiestrę symfoniczną

Wykonawcy:

Żorskie zespoły wokalne (*Canticum novum*, *Gloria*, *Pasja*, *Voce segreto*), Orkiestra PSM II st. im. Antoniego i Karola Szafranków w Rybniku, Gabriela Ciołek-Sitter – sopran, Massimiliano Caldi – dyrygent

Imprezy towarzyszące:

1. ks. Marcin Brzóska – *Muzyczne tradycje Kościoła Ewangelicko-augsburskiego* (wykład w perspektywie 500-lecia Reformacji, w ramach koncertu 16 IX)
2. Konkurs plastyczny z okazji 100. rocznicy śmierci Jana Gajdy (1827 – 1911), Temat: *Uroki przydrożnych kapliczek i rodzimych kościołów*

2012¹¹

Wieczór I. Koncert inauguracyjny, 3 sierpnia 2012 godz. 19:00,

kościół pw. świętych Apostołów Filipa i Jakuba (Żory, ul. Garncarska 16)

Repertuar:

Welon i tonsura - Muzyka tworzona w kręgu ołtarza od średniowiecza do baroku

Wykonawcy:

Ensemble Parnasoss (Martyna Pastuszka, Adam Pastuszka – skrzypce, Anna Firlus – klawesyn, Mariusz Bury - teoba), Karolina Brachman – sopran

Wieczór II. 10 sierpnia 2012 godz. 19:00, kościół Ewangelicko - Augsburgski Zbawiciela (Żory, ul. Osińska 4)

Repertuar:

Chwała Boża w naturze - Ody i pieśni nabożne pana profesora Gellerta z melodiami przez Karola Filipa Emanuela Bacha ułożone

Wykonawcy:

Karolina Brachman – sopran, Alexander Puliaev - pianoforte

Wieczór III. 17 sierpnia 2012 godz. 19:00, kościół pw. Miłosierdzia Bożego (Żory, ul. Okrężna 1)

Repertuar:

Muzyka świętyń dawnych Żor - Śpiewy żydowskie, protestanckie i katolickie

Wykonawcy:

TRIPLUM (Łukasz Dulewicz – kontratenor, Szczepan Kosior – tenor, Maciej Michalik – baryton, Mariusz Zarzycki – bas)

Wieczór IV. 24 sierpnia 2012 godz. 19:00,

kościół pw. Matki Boskiej Częstochowskiej (Żory - Kleszczów, ul. Pszczyńska 50)

Repertuar:

Dilectus meus, „Pieśń nad pieśniami” w muzyce od średniowiecza do współczesności

Wykonawcy:

Pomerania Ensemble (dyr. Anna Maria Kowalska)

¹¹ W. Hudek (red.), *VI Festiwal Twórczości Religijnej Fide et Amore. 3 sierpnia – 28 września 2012 – Żory. Spotkania ze sztuką*, Katowice 2012, s. 72.

Wieczór V. 31 sierpnia 2012 godz. 19:00,
kościół pw. św. Brata Alberta (Żory - Kleszczówka, ul. Jodłowa 12)
Repertuar:
Liturgia gregoriańska, Nieszpory o Niepokalanym Poczęciu NMP
Wykonawcy:
Żeński zespół chorałowy *Liquescents* (dyr. Karolina Piotrowska – Sobczak), Przewodniczenie i słowo Boże – ks. prof. Antoni Reginek

Wieczór VI. 7 września 2012 godz. 19:00,
kościół pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Suszcu (Suszec, ul. Św. Jana 55)
Repertuar:
Chwalcie Go na strunach, dźwiękiem rogu i bębnem (por. ps 150), Fanfary i muzyka uroczysta XVII i XVIII wieku (C. Monteverdi, G. F. Haendel, C. Ph. E. Bach, J. D. Zelenka, G. Gordigiani)
Wykonawcy:
Alta Capella Kraków (Marian Magiera, Paweł Gajewski, Stanisław Majerski – trąbki barokowe, Tomasz Sobaniec – kotły barokowe, bęben renesansowy), Barbara Łypik-Sobaniec – wiolonczela, Joanna Solecka - klawesyn

Wieczór VII. 14 września 2012 godz. 19:00, kościół pw. św. Jadwigi Śląskiej (Żory - Baranowice, ul. Strażacka 3)
Repertuar:
Ave Maria, Muzyczne medytacje o Matce Jezusa
Wykonawcy:
Ewa Bąk – organy, Marcin Ciszewski – kontratenor

Wieczór VIII. 21 września 2012 godz. 19:00,
kościół pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika (Żory, ul. Boryńska 45)
Repertuar:
Prawykonania na instrumentach z epoki!!! Zapomniana muzyka na rożek angielski i obój z archiwów śląskich i polskich
Wykonawcy:
Harmonia Sacra (Marcin Szelest – organy, kierownictwo artystyczne)

Wieczór IX. Koncert finałowy. 28 września 2012 godz. 19:00,
kościół pw. Niepokalanego Serca Najświętszej Maryi Panny (Żory - Rowień, ul. Wiśniowa 9)
Repertuar:
Arvo Pärt (*1935) *Passio Domini Nostri Jesu Christi secundum Joannem* (1982)
Wykonawcy:
Chór *Contento Core* (przygotowanie: Maria Piotrowska-Bogalecka), Matthias Lutzte (Drezno) – Jezus, Karol Kozłowski (Warszawa) – Piłat, Ewangelisci: Karolina Brachman (Wuppertal) – sopran, Piotr Olech (Lublin) – alt, Stefan Gähler (Drezno) – tenor, Florian Günther (Hamburg) – bas, Martyna Pastuszka – skrzypce, Karolina Stalmachowska – obój, Mateusz Słomiany – fagot, Maria Misiarz – wiolonczela, Brygida Tomala – organy, Mas-similiano Caldi (Włochy) – dyrygent

Imprezy dodatkowe:

1. Spotkanie malarskie, 8 września 2012 godz. 19:00, Dom Parafialny kościoła pw. św. Brata Alberta (Żory - Kleszczówka, wejście od ul. Jarzębinowej), *W kręgu ikony*, Wernisaż prac Niny Kontny-Łomozik
2. Spotkanie poetyckie, 18 września 2012 godz. 19:00, Zespół Szkół Społecznych im. Wspólnej Europy (Żory, ul. Fabryczna 10), *Usiądź w cieniu s(S)łowa a odpocznij sobie...* Lektura ulubionych wierszy o tematyce sakralnej

2013¹²

Koncert inauguracyjny, 2 VIII 2013, godz. 19.00, Kościół Miłosierdzia Bożego ul. Okrężna 1, 44-240 Żory
Repertuar:
Offertoria et Communiones – Ze skarbca polskiej muzyki liturgicznej

¹² W. Hudek (red.), *VII Festiwal Twórczości Religijnej Fide et Amore. 2 sierpnia – 27 września 2013 – Żory. Spotkania ze sztuką*, Katowice 2013, s. 80.

Wykonawcy:
Collegium Zieleni, dyr. Stanisław Gałoński (Kraków)

Wieczór II, 9 VIII 2013, godz. 19.00. Kościół Ewangelicko-Augsburski Zbawiciela ul. Osińska 4, 44-240 Żory
Repertuar:
Die sieben Worte am Kreuz – Medytacja muzyką Józefa Haydna
Wykonawcy:
Kwartet Musicarius (Poznań)

Wieczór III, 16 VIII 2013, godz. 19.00, Kościół św. Jadwigi Śląskiej, ul. Strażacka 3, 44-240 Żory-Baranowice
Repertuar:
Свеме мухуѹ – Śpiewana modlitwa wieczorna w cerkwi i kościele
Wykonawcy:
Zespół Wokalny CANTAMEN (Białystok)

Wieczór IV, 23 VIII 2013, godz. 19.00, Kościół MB Częstochowskiej ul. Pszczyńska 50, 44-240 Żory-Kleszczów
Repertuar:
Dixit Maria – Modlitwa z muzykami baroku
Wykonawcy:
Extempore, Contento Core, dyr. Maria Piotrowska-Bogalecka (Katowice)

Wieczór V, 30 VIII 2013, godz. 19.00 z okazji 10. rocznicy Hospicjum Jana Pawła II, Kościół św. Stanisława Biskupa i Męczennika ul. Boryńska 45, 44-240 Żory
Repertuar:
Miserere mei Deus – Muzyka jak balsam
Wykonawcy:
Camerata Silesia, dyr. Anna Szostak (Katowice)

Wieczór VI, 6 IX 2013, godz. 19.00, Kościół św. Brata Alberta ul. Jodłowa 12, 44-240 Żory-Kleszczówka
Repertuar:
Geistliche Abendmusik – Muzyczna religijność Bacha
Wykonawcy:
Orkiestra Historyczna {OH!} (Katowice), Kai Wessel – kontratenor (Kolonja, Niemcy)

Wieczór VII, 13 września 2013, godz. 19.00, Kościół św. Stanisława Biskupa i Męczennika ul. Św. Jana 55, Suszec
Repertuar:
Qui cantat bene bis orat – Msza śpiewana
Wykonawcy:
OCTAVA ensemble (Kraków)

Wieczór VIII, 20 IX 2013, godz. 19.00, Kościół Niepokalanego Serca NMP ul. Wiśniowa 9, 44-240 Żory-Rowień
Repertuar:
Adveniat regnum Tuum – Advent w muzyce i muzyka w adwencie
Wykonawcy:
Pedagodzy i uczniowie PSM II st. (Katowice, Rybnik)

Koncert finałowy, 27 IX 2013, godz. 19.00, Kościół św. Apostołów Filipa i Jakuba ul. Garncarska 16, 44-240 Żory
Repertuar:
Ordo virtutum – W muzycznym świecie św. Hildegardy z Bingen
Wykonawcy:
Zespół wokalny Flores Rosarum (Kraków), Ensemble PEREGRINA (Bazylika, Szwajcaria), Kierownictwo muzyczne i koncept sceniczny: Agnieszka Budzińska – Bennett, Hanna Marti, Susi Ferfoggia

Imprezy dodatkowe:

1. Spotkanie ze słowem i w fotografii, 18 IX 2013, godz. 19.00 z okazji 10. rocznicy Hospicjum Jana Pawła II, Zespół Szkół Społecznych im. Wspólnej Europy w Żorach, ul. Fabryczna 10, 44-240 Żory, tel 32 434 55 49, *Wokół tajemnicy cierpienia... – Lektura wybranych tekstów sakralnych, Między młodością a przemijaniem...* – Wernisaż fotografii
2. Warsztaty muzyczne, 16-17 IX i 25-26 IX 2013
 - PSM II st. im. M. Karłowicza w Katowicach, ul. Teatralna 16, 40-003 Katowice, 16-17 IX 2013, godz. 16.00-20.00, *Muzyka w adwencie* (Karolina Brachman – Osnabrück, Niemcy)
 - PSM I i II st. w Żorach, ul. Dworcowa 6, 44-240 Żory, tel. 32 434 10 62, kontakt@muzyczna-szkola.pl, 25-26 IX 2013, godz. 16.00-19.00, *Kim była Hildegarda z Bingen? Scivias i wizja Ordo Virtutum, Wprowadzenie w modalność muzyki XII wieku z uwzględnieniem utworów św. Hildegardy z Bingen, Wprowadzenie w instrumentarium średniowieczne ze szczególnym uwzględnieniem fidei* (Ensemble *Peregrina*, Agnieszka Budzińska-Bennett, Baptiste Romain, Hanna Marti – Bazylea, Szwajcaria, Zespół Wokalny *Flores Rosarum*, dyr. Susi Ferfoglja – Kraków)
3. Wystawy fotografii w Niemczech i Austrii VIII-X 2013. (Dingolfing, Bielefeld, Ravensburg, Engelskirchen, Salzbürg). *Muzyka, która łączy, dźwięki, które leczą...*

2014¹³

Koncert inauguracyjny dedykowany śp. profesorowi Józefowi Świdrowi (1930 – 2014),
1 sierpnia 2014 godz. 19.00, Kościół pw. Miłosierdzia Bożego, ul. Okrężna 1, 44-240 Żory,
Salvator mundi salva nos!

Wykonawcy:

Zespół Wokalny *Contento Core* pod dyрекcją Marii Piotrowskiej – Bogaleckiej

Wieczór II, 8 sierpnia 2014 godz. 19.00, Kościół pw. św. Brata Alberta,
ul. Jodłowa 12, 44-240 Żory – Kleszczówka, *Beauty and Dissonance*

Wykonawcy:

Cinquecento Renaissance Vokal

Wieczór III, 15 sierpnia 2014 godz. 19.00, Kościół pw. świętych Apostołów Filipa i Jakuba,
ul. Garncarska 16, 44-240 Żory, *Nieszpory do Najświętszej Maryi Panny*

Wykonawcy:

Jasnogórski Chór Chłopięco – Męski *Pueri Claromontani* pod dyрекcją Jarosława Jasiury

Wieczór IV dedykowany śp. profesorowi Wojciechowi Kilarowi (1932 – 2013),
22 sierpnia 2014 godz. 19.00, Kościół pw. Matki Boskiej Częstochowskiej,
ul. Pszczyńska 50, 44-240 Żory–Kleszczów, *Różaniec w intencji Mistrza*

Wykonawcy:

Martyna Pastuszka – skrzypce, Krzysztof Firlus – viola da gamba, Anna Firlus – klawesyn

Wieczór V, 29 sierpnia 2014 godz. 19.00, Kościół Niepokalanego Serca NMP,
ul. Wiśniowa 9, 44-240 Żory–Rowień, *W-niebo-wstąpienia muzyczne*

Wykonawcy:

Stanisław Duda – baryton, Anna Trefon – harfa, Piotr Nowak – trąbka, Michał Dużniak – organy

Wieczór VI dedykowany śp. Biskupowi Tadeuszowi Szurmanowi (1954 – 2014),
5 września 2014 godz. 19.00, Kościół Ewangelicko – Augsburski pw. Zbawiciela,
ul. Osińska 4, 44-240 Żory, *Musicalischer Haus-Andacht*

Wykonawcy:

Karolina Brachman – sopran, Zespół muzyki dawnej *MUSAICUM*

13 W. Hudek (red.), *VIII Festiwal Twórczości Religijnej Fide et Amore. 1 sierpnia – 5 października 2014 – Żory. Spotkania ze sztuką*, Katowice 2014, s. 86.

Wieczór VII, 12 września 2014 godz. 19.00, Kościół pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika, ul. św. Jana 55, 43-267 Suszec, Modlitwa z Vivaldim

Wykonawcy:

Adrianna Bujak – sopran, *Consortium Sedinum*

Wieczór VIII połączony z rozstrzygnięciem I. Międzynarodowego Konkursu Kompozytorskiego, 19 września 2014 godz. 19.00, Kościół pw. św. Jadwigi Śląskiej, ul. Strażacka 3, 44-240 Żory – Baranowice, *Puer natus est*

Wykonawcy:

Zespół wokalny pod dyrekcją Joanny Marcinowicz, Organizanci: uczniowie i pedagodzy PSM II st. im. M. Karłowicza w Katowicach, K. i A. Szafranków w Rybniku

Koncert finałowy, 26 września 2014 godz. 19.00, Kościół pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika, ul. Boryńska 45, 44-240 Żory, *Ströme lebendigen Wassers*

Wykonawcy:

Immortal Bach Ensemble pod dyrekcją Mortena Schulda-Jensena

Imprezy dodatkowe:

1. Wieczory autorskie ks. Wiesława Hudka: *Uczę się życiem dziękować – J'apprends à remercier par ma vie – Ich lerne mit meinem Leben danken* we Francji i Niemczech: Paryż, Le Mans, La Membrolle, Essen, Bodenwerder, Würzburg. Lipiec–październik 2014
2. Koncert *Preludium wolności czyli muzyka w cieniu wojny...* w 100. rocznicę wybuchu I Wojny Światowej, Karolina Schönbeck – wiolonczela, Katarzyna Kraszewska – fortepian. Muzeum Miejskie w Żorach, ul. Muzealna 1/2. 20 września 2014, godz. 19.00
3. Warsztaty wokalne – liturgiczne *Boże Narodzenie w muzyce*. Prowadzący: ks. dr Wiesław Hudek, Karolina Brachman, PSM II st. im. M. Karłowicza w Katowicach, 8-9 września 2014, godz. 16.00 – 20.00
4. Konkurs literacki *Moje Boże Narodzenie* – rozstrzygnięcie i spotkanie *Usiądź w cieniu S(s)łowa, a odpocznij sobie*. Zespół Szkół im. Wspólnej Europy w Żorach, 18 września 2014, godz. 19.00
5. Międzynarodowy konkurs kompozytorski na instrumentalny utwór liturgiczny przeznaczony na obrzęd uwielbienia w okresie Narodzenia Pańskiego Rozstrzygnięcie: 15 sierpnia, prawykonanie nagrodzonych utworów: 19 września 2014
6. Konkurs plastyczny *Dziecko radości mamy i taty*. Rozstrzygnięcie i wernisaż prac: 26 września 2014
7. Liturgia gregoriańska w intencji uczestników VIII. Festiwalu *Fide et Amore: Benedicamus Domino* – Schola Sióstr Benedyktyn, pod dyrekcją s. dr Gregorii Dworakowskiej OSB oraz sesja naukowa nt. *Między niebem a ziemią... Wokół teologii, muzyki i medycyny w ujęciu św. Hildegardy z Bingen (1098-1179)* z udziałem prof. Małgorzaty Kowalewskiej – UMCS Lublin – filozofia, s. dr Blanki Szymańskiej OSB – COD Elk – duchowość i psychologia formacji, ks. dr Wiesława Hudka – AM Katowice – teologia liturgii i muzyki, redaktor wydawnictwa. Publikacja tekstów w ramach „*Studia Hildegardiana Sariensia*”, Parafia pw. św. Brata Alberta, Żory – Kleszczówka, 5 października 2014, godz. 16.00 – nieszpory, 17.00 – wykłady

Organizatorzy:

- Miejski Ośrodek Kultury w Żorach (dyr. Stanisław Ratajczyk)
- Gminny Ośrodek Kultury w Suszcu (dyr. Agata Lisowicz-Wała)
- Parafia pw. św. Apostołów Filipa i Jakuba (ks. dziekan Stanisław Gańczorz)
- Parafia pw. św. Brata Alberta – Kleszczówka (ks. prob. Piotr Krawiec)
- Parafia pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika – Suszec (ks. prob. Krzysztof Winkler)
- Parafia pw. MB Częstochowskiej – Kleszczów (ks. prob. Józef Dombek)
- Parafia pw. Niepokalanego Serca NMP – Rowień (ks. prob. Jan Waliczek)
- Parafia pw. św. Jadwigi – Baranowice (ks. prob. Franciszek Pawlas)
- Parafia Ewangelicko-augsburska Zbawiciela (pastor, ks. prob. Tadeusz Makula)
- Parafia pw. Miłosierdzia Bożego (ks. prob. dr Krzysztof Lala)
- Parafia pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika (ks. prob. Eugeniusz Góra)
- Ks. dr Wiesław Hudek – dyrektor artystyczny festiwalu

Współpraca:

- Deutscher Chorverband PUERI CANTORES Niemiecka Federacja Pueri Cantores (prezydent Matthias Balzer)
- Polska Federacja PUERI CANTORES (Prezydent Mateusz Prendota)
- Miasteczko Westernowe TWINPIGS (Prezes Arkadiusz TOMASZEWSKI) Żory
- Urząd Gminy Godów (Wójt Mariusz ADAMCZYK)
- Archidiecezjalna Komisja Muzyki Sakralnej (ks. dr Wiesław Hudek)
- Zespół Szkół Społecznych im. Wspólnej Europy w Żorach (dyr. Zofia Szyndler)
- Szkoła Muzyczna I i II st. w Żorach (dyr. Zofia Mańka-Błaszczak)
- Państwowa Szkoła Muzyczna I i II st. im. M. Karłowicza w Katowicach (dyr. Dorota Zawierucha)
- Państwowa Szkoła Muzyczna I i II st. im. K. i A. Szafranków w Rybniku (dyr. Romana Kuczera)
- Stowarzyszenie Ecce Homo, Żory – Kleszczówka (prezes Janina Grabiec)
- Muzeum Miejskie w Żorach (dyr. dr Lucjan Buchalik)
- Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej w Żorach (Komendant Grzegorz Fischer)

Wsparcie finansowe:

- Stiftung für deutsch-polnische Zusammenarbeit – Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej (Współprzewodniczący Zarządu Fundacji: Johannes VON THADDEN, Andrzej GRAJEWSKI)
- Urząd Miasta z prezydentem ŻOR Waldemarem SOCHĄ na czele
- Katowicka Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A. Piotr WOJACZEK – Prezes Zarządu

Patroni Honorowi

- Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- Ks. abp Wiktor Skworec – Metropolita Górnośląski
- Diecezja Katowicka Kościoła Ewangelicko – Augsburskiego w RP
- Ks. prof. Jerzy Szymik – Członek Międzynarodowej Komisji Teologicznej w Watykanie
- Ks. prof. Robert Tyrała – Prezydent Międzynarodowej Federacji Pueri Cantores
- Pan Matthias Balzer – Prezydent Niemieckiej Federacji Pueri Cantores
- Pan Mateusz Prendota – Prezydent Polskiej Federacji Pueri Cantores
- Ks. prof. Grzegorz Pożniak – Prezes Stowarzyszenia Polskich Muzyków Kościelnych
- Ojciec dr Nikodem Kilnar – Prezes Stowarzyszenia Kapela Jasnogórska, Krajowy Duszpasterz Muzyków Kościelnych
- Pani Jadwiga Górecka – Żona śp. prof. Henryka Mikołaja Góreckiego
- Prof. Krzysztof Penderecki – Kompozytor
- Ks. Prof. Antoni Bartoszek – Dziekan Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach
- Prof. Tomasz Miczek – Rektor Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach
- Mirosław Sekuła – Marszałek Województwa Śląskiego
- Waldemar Socha – Prezydent Miasta Żory
- Piotr Kosztyla – Przewodniczący Rady Miasta Żory
- dr Maria Kopsztejn – Prezes Radlińskiego Towarzystwa Kulturalnego

Patroni medialni

- Radio Katowice
- TVP Katowice
- Silesia Kultura
- Radio eM
- Twoja Muza
- Dziennik Zachodni
- Tygodnik Regionalny „Nowiny”
- Portale: Tu Żory, Żory24, Wirtualne Żory, Żory dla Was, Żory.com.pl, Nasze Miasto
- Radio Żory
- Telewizja Żory

Szczegółowe informacje o programie i konkursach: www.fideetamore.zory.pl

„Każda autentyczna forma sztuki jest swoistą drogą dostępu do głębokiej rzeczywistości człowieka i świata. Tym samym stanowi też bardzo trafne wprowadzenie w perspektywę wiary, w której ludzkie doświadczenie znajduje najpełniejszą interpretację”

Jan Paweł II, *List do artystów*

Międzynarodowy Konkurs Kompozytorski *Fide et Amore*

pod patronatem Stowarzyszenia Polskich Muzyków Kościelnych

Inicjatorem konkursu jest ks. dr Wiesław Hudek, muzykolog, liturgista, poeta, dyrektor artystyczny Festiwalu Twórczości Religijnej *Fide et Amore*. W myśl jego idei wydarzenie to, obok warsztatów muzyczno-liturgicznych oraz koncertów, ma na celu m.in. skupienie na kolejnych okresach liturgicznych, a ponadto tworzenie nowego, spełniającego kryteria dokumentów Kościoła repertuaru.

Pierwsza edycja konkursu została zorganizowana w 2014 roku przez Festiwal Twórczości Religijnej *Fides et Amore* w Żorach, Archidiecezjalną Komisję Muzyki Sakralnej w Katowicach, Katedrę Organów i Muzyki Kościelnej Wydziału Wokalno-Instrumentalnego Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach, a także klasę organów kościelnych Państwowych Szkół Muzycznych II stopnia: im. Mieczysława Karłowicza w Katowicach oraz im. Antoniego i Karola Szafranków w Rybniku.

Przed kompozytorami postawiono zadanie stworzenia utworu instrumentalnego przeznaczonego do wykonania w ramach obrzędu uwielbienia po komunii świętej w okresie Narodzenia Pańskiego. Zgodnie z regulaminem twórcy mogli napisać kompozycję na organy solo, skrzypce z towarzyszeniem organów, bądź obój z towarzyszeniem organów, o czasie trwania nieprzekraczającym sześciu minut.

Formuła konkursu zainspirowała blisko dwudziestu kompozytorów z kraju oraz zza granicy. Ich partytury oceniło Jury w składzie: prof. Julian Gembalski (przewodniczący Jury; kierownik Katedry Organów i Muzyki Kościelnej AM w Katowicach), prof. Władysław Szymański (dziekan wydziału Wokalno-Instrumentalnego AM w Katowicach), dr Wojciech Stępień (adiunkt w Katedrze Kompozycji, Dyrygentury i Teorii Muzyki AM w Katowicach), Grażyna Krzanowska (kompozytorka) oraz ks. dr Franciszek Koenig (muzykolog, liturgista). I tak, podczas posiedzenia, które odbyło się 27 sierpnia 2014 wyłoniono pięć kompozycji i przyznano następujące nagrody i wyróżnienia:

- I nagroda: **Mateusz Peciak** (Kraków) za *Benedictus* na organy solo,
- II nagroda: **Michał Szatka** (Gliwice) za *Le Vitrail* na obój i organy,
- III nagroda: **Konstantin Uhrmeister** (Kassel – Niemcy) za *Fantasie über „Vom Himmel hoch”* na organy solo,
- wyróżnienie honorowe: **Łukasz Urbaniak** (Bydgoszcz) za *Lux in Tenebris* na obój i organy oraz **Aleksandra Chmielewska** (Warszawa) za *Meditation* na obój i organy.

Nagrodzone kompozycje będą miały swoje prawykonanie 19 września 2014, podczas koncertu w Kościele pw. św. Jadwigi Śląskiej w Żorach, w ramach Festiwalu *Fide et Amore*. Utwory zabrzmią w interpretacji Brygidy Tomali (organy), Michała Gajdy (obój) oraz Stanisława Pielczyka (organy).

Już teraz planowana jest kolejna, przyszłoroczna edycja konkursu. Jej przedmiotem będzie utwór związany z pierwszym okresem Wielkiego Postu.

Joanna Urbaniak

Biogramy kompozytorów

nagrodzonych i wyróżnionych w I. Międzynarodowym Konkursie Kompozytorskim Fide et Amore (2014)

I. miejsce

Mateusz Peciak, urodził się w 1983 r. w Nowym Sączu. Kształcił się w Diecezjalnym Studium Organistowskim w Tarnowie, a następnie w Archidiecezjalnej Szkole Muzycznej w Krakowie w klasie organów mgr. Zygmunta Kokoszki. W latach 2005 - 2010 studiował muzykę kościelną w Międzyuczelnianym Instytucie Muzyki Kościelnej na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie, którą ukończył z wyróżnieniem (organy - dr Krzysztof Pawlisz, harmonia - mgr Wanda Falk, kontrapunkt - dr hab. Wojciech Widłak). Swoje umiejętności doskonalił na Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach pod kierunkiem prof. Juliana Gembalskiego. Brał udział w kursach interpretacji muzyki organowej prowadzonych m.in. przez D. Titteringtona i L. Ghielmi'ego. Koncertuje jako solista i improwizator. Uczestniczył m.in. w Festiwalu Muzyki Organowej we Władysławowie, a także w cyklu koncertów: Muzyczne Spotkania Na Wzgórzach Krzesławickich, Strumiańskie Koncerty Organowe, Koncerty Mogiłskie. W 2011 roku zdobył II nagrodę na Ogólnopolskim Konkursie Kompozytorskim w Zakresie Śpiewów Liturgicznych dla Dzieci i Młodzieży we Wrocławiu za utwór "Chcę oddać Ci" oraz wyróżnienie za choralną kompozycję "Józef Sprawiedliwy" (do własnego tekstu) na IV Ogólnopolskim Konkursie Kompozytorskim "Vox Basilicae Calissiensis" w Kaliszu. W 2014 roku jego kompozycja "Wariacje chorałowe nt. pieśni Zachowaj nas przy słowie swym na organy solo" otrzymała II miejsce na Ogólnopolskim Konkursie Kompozytorskim w ramach XXVIII Legnickiego Conservatorium Organowego na stulecie unikatowych organów Weigla w Kościele Mariackim. Od 2007 roku pracuje jako organista przy Klasztorze Braci Mniejszych Kapucynów w Krakowie.

II. miejsce

Michał Szatka, urodził się w 1990 r., aktualnie mieszka w Gliwicach. Jego muzyczna fascynacja zrodziła się z miłości do dźwięków oraz świata harmonii, a także umiłowania brzmienia parafialnych organów. W 2007 roku został przyjęty do Diecezjalnej Szkoły Organistowskiej II stopnia w Gliwicach, którą ukończył z wyróżnieniem w klasie organów dr Marioli Brzoski. W tym czasie uczestniczył w wielu kursach mistrzowskich prowadzonych przez wybitnych profesorów i wirtuozów muzyki organowej m.in. David Titterington (Londyn), Jan van Moll (Antwerpia), Julian Gembalski (Katowice), Marek Toporowski (Katowice), Wolfgang Seifen (improwizacja organowa, Berlin), Jaen Piet Kniff (Australia). Spotkanie z Uljane Biłan, kompozytką i pianistką ze Lwowa obudziło w nim miłość do kompozycji i przez trzy lata pod jej kierunkiem uczył się podstaw techniki kompozytorskiej. Po ukończeniu szkoły muzycznej pomyślnie zdał egzaminy wstępne do Akademii Muzycznych w Krakowie i Katowicach i został przyjęty do klasy organów prof. Mirosławy Semeniuk-Podrazy, oraz klasy kompozycji prof. Aleksandra Lasonia. Aktualnie jest studentem drugiego roku kompozycji w Katowicach.

III. miejsce

Konstantin Uhrmeister, urodził się w 1986 r., mając pięć lat potrafił przekonać swoich rodziców, aby wysłali go na naukę gry na wiolonczeli. Kiedy rozwinął emocjonalną więź z tym instrumentem, rozpoczął poszukiwanie własnego stylu, improwizując. W wieku niespełna 15 lat zaczął grać na kontrabasie. W 2004 r. rozpoczął muzyczne studia w Amsterdamie, w klasie jazzu. W kolejnym okresie powrócił do klasyki, czemu służyła nauka u Petera Stotajna, Maggie Urquhart oraz Janne Saksala. Po zakończeniu studiów w Amsterdamie w klasie kontrabas jazzowego, jak również po całkowitej zmianie stylu na muzykę klasyczną oraz rozpoczęciu studiów kontrabas klasycznego w Wyższej Szkole Muzycznej im. Hansa Eislera w Berlinie (2008), oraz po latach poszukiwań „indywidualnego brzmienia” wszedł na drogę kompozycji i dyrygentury. Szczególnie zaimponowali mu wielcy mistrzowie, tacy jak: Bach, Beethoven, Mozart, a później Wagner. Pobierał lekcje dyrygentury u Thomasa Rimesa oraz gry na organach u Christine Spuck, jak również w Ośrodku Szkolenia Muzyki Kościelnej w Schlüchtern. W Kassel, gdzie obecnie mieszka pracuje przede wszystkim, jako dyrygent wielu chórów, zaś na prywatnych koncertach prezentowane są jego nowe kompozycje.

Wyróżnienie

Aleksandra Chmielewska, urodziła się w 1993 roku w Warszawie, gdzie kształciła się w Zespole Państwowych Ogólnokształcących Szkół Muzycznych nr 3 im. Grażyny Bacewicz w klasie oboju. Obecnie studiuje kompozycję na Uniwersytecie Muzycznym w klasie profesora Pawła Łukaszewskiego i historię sztuki na Uniwersytecie Warszawskim. Do jej najważniejszych osiągnięć kompozytorskich należą: I. nagroda w międzynarodowym konkursie kompozytorskim dla uczniów organizowanym w ramach Nordhessische Kindermusiktage w Kassel (2011) oraz III. nagroda w Międzyuczelnianym Konkursie Kompozytorskim „Akordeon w muzyce XX wieku” (2014). Jej utwory zostały wykonane przez wybitnych muzyków (Vogler Quartett, Klaudiusz Baran). W swej działalności twórczej nie ogranicza się do muzyki, ma na swoim koncie również kilka publikacji literackich. Jej etiuda literacka zatytułowana „Kiedy myśle Chopin...” została nagrodzona w warszawskim konkursie pod tym samym hasłem i wydana w pokonkursowej antologii (2011), podobnie, jak wiersze, które ukazały się w pokonkursowym zbiorze ogólnopolskiego konkursu KAFEL organizowanego w ramach Festiwalu Jana Himilśbacha (2014). Jest też autorką powieści dla młodzieży „Uczeń Czarnoksiężnika”.

Wyróżnienie

Łukasz Urbaniak, kompozytor, teoretyk muzyki, pianista; urodził się w roku 1980. Jest absolwentem Państwowej Szkoły Muzycznej II st. im. Artura Rubinsteina w klasie fortepianu Rafała Krokowskiego (2003). W latach 2003-2008 studiował pod kierunkiem prof. Marka Jasińskiego na Wydziale Kompozycji, Teorii Muzyki i Reżyserii Dźwięku Akademii Muzycznej im. Feliksa Nowowiejskiego, gdzie uzyskał dyplom z wyróżnieniem w ramach specjalności: kompozycja oraz teoria muzyki. Aktualnie doktorant na Uniwersytecie Muzycznym Fryderyka Chopina w Warszawie (promotor: dr hab. Paweł Łukaszewski). W 2011 roku założył Studium Muzycznej Kreatywności w Bydgoszczy, w którym jest managerem i pedagogiem (prowadzi kursy: improwizacji, kompozycji oraz zajęcia z fortepianu jazzowego). Od 2011 jest korepetytorem działającego w Operze Nova w Bydgoszczy Zespołu oraz Studium Baletowego. Posiada w swoim dorobku utwory solowe, kameralne i symfoniczne przeznaczone na różnorodne składy wykonawcze. Ponadto jest autorem kompozycji o charakterze dydaktycznym oraz muzyki do spektakli i inscenizacji teatralnych (m.in. Skarb, Bydgoskie Pomniki). Jego utwory wykonywane m.in. w: Danii, Niemczech, Wielkiej Brytanii (London Festival of Contemporary Church Music - 2011, 2013), Hiszpanii (IV Międzynarodowy Festiwal Organowy w Santander - 2009; Międzynarodowy Festiwal Chóralny „Serrania de Cuenca” - 2010), we Włoszech (Międzynarodowy Festiwal „Sacra a Roma” - 2011), na Litwie (Christopher Summer Music Festival - 2011) oraz w Polsce (VIII Międzynarodowy Festiwal Pieśni Sakralnej „Łapskie Te Deum” - 2005; Festiwal „Rybnicka Jesień Chóralna” pod patronatem Henryka Mikołaja Góreckiego - 2005; Festiwal Chóralny „Cantate Domino” w Krakowie - 2006, 2007, 2010; Ogólnopolski Festiwal Pieśni Pasyjnej w Bydgoszczy - 2007; XVII Festiwal im. Adama Didura w Sanoku - 2007; Międzynarodowy Festiwal Muzyki Sakralnej „Gaude Mater” w Częstochowie - 2009, 2011, 2012, 2013; „Legnica Cantat” - 2009). Jego dorobek twórczy opracowany przez Joannę Urbaniak obejmuje ponad 40 utworów.

Musica Sedinensis – Muzyka w XVII-wiecznym Szczecinie – Musik in Stettin aus dem 17. Jahrhundert

wyk. Pommerania Ensemble

(dyr. Anna Maria Kowalska), Szczecin 2013.

Płyta *Musica Sedinensis* Muzyka w XVII-wiecznym Szczecinie jest pierwszą produkcją w dorobku szczecińskiego wokально-instrumentalnego zespołu kameralnego „Pommerania Ensemble” założonego na przełomie lat 2005/2006. Nagrań dokonano w dniach 28-30 czerwca 2013 roku w kościele dawnego opactwa cysterskiego w Kołbaczu.

Utrwalony na płycie repertuar w znacznej części przywołuje z blisko 400-letniego zapomnienia utwory drukowane i rozbrzmiewające niegdyś w Szczecinie oraz jego bliskiej okolicy. Zestawienie to, choć nie wyczerpuje historycznego bogactwa muzyki tych ziem, daje jednak pewien wgląd w różnorodność stylistyczną, przy jednoczesnej spójności treściowej uprawianych w XVII stuleciu na terenie tej części Pomorza gatunków. Twórczość ta wykazuje przede wszystkim ściśle powiązania z religią. Fakt, że towarzyszyła ona po prostu życiu codziennemu pokazuje, jak silnie na mentalność jej kompozytorów, wykonawców i słuchaczy wpływało chrześcijaństwo, w tym czasie w nurcie protestanckim. Bóg był tym, do kogo odwoływali się oni zarówno wśród smutku i trwogi (pogrzeby, w tym książęce; trudy wojny trzydziestoletniej), jak i radości (śluby; świętowanie długo wyczekiwanego pokoju). Cechą charakterystyczną warstwy słownej tych utworów jest zasada kontrastowego oscylowania pomiędzy ciężką i ciemną rzeczywistością ziemską a radosną, jasną, rzeczywistością niebiańską, której gwarantem pozostaje wiara i dająca nadzieję osoba Chrystusa. Przy czym wspólnym mianownikiem tej muzyki pozostaje jej ściśle użytkowy charakter. Przeznaczona była na różne składy wykonawcze (od prostej pieśni jednogłosowej z towarzyszeniem basso continuo po ośmiogłosowe motety) i adresowana zarówno do amatorów, jak zawodowych muzyków. Teksty tworzone głównie w języku niemieckim, drugim co do popularności językiem była łacina.

Większość zarejestrowanych kompozycji pochodzi ze zbiorów archiwalnych Książnicy Pomorskiej im. Stanisława Staszica w Szczecinie, część nut i tekstów zespół pozyskał dzięki uprzejmości uniwersytetu w Greifswaldzie. W sumie zaprezentowane zostały próbki spuścizny dziewięciu kompozytorów działających lub wydających swoje dzieła bezpośrednio w Szczecinie lub takich, których twórczość nie pozostała bez wpływu na muzykę uprawianą w tym mieście. Adekwatnie do ich popularności, najwięcej miejsca poświęcono mistrzowi polifonii wokalne – Philippe Dulichiusowi oraz współtwórcy jednego z najważniejszych ewangelickich śpiewników – Johannowi Georgowi Ebelingowi. Ponadto na płycie znalazły się kompozycje Christophorusa Rigena, Andreasa Fromma, Christana Ramelowa, Wendelina Schildknechta, Hieronimusa Jendericha, Caspara Moviusa i Josquinusa ab Holtzena.

Przygotowane przez „Pommerania Ensemble” nagrania objęły patronatem Muzeum Narodowe w Szczecinie, Książnica Pomorska, Zamek Książąt Pomorskich, Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Szczecińskiego, Polskie Radio Szczecin, Festiwal *Fide et Amore* oraz Gazeta Chojeńska. Wydawcą płyty jest Stowarzyszenie Czas Przestrzeń Tożsamość.

Anna Kowalska-Stępień
dyrygent „Pommerania Ensemble”

Józef Elsner – *Missa in C* op. 26, *Salve Regina in B* op. 43, *Canticum Simeonis* op. 69, *Offertoria* op. 31, 70, 83

wyk. Zespół Muzyki Dawnej Kapela Jasnogórska, *Cantores Minores Wratislavienses*
(dyr. Jaro- sław Jasiura), Jasna Góra MUSICON 2014

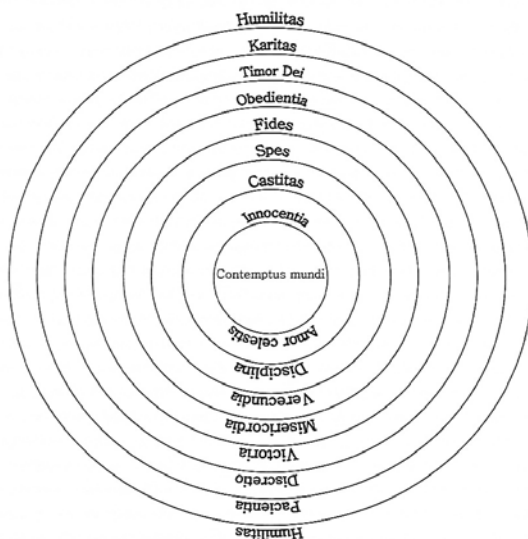
W serii Jasnogórska Muzyka Dawna *Musica Claromontana* ukazała się, kolejna bo już czterdziesta dziewiąta płyta, a z kompozycjami Józefa Elsnera (1769-1854) szósta w tej edycji. Utwory na niej prezentowane miały swoje współczesne prawykonanie w ramach IV Festiwalu Twórczości Religijnej *Fide et Amore* w Żorach. Dokładnie koncert odbył się w kościele farnym św. Apostołów Filipa i Jakuba 6 sierpnia 2010 roku. Wykonawcami byli: Agnieszka Tomaszewska – sopran, Joanna Dobrakowska – alt, Karol Kozłowski – tenor, Dariusz Siedlik – baryton, Chór kameralny *Cantores Minores Wratislavienses* / Piotr Karpeta – przygotowanie chóru, Zespół Muzyki Dawnej Kapela Jasnogórska, Jarosław Jasiura – dyrygent. Oto jak w książeczce dołączonej do CD pisze o tej muzyce prof. Remigiusz Pośpiech, wybitny znawca twórczości J. Elsnera i redaktor serii: „Płytę rozpoczyna oryginalne, wokalne opracowanie tekstu kantyku Symeona *Nunc dimittis*, który do dziś odmawiany jest, bądź śpiewany, na zakończenie modlitwy brewiarzowej (*Officium divinum*). Utwór ten, w wykazie dzieł religijnych Elsnera oznaczony jako nr 69, opublikowany został w 1941 r. w znanym wydawnictwie Schlesingera w Berlinie. Godna podkreślenia jest tu oszczędna obsada, zredukowana do pięciu głosów wokalnych – sopran, alt, 2 tenory i bas (w Sumariuszu kompozytor wymienia jeszcze partię organów *ad libitum*), co wskazuje na świadome nawiązanie przez kompozytora do rodzących się w tym okresie prądów odnowy muzyki sakralnej, czego wyrazem był między innymi powrót do stylistyki renesansowej. Znamienny w tym kontekście jest umieszczony na karcie tytułowej druku elsnerowskiego *Canticum Simeonis* dopisek: *Musica sacra continens Motettos Joannis Gabrielis, Palestrinae, Orlando Lassi, Lotti, Henrici Schütze, Rungenhagen, Angelorum Cantus*.

Spośród prezentowanych ofertoriów, które reprezentują powszechny jeszcze w początkach XIX stulecia styl kościelnej muzyki użytkowej, na szczególną uwagę zasługuje zachowane w postaci druku i rękopiśmiennego odpisu *Novam Musicam in Offertorium “Tui sunt coeli et tua est terra”* op. 70, z partią koncertujących organów. Utwór ten, określony pierwotnie jako graduał, powstał z okazji poświęcenia nowo odrestaurowanego instrumentu archikatedry warszawskiej. W wydanym pod koniec życia kompozytora autorskim *Sumariuszu* czytamy: „*Graduale* na organ obligato z całą klawiaturą i echem, na dzień poświęcenia nowego organu w katedralnym kościele i przypisana J. O. Księciu Warszawskiemu”. Warto podkreślić, iż kompozycja ta ukazała się drukiem w powszechnie cenionym wydawnictwie Tobiasza Haslingera we Wiedniu w 1840 r.

O *Offertorium “Inveni David”* op. 83, które powstało ok. 1843 r., Elsner napisał: „*Offertorium in E* na skrzypce obligato, dla p. Baranowskiego napisane, także na poświęcenie kościoła”. Warto tu podkreślić, iż będący autografem kompozytora przekaz jasnogórski, stanowi najprawdopodobniej jedyne zachowane źródło tej kompozycji. Z kolei w *Offertorium “Expectans expectavi Dominum”* op. 31, które ukazało się drukiem dwadzieścia lat wcześniej (w 1823 r.) w poznańskim wydawnictwie K.A. Simona, na uwagę zasługuje solowa partia waltorni i fagotu. Kompozytor określił ten utwór następująco: „*Offertorium in C* na fagot, waltornię obligato, przypisane sędziemu Chrzostowskiemu sztychowane w głosach u Simona w Poznaniu”. Dodajmy, że autor dedykacji – Józef Chrzostowski (1771–1836) był znanym warszawskim prawnikiem, a zarazem amatorem muzyki, także kompozytorem. Współpracował ponadto z Elsnerem w założonym przez prezentowanego twórcę Towarzystwie Przyjaciół Muzyki Kościelnej i Narodowej. Pochodząca z tego samego okresu *Missa in C* op. 26, zachowana w jasnogórskim archiwum w postaci druku zatytułowanego: *Missa Musicam quator Vocibus humanis comitante Orchestra* (...), dedykowana warszawskiemu arcybiskupowi Stefanowi Hołowczycowi (1741–1823), powstała w roku 1820. Trzy lata później ukazała się drukiem także w wydawnictwie K.A. Simona w Poznaniu. W swoim *Sumariuszu* Elsner określił ją następująco: „*Msza in C* (niedzielną) na 4 głosy i orkiestrę, przypisana arcybiskupowi Hołowczycowi, wydana w osobnych głosach u Simona”. Kompozycja ta reprezentuje łacińskojęzyczne opracowania tekstów *Ordinarium Missae*, w których grodkowski twórca nawiązuje do środkowoeuropejskiej tradycji tego gatunku.

Kończące płytę wokально-instrumentalne opracowanie tekstu antyfony maryjnej *Salve Regina in B* op. 43, stanowi część muzyki żałobnej skomponowanej na uroczystości pogrzebowe hrabiów Ignacego i Stanisława Potockich”. **Warto dodać, iż nagranie płyty dofinansowane zostało przez Urząd Miasta Żor z prezydentem Waldemarem Sochą na czele.**

Opracował ks. Wiesław Hudek

Przykład VI

Od pokory do wzdargy światem. W kręgach ukazane są pary cnót:
Humilitas (Pokora);

Patientia (Cierpliwość) i *Caritas* (Miłość);

Discretio (Rozeznanie) i *Timor Dei* (Bojaźń Boża);

Victoria (Zwycięstwo) i *Obedientia* (Posłuszeństwo);

Misericordia (Miłosierdzie) i *Fides* (Wiara);

Verecundia (Wstydlliwość) i *Spes* (Nadzieja);

Disciplina (Karność) i *Castitas* (Czystość);

Amor caelestis (Miłość niebiańska) i *Innocentia* (Niewinność).

za: M. Richert Pfau, S. J. Morent.

Hildegard von Bingen. Der Klang des Himmels.

Köln, Weimer, Wien 2005 s. 221.

Ordo Virtutum

Tłumaczenie: Katarzyna Wiwer

Ordo Virtutum

Patriarche et Prophete

Qui sunt hi, qui ut nubes?

Virtutes

O antiqui sancti,
quid admiramini in nobis?
Verbum Dei clarescit in forma hominis,
et ideo fulgemus cum illo,
aedificantes membra sui pulchri corporis.

Patriarche et prophete

Nos sumus radices et vos rami,
fructus viventis oculi,
et nos umbra in illo fuimus.

Querela Animarum in carne positarum

O nos peregrinae sumus.
Quid fecimus, ad peccata deviantes!
Filiae Regis esse debuimus,
sed in umbram peccatorum cecidimus.
O vivens sol,
porta nos in humeris tuis
in iustissimam haereditatem
quam in Adam perdidimus.
O Rex regum, in tuo proelio pugnamus.

Felix Anima

O dulcis Divinitas, et o suavis vita,
in qua perferam vestem praeclaram,
illud accipiens, quod peridi
in prima apparitione,
ad te suspiro, et omnes Virtutes invoco.

Virtutes

O felix Anima,
et o dulcis creatura Dei,
quae aedificata es
in profunda altitudine sapientiae Dei,
multum amas.

Felix Anima

O libenter veniam ad vos,
ut prebeat mihi osculum cordis.

Virtutes

Nos debemus militare tecum,
o filia Regis.

Zastęp Cnót

Patriarchowie i Prorocy

Kim są te, obłokom podobne?

Cnoty

O starożytni święci,
coż was w nas zdumiewa?
Słowo Boże jaśnieje w rodzaju człowieczym,
przeto i my wraz z nim jaśniejemy,
bo w członkach jego pięknego ciała jesteście.

Patriarchowie i Prorocy

My jesteście korzeniami, wy gałęzmi,
owocu żyjącego oka
cieniem byliście.

Lament dusz w ciele uwięzionych

Ach, my wędrowniczynie.
Coż uczyniliśmy, że zeszyliśmy na grzeszne bezdroża?
Córkami Królewskimi miałyśmy być,
lecz upadłyśmy w ciemną otchłń grzechu.
O żywe słońce,
unieś nas w swych ramionach
do prawego dziedzictwa,
które straciłyśmy w Adamie.
O Królu królów, walczyliśmy w twojej bitwie.

Szczęśliwa Dusza

O słodka Boskości i łube życie
w którym otrzymałam jasną szatę,
a otrzymawszy utraciłam
zaraz, gdy się w niej się ukazałam
wzdycham do ciebie i wszystkie Cnoty przywołuję

Cnoty

O szczęśliwa Duszo
o słodkie stworzenie Boże,
która uczyniona jesteś
w wielkiej głębi bożej mądrości
wieleś umiłowiała.

Radosna dusza

O, z chęcią przybędę do was
byście ofiarowały mi pocałunek serca

Cnoty

Winnyśmy walczyć u twego boku
o córo Królewska.

Sed, gravata, Anima conqueritur

O gravis labor
et o durum pondus
quod habeo in vesto huius vitae,
quia nimis grave mihi est contra carnem pugnare.

Virtutes ad Animam illam

O Anima, voluntate Dei constituta,
et o felix instrumentum,
quare tam flebilis es contra hoc,
quod Deus contrivit in virginea natura?
Tu debes in nobis superare Diabolum.

Anima illa

Succurrite michi, adiuvando,
ut possim stare!

Scientia Dei ad Animam illam

Vide quid illud sit, quo es induta,
filia salvationis,
et esto stabilis et numquam cades.

Infelix, Anima

O nescio quid faciam,
aut ubi fugiam.
O vae michi,
non possum perficere hoc quod sum induta.
Certe illud volo abicere!

Virtutes

O infelix conscientia,
o misera Anima,
quare abscondis faciem tuam coram creatore tuo?

Scientia Dei

Tu nescis, nec vides, nec sapis illum
qui te constituit.

Anima illa

Deus creavit mundum,
non facio illi iniuriam,
sed volo uti illo.

Streptus Diaboli ad Animam illam**Fatue ! fatue !**

quid prodest tibi laborare?
Respice mundum,
et amplectetur te magno honore.

Lecz zasmucona dusza uskarża się

O jakże ciężki trud
i twarde brzemię,
noszę w odzieniu tego życia,
albowiem ciężko jest mi walczyć przeciw ciału.

Cnoty do duszy

O Duszo wołą Bożą uczyniona,
o szczęsne narzędzie,
czemu tak się skarżysz przeciw temu,
co Bóg zawarł w istocie dziewictwa?
Wraz z nami winnaś pokonać Diabła.

Dusza

Pospieszcie mi z pomocą,
bym wytrwała!

Mądrość Boża do Duszy

Zważ na szatę, którą przybrałaś,
córo zbawienia,
a pozostaniesz niewzruszona i nigdy nie upadniesz.

Dusza, ze smutkiem

Nie wiem, co czynię,
ani gdzie uciekam.
O biada mi,
nie mogę dochować tego, w co jestem odziana.
Pragnę to zrzucić!

Cnoty

O nieszczęsne pragnienie,
o biedna Duszo,
czemu odwracasz twarz od Stworzyciela swego?

Madrość Boża

Nie wiesz, nie widzisz ani nie pojmujesz Tego,
który cię stworzył.

Dusza

To Bóg stworzył świat,
nie czynię mu obrazy
lecz chcę się nim cieszyć.

Podszept diabelski do duszy

Głupia! Głupia!
na cóż przyda ci się ten trud?
Zwróć się ku światu,
a otoczy cię zaszczytem wielkim.

Virtutes

O plangens vox est haec maximi doloris.
Ach ! ach ! quaedam mirabilis victoria
in mirabili desiderio Dei surrexit,
in qua delectatio carnis se latenter abscondit.
Heu ! heu ! ubi voluntas crimina nescivit,
et ubi desiderium hominis lasciviam fugit.
Luge, luge ergo in his, Innocentia,
quae in pudore bono integritatem
non amisisti,
et que avariciam gutturi antiqui serpentis
ibi non devorasti.

Diabolus

Quae est haec potestas, quod
nullus sit praeter Deum?
Ego autem dico,
qui voluerit me et voluntatem meam sequi,
dabo illi omnia.
Tu vero, tuis sequacibus nihil habes,
quod dare possis,
quia etiam vos omnes nescitis quid sitis.

Humilitas

Ego cum meis sodalibus bene scio,
quod tu es ille antiquus draco,
qui super summum volare voluisti,
sed ipse Deus in abyssum proiecit te.

Virtutes

Nos autem omnes in excelsis habitamus.

Humilitas

Ego, Humilitas, regina virtutum, dico:
venite ad me, Virtutes,
et enutriam vos
adquirendam perditam Drachmam
et ad coronandum in perseverantia felicem.

Virtutes

O gloriosa regina,
et o suavissima mediatrix,
libenter venimus.

Humilitas

Ideo dilectissime filiae,
teneo vos in regali thalamo.

Caritas

Ego Caritas, flos amabilis,
venite ad me, Virtutes,
et perducam vos in candidam lucem
floris virge.

Cnoty

O jakże wielki płacz i smutek wielki!
Ach, ach, w owym cudownym zwycięstwie,
które powstało w nadzwyczajnym pragnieniu Bożym
jednak ukryła się cielesna uciecha.
Biada! Biada! Dopóki woła nie pragnęła grzechu
i póki pragnienie ludzkie unikało rozpusty,
żałuj, żałuj, o Niewinności,
żeś wówczas w dobrej woli
nie poniechała skromności
i chciwości paszczy starożytnego węża
wówczas nie pożała.

Diabeł

Cóż to za Potęga, dla której
nie ma nic prócz Boga?
A ja rzekę:
Kto mnie wybierze i będzie postępował podług mojej
woli,
temu dam wszystko.
A ty, po prawdzie, nie masz nic, co możesz dać tym,
którzy za tobą podążają,
bo nadto wy wszystkie nie wiecie, czym jesteście.

Pokora

Ja i moje towarzyszki dobrze wiemy,
kim ty jesteś, pradawny smoku,
który chciałeś wznieść się ponad wszystkim,
lecz sam Bóg strącił cię w otchłań.

Cnoty

My jednak wszystkie mieszkamy w niebiesiech.

Pokora

Ja Pokora, królowa cnót rzeknę:
przybądźcie do mnie cnoty,
a przysposobię was
byście poszukiwały zaginionej drachmy
a wytrwałość nagrodzę radością.

Cnoty

O chwalebna królowo
i luba pośredniczko,
z chęcią przybywamy.

Pokora

Dlatego drogie córki
jesteście w królewskich komnatach.

Miłość Boża

Jam jest Miłości Bożej luby kwiat
przyjdźcie do mnie, Cnoty,
a poprowadzę was do jaśniejszego światła rozkwitłej
gałązki.

Virtutes

O dilectissime flos,
ardenti desiderio currimus ad te.

Timor Dei

Ego Timor Dei,
vos felicissimas filii praeparo,
ut inspiciatis in Deum vivum
et non pereatis.

Virtutes

O Timor, valde utilis es nobis,
habemus enim perfectum studium
numquam a te separari.

Diabolus

Euge! euge! quis est tantus timor?
Et quis est tantus amor?
Ubi est pugnator, et ubi est remunerator?
Vos nescitis quid colitis.

Virtutes

Tu autem exterritus es per summum iudicem,
quia, inflatus superbia,
mersus es in gehennam.

Obedientia

Ego lucida Obedientia,
venite ad me, pulcherrimae filiae,
et reducam vos ad patriam
et ad osculum Regis.

Virtutes

O dulcissima vocatrix,
nos decet in magno studio
pervenire ad te.

Fides

Ego Fides, speculum vitae,
venerabiles filiae, venite ad me,
et ostendo vobis fontem salientem.

Virtutes

O serena, speculata,
habemus fiduciam
pervenire ad verum fontem per te.

Spes

Ego sum dulcis conspectrix viventis oculi,
quam fallax torpor non decipit.
Unde vos, o tenebrae, non potestis me obnubilare.
Virtutes
O vivens vita,
et o suavis consolatrix,
tu mortifera mortis vincis,
et vidente oculo clausuram coeli aperis.

Cnoty

O, najcudniejszy kwiecie,
płonąc pragnieniem biegniemy ku tobie.

Bojaźń boża

Ja, Bojaźń Boża,
przygotuję was, o najszcześliwsze córy,
byście spoglądając na Boga żywego
życie zachować mogły.

Cnoty

O Bojaźni, wielceś nam przydatna
Przeto w tym mamy wielkie upodobanie
By nigdy cię nie opuścić

Diabeł

Brawo, brawo!
Cóż to za bojaźń? I cóż to za miłość?
Gdzież jest wojownik, i gdzież ten, co wieńczy laurem?
Same nie wiecie, co czcicie.

Cnoty

Lecz ciebie przeraził Najwyższy Sędzia
bo przez swą wielką pychę
wtrącony zostałeś do piekła.

Posłuszeństwo

Jam świetliste Posłuszeństwo
Przybądźcie do mnie córy najśliczniejsze,
a zaprowadzę was do ojczyzny,
gdzie Król was ucałuje.

Cnoty

O ty, która słodko przyzywasz,
przystoi nam byśmy z wielką ochotą
przybyły do ciebie.

Wierność

Jam Wierność, zwierciadło życia,
przybądźcie do mnie czcigodne córy,
a ukazę wam źródło tryskające.

Cnoty

O zwierciadło łaskawe
mamy pewność
dojść przez ciebie do prawdziwego źródła.

Nadzieja

Jam słodkie spojrzenie żyjącego oka,
której nie ima się fałszywa gnuśność .
Przeto wy, ciemności, zamroczyć mnie nie zdołacie.
Cnoty
O żywe życie,
i słodka pocieszycielko,
ty śmiercionośną śmierć zwyciężasz
i widzącym okiem otwierasz podwoje nieba.

Castitas

O Virginitas, in regali thalamo stas.
O quam dulciter ardes in amplexibus Regis,
cum te sol perfulget,
ita quod nobilis flos tuus numquam cadet.
O virgo nobilis,
te numquam inveniet umbra in cadente flore.

Virtutes

Flos campi cadit vento,
pluvia spargit eum.
O Virginitas, tu permanes
in symphoniis supernorum civium.
Unde es suavis flos,
qui numquam aresces.

Innocentia

Fugite, oves, spurcias Diaboli!

Virtutes

Has te succurren te fugiemus.

Contemptus Mundi

Ego, Contemptus Mundi, sum candor vitae.
O misera terrae peregrinatio
in multis laboribus,
te dimitto.
O Virtutes, venite ad me,
et ascendamus ad fontem vitae!

Virtutes

O gloriosa domina,
tu semper habes certamina Christi.
O magna virtus, quae mundum conculcas,
unde etiam victoriose in coelo habitas.

Amor Coelestis

Ego aurea porta in coelo fixa sum,
qui per me transit
numquam amaram petulantiam
in mente sua gustabit.

Virtutes

O filia Regis,
tu semper es in amplexibus,
quos mundus fugit.
O quam suavis est tua dilectio in summo Deo!
Disciplina
Ego sum amatrix simplicium morum,
qui turpia opera nesciunt,
sed semper in Regem regum aspicio,
et amplector eum in honore altissimo.

Czystość

O Dziewictwo, ty zamieszkujesz królewskie komnaty.
O, jak słodko płoniesz w uściskach królewskich,
a blask słońca jaśniej z tobą,
przeto szlachetny twój kwiat nigdy nie zwiędnie.
O szlachetna dziewico,
nigdy nie padnie na ciebie cień zwiędłego kwiatu.

Cnoty

Kwiaty polne łamie wiatr
i deszcz je siecze.
O Dziewictwo, ty przetrwasz
w pieśni mieszkańców nieba.
Bo jesteś lubym kwiatem,
Który nigdy nie zwiędnie.

Niewinność

Uciekajcie owce od plugastwa Diabelskiego!

Cnoty

Z twoją pomocą uciekniemy.

Wzgarda Świata

Ja, Wzgarda Świata, jestem jasnością życia.
O, marne po ziemi wędrowanie
pośród wielu trudów,
porzucam cię.
O Cnoty, przybądźcie do mnie
a wzniesiemy się ku źródłu życia

Cnoty

O, wzniosła pani
ty zawsze otrzymujesz nagrodę w walce za Chrystusa.
O wielka cnoto, która depcesz świat
i dlatego zwycięska zamieszkujesz niebo.

Umiłowanie Nieba

Jestem złotą bramą utwierdzoną w niebie,
Kto przeze mnie przechodzi
nie nosi nigdy z swym sercu
szpetnej zuchwałości.

Cnoty

O córo Królewska
ty zawsze jesteś w objęciach tych
którzy uciekli światu
o jakże lube jest twe umiłowanie Boga samego!
Karność
Jam umiłowała obyczaje szlachetne
i tych, co czynów haniebnych nie znają.
Ciągłe spoglądam na Króla królów
i wielbię go w czci najwyższej.

Virtutes

O tu angelica socia,
tu es valde ornata in regalibus nuptiis.

Verecundia

Ego obtenebro et fugo atque conculco
omnes spurcicias Diaboli.

Virtutes

Tu es in aedificatione coelestis Jerusalem,
florens in candidis liliis.

Misericordia

O quam amara est illa duricia,
quae non cedit in mentibus,
misericorditer dolori succurrens!
Ego autem omnibus dolentibus
manum porrigere volo.

Virtutes

O laudabilis mater peregrinorum,
tu semper erigis illos
atque ungis pauperes et debiles.

Victoria

Ego Victoria,
velox et fortis pugnatrix sum,
in lapide pugno,
serpentem antiquum conculco.

Virtutes

O dulcissima bellatrix
in torrente fonte
qui absorbit lupum rapacem.
O gloriosa coronata,
nos libenter militamus tecum
contra illusorem hunc.

Discretio

Ego Discretio sum,
lux et dispensatrix omnium creaturarum
in differentia Dei, quam Adam a se fugavit
per lasciviam morum.

Virtutes

O pulcherrima mater,
quam dulcis et quam suavis es,
quia nemo confunditur in te.

Pacientia

Ego sum columna quae molliri non potest,
quia fundamentum meum in Deo est.

Cnoty

Tyś jest towarzyszką aniołów
Tyś w ślubne korony wielce ozdobna.

Skromność

Odrzucam w mrok, umykam
i także depczę wszelkie plugastwo diabelskie.

Cnoty

Ty kwitniesz jak śnieżnobiałe lilie
w niebiańskim mieście Jeruzalem.

Miłosierdzie

O, jak gorzka jest owa srogość,
gdy serce nie chce ulec
przybywającemu na pomoc współczuciu.
Ja zatem wszystkim cierpiącym
chcę podać pomocną dłoń.

Cnoty

O pochwały godna matko pielgrzymujących,
ty zawsze podnosisz
i namaszczasz biednych i słabych.

Zwycięstwo

Jam Zwycięstwo,
zwinna i silna wojowniczka.
Na placu boju
zdepczę odwiecznego węża.

Cnoty

O najśłodsza wojowniczko,
w rozpalonej studni,
która pochłonęła drapieżnego wilka.
O, pełna chwały zwyciężczyni,
z chęcią walczymy przy tobie
przeciw owemu szydercy.

Roztropność

Ja Roztropność,
oświatlam i rozporządzam wszystkimi bożymi
stworzeniami w całej Bożej różnorodności,
mnie Adam porzuci dla obyczajów swawolnych.

Cnoty

O matko najpiękniejsza,
jakoś słodka i miła
W tobie nikt nie dozna zawodu.

Cierpliwość

Jam jest kolumna, która nigdy się nie ugnie,
bo oparcie ma w samym Bogu.

Virtutes

O firma, quae stas in caverna petrae,
et o gloriosa bellatrix
que suffers omnia.

Humilitas

O filiae Israel,
sub arbore suscitavit vos Deus.
Unde in hoc tempore recordamini plantationis suae.
Gaudete ergo, filiae Sion!

Virtutes

Heu ! heu ! nos Virtutes plangamus et lugeamus,
quia ovis Domini fugit vitam.

Querela Animae penitentis et Virtutes invocantis

O vos regales Virtutes,
quam speciose et quam fulgentes estis
in summo sole,
et quam dulcis est vestra mansio,
et ideo, o vae mihi,
quia a vobis fugi.

Virtutes

O fugitive, veni, veni ad nos,
et Deus suscipiet te.

Anima illa

Ach! ach!
fervens dulcedo absorbit me in peccatis,
et ideo non ausa sum intrare.

Virtutes

Noli timere, nec fugere,
quia Pastor bonus
quaerit in te perditam ovem suam.

Anima illa

Nunc est mihi necesse, ut suscipiatis me,
quoniam in vulneribus feteo,
quibus antiquus serpens me contaminavit.

Virtutes

Curre ad nos,
et sequere vestigia illa
in quibus numquam cades in societate nostra,
et Deus curabit te.

Penitens Anima ad Virtutes

Ego peccator, qui fugi vitam,
plenus ulceribus veniam ad vos,
ut prebeatis michi scutum redemptionis.

Cnoty

O siłaczko, która trwasz na pewnej skale,
o wspaniała wojowniczo,
która wszystko znosi.

Pokora

O córy Izraelskie
Nad drzewa uniósł was Bóg
Abyście w tym czasie rozważały to, co zasadził.
Radujcie się przeto córy Syjonu !

Cnoty

Ach, ach! My Cnoty płaczemy i smucimy się,
bo owca Pańska uciekła od życia.

Skarga duszy pokutującej przywołującej Cnoty

Wy królewskie Cnoty
jak szlachetne jesteście i jakże lśnicie
w blasku słońca
i jak słodko jest przebywać z wami,
dlatego biada mi,
bom od was uciekła.

Cnoty

O uciekinierko, przybądź ku nam
A bóg cie przyjmie

Dusza

Ach, ach,
gwałtowana słodycz wciągnęła mnie w grzechy
I teraz nie ośmielę się podejść

Cnoty

Nie lękaj się i nie odchodź,
albowiem dobry Pasterz szuka w tobie
zagubionej owcy swojej.

Dusza

Teraz potrzebuję byście mnie podtrzymały,
albowiem cuchnę z powodu grzechów
Którymi odwieczny wąż mnie splamił.

Cnoty

Przybiegnij do nas
i staraj się o ową szatę
w której nie upadniesz w naszym towarzystwie
A Bóg cie uzdrowi.

Dusza pokutująca do cnót

Jam jest grzesznik, który uciekł życiu
Pełen wrzodów przychodzi do was
Byście podały mi tarczę zbawienia.

O tu omnis militia reginae,
et o vos, candida lilia ipsius, cum rosea purpura,
inclinate vos ad me,
quia peregrina a vobis exulavi,
et adiuvate me,
ut in sanguine Filii Dei possim surgere.

Virtutes

O Anima fugitiva,
esto robusta, et indue te arma lucis.

Anima illa

Et o vera medicina, Humilitas,
preabe michi auxilium,
quia superbia in multis vitiis fregit me,
multas cicatrices mihi imponens,
nunc fugio ad te, et ideo suscipe me.

Humilitas

O omnes Virtutes, suscipite lugentem peccatorem,
in suis cicatricibus
propter vulnera Christi,
et perducite eum ad me.

Virtutes

Volumus te reducere
et nolumus te deserere,
et omnis celestis milicia gaudet super te.
Ergo decet nos in symphonia sonare.

Humilitas

O misera filia, volo te amplecti,
quia magnus medicus dura et amara
propter te passus est.

Virtutes

O vivens fons,
quam magna est suavitas tua,
qui faciem istorum in te non amisisti,
sed acute praevidisti
quomodo eos de angelico casu abstraheres
qui se aestimabant illud habere
quod non licet sic stare.
Unde gaude, filia Sion,
quia Deus tibi multos reddit,
quos serpens de te abscidere voluit,
qui nunc in maiori luce fulgent,
quam prius illorum causa fuisset.

Diabolus

Quae es, aut unde venis?
Tu amplexata es me, et ego foras eduxi te.
Sed nunc in reversione tua confundis me.
Ego autem pugna mea deiciam te.

O ty gwardio królowej
I o wy białe jej lilie w różaną purpurę odziane,
skłońcie się ku mnie,
bo ja, wędrowniczka, do was się uciekam,
i wspomóżcie mnie,
bym przez krew Syna Bożego mogła się podnieść.

Cnoty

O duszo uciekająca
Bądź silna i przywdziej zbroję światła.

Dusza

Prawdziwe lekarstwo, Pokoro
podałeś mi na pomoc,
bo obmyłeś mnie z pychy i występków,
które pokryły mnie wieloma strupami.
Teraz uciekam się do ciebie, przyjmij mnie.

Pokora

O Cnoty, przyjmijcie żałującego grzesznika,
z jego bliznami
z powodu raz Chrystusowych
i przyprowadźcie go do mnie.

Cnoty

Chcemy cię znowu przyprowadzić
i nie chcemy cię opuścić.
Cały oddział niebieski cieszy się z twego powodu
zatem i nam przystoi zabrzmieć pieśnią.

Pokora

O biedna córo, chcę cię uściskać
albowiem wielki medyk ciężko i gorzko
cierpiał z twego powodu

Cnoty

O, żyjące źródło,
jak wielka jest dobroć twoja,
żeś nie odsunął twarzy swojej,
lecz jasno przewidziałeś
jak uchronić od anielskiego upadku tych,
którzy sądzili, że otrzymają to,
czym być im nie wolno było.
Raduj się przeto, córo Syjonu,
albowiem Bóg oddał tobie wielu,
których wąż chciał zabrać tobie,
a którzy teraz jaśnieją większym światłem,
niż przedtem było im dane.

Diabeł

Czym jesteś i skąd przybywasz?
Ty mnie objęłaś, a ja cię na świat wyprowadziłem.
Lecz powrotem twoim kłopotczesz mnie.
Ja przeto zetrę cię w walce!

Penitens Anima

Ego omnes vias meas malas esse cognovi,
et ideo fugi a te,
modo autem, o illusor,
pugno contra te.

Anima Illa

Inde tu, O regina Humilitas,
tuo medicamine adiuva me.

Humilitas ad Victoriam

O Victoria, quae istum in coelo superasti,
curre cum militibus tuis
et omnes ligate Diabolum hunc!
Victoria ad Virtutes
O fortissimi et gloriosissimi milites,
venite et adiuvate me
istum fallacem vincere.

Virtutes

O dulcissima bellatrix,
in torrente fonte
qui absorbuit lupum rapacem.
O gloriosa coronata,
nos libenter militamus tecum
contra illusorem hunc.

Humilitas

Ligate ergo istum,
o Virtutes praeclare!
Virtutes
O regina nostra, tibi parebimus,
et praecepta tua in omnibus adimplebimus.

Victoria

Gaudete, o socii,
quia antiquus serpens ligatus est.

Virtutes

Laus tibi, Christe,
Rex Angelorum!

Castitas

In mente Altissimi o Satana,
caput tuum conculcavi,
et in virginea forma dulce miraculum colui,
Ubi Filius Dei venit in mundum.
Unde deiectus es in omnibus spoliis tuis,
et nunc gaudeant omnes
qui habitant in coelis,
quia venter tuus confusus est.

Dusza skruszona

Poznałam, że zbłądziłam
dlatego uciekałam od ciebie,
zatem więc, o zwodzicielu,
będę walczyć przeciwko tobie.

Dusza

Przeto ty, o królowo Pokoro
udziel mi pomocy.

Pokora do Zwycięstwa

O Zwycięstwo, którą pokonała Diabła w niebie,
Przybądź ze swoim oddziałem
I wszystkie zwycięż go!
Zwycięstwo do Cnót
O najsilniejsze i chwalebne towarzyszki,
przybądźcie i pomóżcie mi
zwyciężyć owego oszusta.

Cnoty

O najśłodsza wojowniczo
w rozpalonej studni,
która pochłonęła drapieżnego wilka.
O luba zwyciężczyni
chętnie będziemy walczyć z tobą
przeciw temu zwodzicielowi.

Pokora

Zwiążcie go więc,
o najjaśniejsze Cnoty!
Cnoty
O królowo nasza, tobie jesteśmy posłuszne
i pouczenia twoje we wszystkim wypełniamy.

Zwycięstwo

Radujcie się o przyjaciółki,
Bo odwieczny wąż jest spętany.

Cnoty

Chwała tobie Chryste,
Królu Anielski!

Czystość

Z woli Najwyższego, o Szatanie
zdeptałam twoją głowę,
i w formie dziewiczej nosiłam wielki cud,
gdzie Syn Boży przyszedł na świat.
Przez to zostałeś wypędzony ze wszystkich swych
zdobyczy
i teraz radują się wszyscy,
mieszkańcy nieba,
bo żarłoczność twoja została powstrzymana.

Diabolus

Tu nescis quid colis,
quia venter tuus vacuus est
pulchra forma de viro sumpta,
ubi transis praeceptum,
quod Deus in suavi copula precepit !
Unde nescis quid sis!

Castitas

Quomodo posset me hoc tangere,
quod tua suggestio polluit
per immundiciam incestus!
Unum virum protuli,
qui genus humanum ad se congregat contra te
per nativitatem suam.

Virtutes

O Deus, quis es tu,
qui in temet ipso hoc magnum consilium habuisti,
quod destruxit infernalem haustum
in publicanis et peccatoribus,
qui nunc lucent in superna bonitate!
Unde, o Rex, laus sit tibi.

O Pater omnipotens,
ex te fluit fons in igneo amore,
perduc filios tuos
in rectum ventum velorum aquarum,
ita ut et nos eos hoc modo perducamus
in coelestem Jerusalem.

In principio omnes creaturae viruerunt,
in medio flores floruerunt,
postea viriditas descendit,
et istud vir proliator vidit et dixit:
Hoc scio, sed aureus numerus nondum est plenus.
Tu ergo, Paternum speculum,
aspice in corpore meo fatigationem sustineo,
parvuli etiam mei deficiunt.
Nunc memor esto, quod plenitudo
quae in primo facta est,
arescere non debuit,
et tunc te habuisti quod oculus tuus numquam
cederet,
usque dum corpus meum videres plenum
gemmarum.
Nam me fatigat
quod omnia membra mea in irrisorem vadunt.
Pater, vide, vulnera mea tibi ostendo.
Ergo nunc, omnes homines,
genua vestra ad Patrem vestrum flectite,
ut vobis manum suam porrigat.

Diabeł

Nie wiesz, co nosisz,
bo łonu twemu brakuje
pięknej formy wziętej od męża,
przeto przekraczasz regułę,
w której Bóg nakazał łube złączenie!
Zatem nie wiesz, czym jesteś!

Czystość

Jakże śmiesz tak urażać mnie
radą swoją
sprośną i plugawą!
Jednego męża porodziłam
który lud ludzki zebrał przeciwko tobie
poprzez narodzenie swoje.

Cnoty

O Boże, kimże jesteś,
że w swym wielkim planie ty sam rozsądziłeś
by zniszczyć dech piekielny
w celnikach i grzesznikach,
którzy teraz jaśniej w dobrach niebiańskich.
Przeto, o Królu, tobie niech będzie chwała!

O wszechmocny Ojczy,
z ciebie płynie ogniste źródło miłości,
prowadź dzieci twoje
poprzez wody z dobrym wiatrem w żaglach,
tak jako i my ich wiedziemy
aż do niebiańskiego Jeruzalem.

Na początku zieleniły się wszystkie stworzenia
pośród kwitnących kwiatów,
potem moc życia uschła,
lecz oto waleczny mąż spojrział i rzekł:
To wiem, lecz złota miara jeszcze się nie wypełniła.
Ty więc spojrzysz jak Ojciec,
ciało moje trwa w udręce,
a potomstwo moje ginie.
Lecz pamięć owej obfitości,
która wpierw była stworzona,
nie może uschnąć,
i tak też ty nie odwrócisz nigdy oczu
twoich,
póki nie ujrzysz ciała mego pełnego drogich
kamieni.
Teraz omdlewam,
bo wszystkie członki moje wyszydzone.
Ojczy, spojrzysz, tobie ukazuję moje rany.
Przeto więc wszyscy ludzie,
zegnijcie swe kolana przed Ojcem waszym,
aby dłoń swoją ku wam wyciągnął.

Koncert finałowy, 27 IX 2013, godz. 19.00

Kościół św. Apostołów Filipa i Jakuba

Ordo Virtutum – W muzycznym świecie św. Hildegardy z Bingen

Program:

św. Hildegarda z Bingen (1098-1179) *Ordo Virtutum*

Wykonawcy:

- Ensemble *Peregrina* (dyr. Agnieszka Budzińska-Bennett)
- Zespół wokalny *Flores Rosarum* (dyr. Susi Ferfaglia)
- *Anima* (Dusza) - Hanna Marti (Szwajcaria)
- *Humilitas Regina virtutes* (Królowa Pokora) - Agnieszka Budzińska-Bennett (Szwajcaria/Polska)
- *Scientia Dei* (Mądrość Boża), *Fides* (Wiara), *Patientia* (Cierpliwość) - Katarzyna Wiwer
- *Castitas* (Czystość), *Verecundia* (Wstydlivość) - Julieta Gonzales-Springer (Meksyk)
- *Timor Dei* (Bojaźń Boża), *Victoria* (Zwycięstwo) - Adrianna Bujak
- *Contemptus Mundi* (Wzgarda świata), *Misericordia* (Miłosierdzie), *Discretio* (Rozeznanie) - Maria Klich
- *Caritas* (Miłość), *Spes* (Nadzieja), *Amor caelestis* (Miłość niebiańska) - Anita Pyrek
- *Obedientia* (Posłuszeństwo), *Innocentia* (Niewinność), *Disciplina* (Karność) - Susi Ferfaglia (Włochy/Polska)
- *Diabolus* (Szatan) - Baptiste Romain (Szwajcaria)
- *Patriarchae et Prophetiae* (Patriarchowie i Prorocy) - Wojciech Szczerba, Łukasz Lelek, Dawid Rzepka

Improwizacje instrumentalne:

- Baptiste Romain (fidel, lira)

Wstęp i tłumaczenie tekstu św. Hildegardy:

- Katarzyna Wiwer

Kierownictwo muzyczne i koncept sceniczny:

- Agnieszka Budzińska-Bennett
- Hanna Marti
- Susi Ferfaglia

Foto: Rafał Monita

Ks. dr Wiesław Hudek – dyrektor artystyczny festiwalu *Fide et Amore* oraz wykonawcy koncertu 27 IX 2013, od lewej stoją: Hanna Marti (Szwajcaria), Baptiste Romain (Francja), Adrianna Bujak, Susi Ferfaglia (Włochy/Polska), Agnieszka Budzińska-Bennett (Szwajcaria/Polska), Julieta Gonzales-Springer (Meksyk), Katarzyna Wiwer, Anita Pyrek, Maria Klich

Foto: Jakub Klich

Publikacja ukazuje się dzięki wsparciu finansowemu:

Urzędu Gminy Godów

Stowarzyszenia Ecce Homo

ISBN 978-83-7847-206-3